

مرکز مطالعات اسلامی بینش

WWW.BINESH.CC

از بذر تا میوه

تربیت جنسی در مرحلهٔ کودکی

اسماء محمد الجراد ترجمه: عبدالجمیل جابر - داوود شاه عمر



این فایل از کانال تلگرام بینش دانلود شده است:

t.me/Bineshcc

www.Binesh.cc

از بذر تا میوه

تربیت جنسی در مرحلهٔ کودکی

نویسنده: اسماء محمد الجراد

بازبینی: فاطمه شمندی

مترجمان: عبدالجمیل جابر و داوود شاه عمر

ویراست اول: پاییز ۱۴۰۴



مرکز مطالعات اسلامی بینش

فهرست

۸	اهدا و تقدیم.....
۹	مقدمه
۱۸	فصل اول: اول برای مادر
۱۹	مفهوم تربیت جنسی و اهمیت آن
۲۲	تربیت جنسی در پرتو قرآن و سنت
۲۶	فرق بین فرهنگ جنسی و تربیت جنسی.....
۲۷	بخش‌های تربیت جنسی
۲۹	راهنمای مربیان در تربیت جنسی صحیح
۳۹	فصل دوم: برای پدر و مادر
۴۰	حقوق کودک
۵۰	چه کسی مسئول تربیت جنسی کودک است؟.....
۵۲	هرم مازلو و تطبیق آن در تربیت جنسی
۶۳	فصل سوم: کودکت را درک کن و آموزش بده.....
۶۵	هویت جنسی کودک
۹۸	بازی‌های کودکان.....

فصل چهارم: آداب ۱۰۵

آداب پوشیدن لباس و پوشیدن عورت ۱۱۶

آداب خواب ۱۲۰

آداب راه و بازار ۱۲۴

آداب داخل شدن به دستشویی و استنجا ۱۲۸

فصل پنجم: سوالات جنسی کودک ۱۳۲

فصل ششم: مشکلات کودکان ۱۵۳

آموزش استفاده از دستشویی برای کودک ۱۵۴

شب‌اداری ۱۶۱

خودارضایی (استمنا) ۱۶۸

آماده‌سازی کودک برای مدرسه/مکتب ۱۸۳

کلمات جنسی ناشایست ۱۸۷

مشکلات دلبستگی در میان دختران ۱۸۹

انحراف جنسی یا فعالیت جنسی زودهنگام در کودکان ۱۹۶

آگاهی‌بخشی در برابر آزار جنسی ۲۰۰

مراجعةٔ استاد فاطمه شمندی ۲۱۴

مقدمه	۲۱۴
مهم‌ترین نکات در آموزش تربیت جنسی به فرزندان	۲۱۷
اضطراب هویت جنسی کودک	۲۳۸
منابع و مراجع	۲۴۵

این کتاب به والدین ارائه شده است تا آن‌ها را با روش‌های اساسی و وسایل مفیدی برای آموزش تربیت جنسی صحیح به فرزندانشان بر اساس کتاب و سنت آشنا کند، به گونه‌ای که مربی بتواند به هر سوالی که کودک در مورد این موضوع مطرح می‌کند پاسخ دهد، رفتارهای او را درک کند، از او در برابر آزار و تعرض جنسی، که ممکن است با آن مواجه شود، محافظت کند و پسران و دخترانی تربیت کند که به‌خوبی مرزهای خود و دیگران را درک کنند.

اهدای و تقدیم

تنها افتخار من در این کتاب، تهیه و تنظیم آن است

اگر افرادی که با قلم‌های خود در آن مشارکت داشتند، مرا در نوشتن آن یاری کردند و در جمع‌آوری و مرتب‌سازی آن همگام شدند نبودند، این کتاب در دستان شما نبود.

این کتاب را به هر مادر جدیدی، به هر دوستی که شناختم، به هر خانواده‌ای که ملاقات کرده‌ام، به هر خواننده‌ای که به من اعتماد کرده و به هر کسی که این کتاب را دریافت کرده، درک کرده و مطالب آن را به کار گرفته است، تقدیم می‌کنم.

همچنین این کتاب را به تمام کسانی که در زندگی‌ام شریک بودند، تقدیم می‌کنم. اگر محبت، حمایت و تشویق آن‌ها نبود، من نبودم و این کتاب نیز وجود نداشت.

این کتاب را به تمام خانواده‌های محترم تقدیم می‌کنم و از شما می‌خواهم که این نخستین اثر من را با دقت حمل کنید.

مقدمه

چرا این کتاب؟

وقتی شروع به گردآوری این کتاب کردم، از مطالب و مسائلی که در این زمینه یافتم شگفت‌زده شدم؛ پرسش‌ها و گفتگوهای بسیاری که از سوی کودکان و مادرانشان از طریق شبکه‌های اجتماعی منتشر می‌شد و پاسخ‌ها گاهی ترسناک، نامتناسب و زشت بود؛ این پاسخ‌ها اغلب از سوی مادرانی ناآگاه ارائه می‌شد که بدون آگاهی و روش درست و حتی بدون شرم وارد عرصه پاسخ‌گویی می‌شدند.

سپس توجه بیشتری به این موضوع کردم و دریافتم که در این عصر، آزادی‌های افسارگسیختهٔ غربی وارد کشورهای اسلامی شده و بسیاری از مردم به مهاجرت به نقاط مختلف جهان روی آورده‌اند. علاوه بر این، کار بیش از حد و مشغله‌های فراوان، خانواده‌ها را از هم گسسته و تلاش برای تربیت فرزندان را کم‌رنگ کرده است. در این میان، مشکلات اجتماعی افزایش یافته، انحرافات جنسی و بیماری‌های مرتبط با آن، به‌ویژه بیماری‌هایی مثل ایدز، انحراف میل به همجنس، تغییر جنسیت و ازدواج با همجنس بیشتر شده است. همچنین ترویج جهانی این مسائل و به رسمیت شناختن ازدواج همجنس‌گرایان به‌عنوان یک پیوند حقیقی توسط برخی کشورها، شرایط را پیچیده‌تر کرده است.

وسایل ارتباطی مدرن و آنچه از تحریک‌کننده‌های جنسی در آن‌ها یافت می‌شود، مانند رقص، فساد اخلاقی، ثبت و به تصویر کشیدن جزئیات

روزمره و ترویج فحشا و فساد جنسی بدون هیچ‌گونه کنترل یا نظارتی، به‌شدت گسترش یافته است. تا آنجا که کودکی که در یک روستای دورافتاده و پاک، به‌دور از آلودگی‌های تمدنی و اخلاقی زندگی می‌کند، می‌تواند تنها با فشردن یک دکمه، بدون هیچ مانع یا بازدارنده‌ای، به تمامی وب‌سایت‌های مشکوک دسترسی پیدا کند. علاوه بر این، نهادهای خاصی وجود دارد که به‌صورت شبانه‌روزی از طریق تمامی پلتفرم‌ها، اعم از صوتی، تصویری، ویدیو و متن، برای ترویج فساد فعالیت می‌کنند. تا جایی‌که در برخی کشورها، آموزش مسائل جنسی به‌عنوان یک مضمون اساسی در سال‌های ابتدایی مدرسه تدریس می‌شود. این امور در جریان‌های خطرناکی رخ می‌دهند و عمق تهدید آن‌ها تنها برای کسانی آشکار است که فرصت شنیدن مشکلات مردم، دغدغه‌های جوانان و آگاهی از بیماری‌ها و انحرافات آن‌ها را داشته باشند.

دکتر فیصل الضویری در صفحه فیس‌بوک خود نوشت: «اگر بخواهیم با پختگی و به دور از حساسیت به ایدهٔ جنسیت نگاه کنیم، خواهیم دید که اگر آن را با ترازوی شریعت اسلامی بسنجیم، با فرهنگی مسموم، وسواس‌گونه و نامتوازن مواجه می‌شویم. این فرهنگ سرشار از گره‌های روانی است که برای واکاوی و گشودن آن‌ها، واقعاً به پژوهش‌های شناختی و رفتاری نیاز داریم.

زمانی که ما از روش غربی‌ها در آموزش جنسی به کودکان - که بر پایهٔ نگاه آن‌ها به زندگی و ارزش‌هایشان است - انتقاد می‌کنیم، این کار را به این دلیل انجام نمی‌دهیم که خودمان واقعاً منظومه‌ای آگاهانه و مستدل داریم که از دینمان (که همواره برای نفی سیستم غربی به آن تمسک

می‌جوییم) برآمده باشد. بلکه نقد ما تنها از سر یک حساسیت افراطی است که نشان می‌دهد چقدر ما از گره‌ها و خشونت‌های جنسی رنج می‌بریم؛ مسائلی نظیر تأخیر در سن ازدواج، مهریه‌های سنگین و آشفتگی رابطه میان زن و مرد تحت فشار تضادهای مذهبی که با مسائل اجتماعی و خانوادگی گره خورده است. مفاهیمی مانند خلوت کردن و اختلاط (رابطهٔ زن و مرد)، در چارچوب فکری جریان‌های وعظ و خطابه چنان در هم آمیخته و آشفته شده که تشخیص درست از نادرست در آن بسیار دشوار گشته است.

شاید هیچ‌یک از مخالفان آموزش جنسی نتوانند دقیقاً تعیین کنند که در دنیای عرب، تصور کودکان ما از جنسیت چیست؟ این تصور چه زمانی شکل می‌گیرد؟ در هر مرحله سنی، چه ذهنیت‌هایی دربارهٔ این موضوع وجود دارد؟ برای هر گروه سنی، چه محتوایی مناسب است و چه زمانی، کجا و چگونه باید این مسائل را مطرح کرد؟

هریک از ما می‌تواند به گذشتهٔ خود بازگردد و با توجه به تجربهٔ شخصی و محیطی که در آن پرورش یافته، به یاد آورد که چگونه با دنیای جنسیت آشنا شده و چگونه مفاهیم جنسی به صورت تصادفی، خودبه‌خود و بدون هیچ برنامه‌ریزی به او منتقل شده‌اند.

من افراد بسیاری را می‌شناسم که به دلیل دریافت اطلاعات غلط، مفاهیم تحریف‌شده و تجربه‌های روانی آسیب‌زا، هنوز از آثار و پیامدهای آن‌ها رنج می‌برند. امروزه داستان‌هایی از برخی کودکان می‌شنویم که به ما نشان می‌دهد نسل ما در مقایسه با آنچه امروز در قالب «بلوغ زودرس و باز

شدن زودهنگام چشم کودک به دنیای جنسی» رخ می‌دهد، چقدر معصوم و بی‌خبر بود. البته این را صرفاً از این جهت می‌گوییم که دچار غفلت و خودشیفتگی نشویم و ادعا نکنیم که فرزندان ما تا سن خاصی (که فقط در خیال وجود دارد) نسبت به مفاهیم جنسی مصونیت دارند.

اینجا به چند نکتهٔ محدود دربارهٔ منابع و جلوه‌های تربیت جنسی در جامعه‌مان اشاره می‌کنم (که همگی غیرمدرسه‌ای هستند و از سوی هیچ نهاد یا جامعه‌ای نظارت نمی‌شوند، بلکه بدون هیچ‌گونه پالایش یا اصلاحی در فضای فکری ما رها شده‌اند):

- نوعی فرهنگ جنسی در کتاب‌های فقهی و علمی پراکنده است که برخی از آن‌ها به زبان ساده و با حسن نیت در برخی مدارس و مراکز به کودکان آموزش داده می‌شود. این مباحث به موضوعاتی نظیر زناشویی، بارداری، موارد واجب شدن غسل، مفاهیم جنابت و تفاوت میان انواع ترشحات (منی، مزی و ودی) می‌پردازند. در این کتاب‌ها جزئیاتی در رابطه با اعضای خاص بدن وجود دارد، مانند: حدیث: «إذا جلس بين شعبها الأربع ثم جهدها فقد وجب الغسل».^۱ (هرگاه شوهر میان اعضای چهارگانهٔ همسرش قرار بگیرد و همبستری کند، غسل واجب می‌شود). و سخن از: «مس الختان الختان». ترجمه: وقتی ختنه‌گاه با ختنه‌گاه برخورد کند. از آنجا که آموزش غسل و جنابت در اولین بخش از فقه (یعنی مبحث طهارت) اجتناب‌ناپذیر است، کار به جایی می‌رسد که دانش‌آموزی که هنوز

^۱ صحیح البخاری: ۲۹۱

به سن بلوغ نرسیده، یاد می‌گیرد که «لمس همراه با شهوت زن توسط مرد بدون مانع» از مبطلات وضو است؛^۱ درحالی‌که وی معنای شهوت و این‌که چرا مرد زن را لمس می‌کند را نمی‌فهمد و نمی‌داند که معنای لمس یاد شده چیست. بیشتر معلمان، هنگام تدریس این مسائل با حذف و سانسور و ابهام‌گویی و بدون بیان هیچ جزئیات و توضیحی از آن می‌گذرند.

- موقعیت‌های ناخواسته در روابط زناشویی میان والدین، به‌ویژه در جوامع فقیر، که ممکن است تمامی اعضای خانواده در یک اتاق بخوابند. حتی در خانواده‌های مرفه نیز گاهی کودکان را هنگام روابط زناشویی در همان اتاق می‌گذارند، بدون اینکه والدین به گوش و چشم کودک توجه کنند. آن‌ها تصور می‌کنند که خواب عمیق کودک، نشان‌دهندهٔ امنیت و ناآگاهی اوست، تا این‌که ناگهان کودک با نگاهی، حرکتی یا صدایی آنان را غافل‌گیر می‌کند و والدین را از ادامهٔ رابطه بازمی‌دارد.

- تربیت جمعی در خیابان‌ها، کوچه‌های باریک و روستاها: جایی که نوجوانان یا افراد بزرگ‌تر دربارهٔ مفاهیم جنسی در حضور نسل کوچکتر از خود صحبت می‌کنند. این گفتگوهای گروهی، بی‌ضابطه و سرشار از ساده‌انگاری و اغراق هستند و کنترل یا جلوگیری از آن‌ها امری دشوار است.

^۱ البته این بر اساس فقه شافعی است و در فقه حنفی، لمس زن توسط مرد جزو شکننده‌های وضو نیست. مترجم

- فیلم‌های مستهجن (پورنوگرافی)؛ تراژدی عصر حاضر: محتوایی که والدین در گوشی‌های همراه فرزندان‌شان پیدا می‌کنند. این موارد ممکن است به صورت پیام‌های تبلیغاتی ظاهر شوند و یا نوجوانان به دور از چشم دیگران، آن‌ها را میان همسالان خود دست‌به‌دست کنند. این موضوع اکنون به یک پدیدهٔ رایج تبدیل شده که نمی‌توان آن را انکار کرد.

- در برخی خانواده‌های سنتی بزرگ، یکی از بزرگان فامیل کودکان را از همان دوران بچگی به نام هم می‌زند (وعدهٔ ازدواج نوه‌ها به یکدیگر). جملاتی نظیر «فلانی برای فلانی است» یا «فلان دختر همسرِ فلان پسر خواهد بود» طوری بیان می‌شود که گویی یک ازدواج رسمی رخ داده است. این رفتار باعث می‌شود قوهٔ تخیل کودک دربارهٔ این مسائل از همان سنین اولیه شروع به رشد کند.

- فحش‌های جنسی: متأسفانه این کلمات به زبان رایج و همیشگی خیابان‌های ما تبدیل شده‌اند و بزرگ و کوچک از آن‌ها استفاده می‌کنند. معضل واژگان رکیک و دشنام‌هایی با بار جنسی که کودک روزانه از زبان اقوام، در فضای اینترنت یا در خیابان می‌شنود، همگی بخشی از هویت و ذهنیت او را در آینده شکل می‌دهند. این مسائل بخشی از دیدگاه او نسبت به گزینه جنسی، نگاهش به زن و رویکردش به زندگی را می‌سازند که ممکن است در نهایت باعث شود او از رابطهٔ جنسی متنفر شده و آن را امری زشت بیندارد و یا برعکس، با ولعی جنون‌آمیز به سمت آن کشیده شود. این جدا از جوک‌ها و شوخی‌هایی با محتوای جنسی وقیح است که محافل طولانی و مفصلی پیرامون آن‌ها شکل می‌گیرد و متأسفانه حتی در میان دانش‌آموزان مقطع ابتدایی نیز رواج یافته است.

- آزادی افسارگسیختهٔ رسانه‌ای و جهانی و حجم بسیار زیاد سریال‌های عاشقانه و حتی برنامه‌های کودکی که حاوی پیام‌های جنسی نهفته هستند.

- ارتباطات عاطفی و خیانت‌های زناشویی و ارتباطات نامشروع از طریق شبکه‌های اینترنتی.

- قحطی عاطفی و کمبود ارضای عاطفی در بسیاری از خانواده‌ها: نه شوهر از همسرش رضایت کافی دارد و نه زن به اقناع عاطفی رسیده است؛ و در پی این وضعیت، خلأ عاطفی در میان فرزندان شکل می‌گیرد.

- مشکلات جنسی بین زن و شوهر مانند: ضعف در تمایل ارتباط جنسی و یا تمایل جنسی بیش از حد، ترک کردن زن و ناآگاهی از خواسته‌هایش و ناآگاهی زن از خواسته‌های شوهرش.

- آزار و اذیت، خشونت جنسی، تجاوز جنسی و بهره‌برداری جنسی از کودکان و همچنین معضلِ باج‌گیری و اخاذی اینترنتی که بسیاری از دختران و جوانان را درگیر می‌کند.

سپس جنجال و هیاهوی بسیاری علیه روش غرب در آموزش مفاهیم جنسی به کودکان به پا می‌شود و خواستار بازگشت فرزندانمان به آغوش سرزمین‌های معصوم خود [و روش‌های خود] هستیم. در حالی که همین محیط باید خود به خود به او بیاموزد چه زمانی و چگونه این مسائل را یاد بگیرد، بدون اینکه [خودمان] هیچ محتوا یا برنامه‌ای ارائه دهیم که کودک

بتواند آن را بفهمد، درک کند و در پناه آن به شکلی سالم رشد نماید»
(پایان نقل قول با کمی تغییر و تصرف).

ما نمی‌خواهیم از غربی که فیلم‌های مبتذل را پخش و نشر می‌کند دفاع کنیم، بلکه بر ما لازم است تا متوجه کوتاهی‌های خود در این زمینه شویم که سبب می‌شود خانواده میان دو حالت افراط و تفریط قرار بگیرند:

یا سکوت کامل به دلیل ترس یا شرم و یا ناآگاهی از روش‌های درست برای راهنمایی و استفاده از روش‌های ظالمانه، یا باز گذاشتن کامل رک‌گویی و آزاد گذاشتن کودکان بدون راهنمایی و آموزش...

در نهایت به اهمیت جنبهٔ جنسی در زندگی انسان پی بردم که آموزش دقیق و روشمند آن را از همان دوران کودکی واجب می‌سازد؛ به طوری که از مراحل اولیهٔ زندگی، کودک به تدریج برای تعامل صحیح با جنس مخالف و نحوهٔ درک خود و اتفاقاتی که برایش می‌افتد، آموزش ببیند. این کار باید بدون دروغ و فریب، و بدون صراحتی بی‌پرده که پاکی و حیای کودک را از بین ببرد، انجام شود.

همین موضوع مرا به نوشتن این کتاب واداشت تا مرجعی برای خانواده‌ها به طور کلی و برای مادران به طور خاص باشد. این اثر برای هر کسی است که به دنبال منبعی متوازن، ساده و در دسترس می‌گردد که با زبانی بی‌پیرایه با مادر سخن بگوید، با نرمی با او گفتگو کند و گام‌به‌گام به او بیاموزد تا بدون ترس، سرزنش، خشونت یا ارباب به آگاهی کامل برسد. این کتاب برای هر خانوادهٔ دغدغه‌مندی که مایل به تربیت صحیح فرزندان بر اساس آموزه‌ها و مبانی اسلام است، مناسب می‌باشد. از

خداوند می‌خواهم که این اثر را سودمند قرار دهد، مورد قبول خوانندگان باشد و مربیان را برای رسیدن به ساحل امنیت و آگاهی یاری نماید.

فصل اول: اول برای مادر

آنچه در این فصل می‌خوانید:

اهمیت تربیت جنسی

تربیت جنسی در پرتو قرآن و سنت

فرق بین تربیت جنسی و فرهنگ جنسی

سن مناسب برای تربیت جنسی

انواع تربیت جنسی

رهنمودهایی برای مربیان در باب تربیت جنسی

فصل اول:

مفهوم تربیت جنسی و اهمیت آن

مقصود از تربیت جنسی، آموزش و آگاهی‌بخشی تدریجی به فرزندان دربارهٔ مسائل مربوط به رشد جنسی آنهاست.

دکتر عبدالعزیز القوصی، روان‌شناس، این مفهوم را چنین تعریف می‌کند: «مجهز کردن فرد به اطلاعات علمی، تجربیات درست و نگرش‌های سالم در قبال مسائل جنسی، به اندازه‌ای که رشد جسمی (فیزیولوژیک)، عقلی، عاطفی و اجتماعی او اجازه می‌دهد؛ این روند باید در چارچوب آموزه‌های دینی، هنجارهای اجتماعی و ارزش‌های اخلاقی حاکم بر جامعه صورت گیرد. نتیجهٔ این آگاهی‌بخشی، سازگاری مناسب در موقعیت‌های جنسی و مواجههٔ واقع‌بینانه با مشکلات جنسی است که در نهایت به سلامت روان می‌انجامد».

شیخ عبدالله ناصح علوان در کتاب «تربیت جنسی» خود آن را این‌گونه تعریف می‌کند: «آموزش و آگاه‌سازی کودک و صراحت با او در مسائلی که به مسائل جنسی مربوط است و با غریزه پیوند دارد، از زمانی که توان درک پیدا می‌کند تا وقتی که جوانی بالغ شود و امور زندگی را بفهمد و حلال و حرام را بشناسد؛ به طوری که به دنبال شهوت نرود و در مسیر انحراف سرگردان نشود». این یک فرایند تربیتی مستمر است و نه صرفاً مجموعه‌ای از سخنرانی‌ها و نصایح، بلکه رشدی است که از زمان تولد

کودک تا بعد از بلوغ، متناسب با توانایی‌ها، درک و محیط زندگی او ادامه می‌یابد.^۱

با این تعریفی که از تربیت جنسی شد، دانستیم که در آن آموزش کارهای جنسی نیست؛ بلکه به هر دو جنس دختر و پسر یک‌سری رهنمودهای دینی و اخلاقی راجع به مسائل جنسی و رشدشان و تغییرات ناگهانی جسمی‌شان ارائه می‌شود و آن‌ها به این معلومات و رهنمودها نیاز دارند و اگر این‌ها را از ما دریافت نکنند، به ناچار از دوستان بدشان یاد می‌گیرند یا هم زمانی که از آنان دور شویم، کارهای اشتباهی را تجربه می‌کنند تا به این اطلاعات برسند.

اهمیت تربیت جنسی

- تربیت جنسی جزء جداناپذیر سیر تربیتی کودک بوده و در واقع تربیت ایمانی و اخلاقی کودک با تربیت جنسی کامل می‌شود.

- ناتوانی کودک از درک قوانین و حد و مرزها و از طرفی قابلیت تحریک‌پذیری و ضعف اراده و کنار آمدن او به‌آسانی با مسائل جنسی، او را تبدیل به شکاری می‌کند که دسترسی به آن آسان است و تربیت جنسی و راهنمایی به موقع او را از قربانی شدن نجات می‌دهد.

^۱ السيد أحمد المخزنجة، التأصيل التربوي للأبناء، الهيئة المصرية العامة للكتاب، القاهرة؛ ص: ۱۲۳

- ارائهٔ معلومات درست از منابع قابل‌اعتماد مثل والدین و مربیان به‌صورت تدریجی باعث می‌شود که کودک خودش را پیدا کرده و بداند در اطرافش چه می‌گذرد.

- وقتی به تربیت جنسی کودک به‌درستی توجه شود، کودک سالمی تربیت می‌شود که حلال و حرام را می‌شناسد، معنای کنترل نگاه، ارزش حیا و حرمت آبروی مردم را می‌داند و برای خود حد و مرز تعیین می‌کند که کسی به آن دست‌اندازی نکند و می‌تواند از خودش مراقبت کند.

- کودک طوری تربیت شود که از خودش و اعضای تناسلی‌اش خجالت نکشد؛ بلکه بجای این، خودش را پیدا کند تا استرس و نگرانی‌های حسی و جنسی که به کودک و آینده‌اش ضربه می‌زند از او دور شود.

- حفظ هویت جنسی کودک و جلوگیری از بروز نشانه‌های همجنس‌گرایی و درمان انحرافات جنسی با دست به‌کار شدن به موقع.

- پر کردن شکاف‌های معرفتی: از طریق گفتگوهای متوازن و عقلانی متناسب با سن و محیط زندگی کودک.

- آمادگی برای پاسخ دادن به سوالات چالش‌برانگیز و حساس کودک دربارهٔ مسائل جنسی، بلوغ، بارداری و زایمان.

- ایمن نگاه داشتن کودک در دوران خردسالی و نوجوانی در برابر رفتارهای جنسی نادرست یا تعرض؛ و جلوگیری از آلوده شدن فطرت و تخریب نگاه او به زندگی و روابط جنسی (چه با میل خود و چه تحت اجبار).

- تربیت جنسی باعث می‌شود کودک بیدار شود و اجازه ندهد نزدیکان و دوستان به اجبار یا به رضایت به او تعرض کنند یا خودش به دیگران تعرض کند.

- تربیت جنسی به موقع باعث می‌شود کودک بداند که کارهای غیراخلاقی و برآورده ساختن نیازهای جنسی از راه نادرست زیان‌های جبران‌ناپذیری بر خود، خانواده و جامعه‌اش می‌گذارد.

تربیت جنسی در پرتو قرآن و سنت

اسلام آمد تا باورهای نادرست مربوط به مسائل جنسی را تصحیح کرده و چهارچوب رابطه با جنس مخالف را تعیین کند و حتی از امور ناپسند و غیراخلاقی را که در میان عرب‌ها رواج نداشت مثل همجنس‌گرایی و... نیز به شدت منع کرد.

اسلام قوانینی را وضع کرد که از مرد و زن در برابر هرگونه تحریف معرفتی یا انحراف اخلاقی از همان دوران کودکی محافظت می‌کند و پایه‌های اساسی و محکم و احکامی را مشروع کرد مثل حجاب، کنترل نگاه، جدا خوابیدن کودکان، ممنوعیت خلوت مرد و زن نامحرم، تعیین محارم زن، تشویق به ازدواج، تحریم زنا، دستور به ختنه کردن، انجام سنت‌های فطری و... و این امور را به طور مفصل بیان کرده است؛ از روابط زن و شوهر گرفته تا اجازه خواستن هنگام وارد شدن به خانه و.. و در بسا موارد روابط زن و شوهر و خط‌قرمزهای موجود در رابطه را نیز بیان کرده چنانچه در آیات ۲۲۲ و ۲۲۳ سوره بقره می‌خوانیم که الله متعال می‌فرماید: ﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذًى فَأَعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ وَلَا

تَقَرَّبُوهُنَّ حَتَّى يَطْهَرْنَ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ ﴿٢٢٣﴾ نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنْتُمْ شِئْتُمْ وَقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ مُلَاقُوهُ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٢٢﴾ [البقرة: ۲۲۲-۲۲۳] «و از تو درباره حیض (عادت ماهانه زنان) می پرسند، بگو آن پلید و زيانبار است، پس در حالت قاعدگی از زنان كناره گیری كنید، و با آنها نزدیکی نكنید؛ تا پاک شوند، پس هنگامی كه پاک شدند و غسل كردند از همان جا كه الله به شما فرمان داده، با آنها آمیزش كنید، به راستی كه الله توبه كنندگان را دوست می دارد و (نیز) پاكان را دوست می دارد (۲۲۲) زنان شما كشتزار شما هستند، پس هر گونه كه بخواهید به كشتزار خود درآیید، و (توشه ای) برای خود از پیش بفرستید، و از الله بترسید، و بدانید كه شما او را ملاقات خواهید كرد، و به مؤمنان بشارت ده»

اسلام تنها راه برای رابطه جنسی بین دو جنس مخالف را ازدواج قرار داده و از زن و شوهر به لباس همدیگر تعبیر کرده است: ﴿أُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفْتُ إِلَى نِسَائِكُمْ هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ﴾ [البقرة: ۱۸۷] «آمیزش و نزدیکی با همسرانتان در شبِ روز بر شما حلال گردیده است، آنان لباس شما هستند و شما لباس آنها»

قرآن کریم به صورت واضح بیان کرده كه كارهای زشت و ناپسندی چون زنا، لواطت، تجاوز و همجنسگرایی جزو كارهای حرام است و برای داشتن جامعه ای امن و عاری از بیماری های اخلاقی، آداب و احكامی را مشروع کرده و روابط جنسی نامشروع یا خارج از دایره ازدواج را حرام قرار داده و برای انجام دهندگان آن كیفر دنیوی و اخروی تعیین کرده است؛ الله متعال می فرماید: ﴿الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةً جَلْدَةٍ وَلَا تَأْخُذْكُمْ

بِهِمَا رَأْفَةً فِي دِينِ اللَّهِ إِنَّ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَيْشَهْدَ عَذَابَهُمَا طَائِفَةٌ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢﴾ [النور: ٢] «هر یک از زن و مرد زنا کار را صد تازیانه بزنید، و اگر به الله و روز آخرت ایمان دارید نباید در (اجرای احکام) دین الله نسبت به آن دو (زن و مرد) رأفت (و رحمت کاذب) داشته باشید، و باید گروهی از مؤمنان بر مجازاتشان (شاهد و) حاضر باشند»

دربارهٔ قوم لوط می‌گوید که از حدگذری کرده بودند چون به جای زنان، با مردان رابطهٔ جنسی برقرار می‌کردند.

هرچند در این اواخر به اهمیت تربیت جنسی پی برده‌اند اما در اسلام از مهم‌ترین بخش‌های تربیتی است البته این را هم باید خاطرنشان کرد که هدف اسلام از تربیت جنسی غیر از چیزی است که نزد دیگران است.

مرد و زن به صورت فطری در بسیاری از ویژگی‌ها با هم تفاوت دارند. از همین رو نیاز است که این ویژگی‌ها را شناخت و روش تعامل با آن‌ها را آموخت و این تفاوت‌ها از بدو تولد کودک قابل لمس است؛ آنجا که رسول الله ﷺ می‌فرمایند: «[برای پاک شدن لباس آلوده به] ادرار نوزاد پسر باید بر آن آب پاشید و ادرار نوزاد دختر را باید شست».^۱

قرآن کریم و احادیث نبوی مسائل متعلق به تربیت جنسی را با روشی ساده و با رعایت ادب و اخلاق والا بیان کرده است.. دقت کنید از رابطه صمیمی زن و شوهر به چه الفاظی تعبیر شده است: ﴿فَلَمَّا تَغَشَّاهَا^۲

^۱ سنن ابن ماجه

^۲ در اینجا برای رعایت حیا، از همبستری به تغشی تعبیر شده و صراحتاً همبستری یا رابطه جنسی گفته نشده است. (مترجم).

حَمَلْتُ حَمْلًا خَفِيفًا فَمَرَّتْ بِهِ ﴿١٨٩﴾ [الأعراف: ١٨٩] «چون (مرد باهمسرش) آمیزش کرد، حملی سبک برداشت، پس مدتی با آن (حمل) گذرانید»

از آنجایی که انسان‌ها به دانستن این مسائل نیاز دارند، شریعت این‌ها را سرکوب نکرده است زیرا نیازهای اساسی بشر است و نقش مهمی در زندگی بشر و بقای نسل‌شان دارد و حتی برآورده ساختن این نیازها از راه مشروع آن عبادت به شمار می‌آید چنانچه سرور ما محمد رسول الله ﷺ فرمودند: «و همبستری شما هم صدقه به شمار می‌آید (و پاداش دارد)»^۱ و نیز می‌فرمایند: «مسلمانی نیست که [بدون اختیار] چشمش به زیبایی‌های زنی می‌افتد سپس چشمانش را فرو می‌اندازد مگر اینکه الله برای او عبادتی پدید می‌آورد که شیرینی و لذت آن را در قلب خود احساس می‌کند».^۲

از جمله اموری که الله متعال در این باب بیان فرموده، مسائل متعلق به آفرینش اصل انسان، مراحل آفرینش، بارداری، ولادت و... است و این مسائل طبعاً به امور جنسی مرتبط است. الله متعال می‌فرماید: ﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ ۝ ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَكِينٍ ۝ ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ أَنْشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ﴾ [المؤمنون: ۱۲-۱۴] «و به راستی انسان را از چکیده‌ای از گل آفریدیم (۱۲) سپس او را از نطفه‌ای در قرارگاهی استوار (= رحم) قرار دادیم (۱۳) سپس نطفه را (به صورت) علقه (= خون بسته) گردانیدیم، آنگاه علقه را (به

^۱ صحیح مسلم

^۲ مسند أحمد

صورت) مضغه (= پاره گوشتی) درآوردیم، آنگاه مضغه را (به صورت) استخوان‌ها یا گردانیدیم، پس بر استخوان‌ها گوشت پوشانیدیم، سپس آن را آفرینشی دیگر بخشیدیم، پس (پر برکت و) بزرگوار است، الله که بهترین آفرینندگان است».

این به ما نشان می‌دهد که اسلام در باب تربیت جنسی واقع‌گرایانه عمل کرده و مسائل مرتبط به تربیت جنسی را به گونه‌ای بیان کرده که مناسب فطرت است. نه اینکه غریزهٔ جنسی را سرکوب یا برانگیخته کند.

وقتی نصوص شرعی را ورق می‌زنیم، می‌بینیم که مسائل زیادی متعلق به تربیت کودک، احکام بلوغ، طهارت، ازدواج، فرزندآوری و... وجود دارد و این نشان می‌دهد که اسلام به تربیت جنسی سالم و به موقع اهمیت می‌دهد و در واقع تربیت جنسی بخشی از منظومهٔ تربیت شرعی به شمار می‌آید.

پس باید تربیت کودکانمان و روش تربیتی‌شان را طوری تنظیم کنیم که متناسب با مراحل عمرشان شان باشد و والدین بدانند در هر مقطعی با فرزندان چگونه تعامل کنند.

فرق بین فرهنگ جنسی و تربیت جنسی

زمانی که صحبت از «تربیت جنسی» به میان می‌آید، بسیاری از مردم گوش‌های خود را می‌بندند و از شنیدن آن دوری می‌کنند؛ چرا که گمان می‌کنند ما در حال ترویج بی‌بندوباری و بی‌اخلاقی هستیم. اما حقیقت این است که ما باید میان آنچه در این کتاب درباره‌اش سخن خواهیم گفت و مفهوم «فرهنگ جنسی» تفاوت قائل شویم.

استاد حمد بن راشد الکثیری در رساله‌اش «مفهوم الثقافة الجنسية - دراسة نقدية فی ضوء الإسلام» می‌گوید: فرهنگ جنسی با تربیت جنسی متفاوت است.

فرهنگ جنسی: عبارت است از مجموعه‌ای از اطلاعات مربوط به جنسیت در تمامی ابعاد و اشکال آن؛ اعم از مباح و حرام، مثبت و منفی، پزشکی و روان‌شناختی، مردانه و زنانه و غیره. همچنین می‌توان افزود که فرهنگ جنسی به معنای شناخت روابط جنسی، روش‌های ارضای غریزه، چگونگی محافظت در برابر بیماری‌های مقاربتی و دیگر مسائلی است که برای زوجین اهمیت دارد.

اما تربیت جنسی به معنای ایجاد نگرش‌های مثبت در فرزندان - اعم از پسر و دختر - نسبت به اطلاعات جنسی و هدایت آن‌ها به سمت برخورد صحیح با این اطلاعات است؛ به میزانی که رشد جسمی، فیزیولوژیک، عقلی، عاطفی و اجتماعی آن‌ها اجازه می‌دهد و در چارچوب آموزه‌های دینی، هنجارهای اجتماعی و ارزش‌های اخلاقی حاکم بر جامعه.

این تربیت، فرزندان را آماده می‌کند تا از مشکلات و بحران‌های جنسی که ممکن است در دوران پیش از ازدواج با آن روبرو شوند، عبور کنند و بیاموزند که چگونه این غریزهٔ انسانی را از مسیر مشروع (یعنی ازدواج) ارضا نمایند. نتیجهٔ این فرایند، زندگی در ثبات روانی است که به دنبال آن سعادت زناشویی و خانوادگی و ساختن جامعه‌ای آگاه، سالم و عاری از عطش جنسی بیمارگونه و پیامدهای منفی آن حاصل می‌شود.

بخش‌های تربیت جنسی

- بخش مربوط به کودک و نحوه تعامل او با بدن خود و تعامل دیگران با او، از جمله حفاظت از او در برابر تعرضات جنسی و حفظ هویت جنسی‌اش.

- بخش مربوط به نوجوانان و تغییرات جسمی و هورمونی که در این دوره رخ می‌دهد.

- بخش مربوط به زوجها و زندگی جنسی در زندگی زناشویی.

در این کتاب، ما به دو بخش اول و دوم می‌پردازیم و بخش سوم را به کتاب‌های دیگر که به این موضوع اختصاص دارند، واگذار می‌کنیم.

سن مناسب برای تربیت جنسی کودک:

تعیین سن دقیق کودک، یک موضوع تقریبی است و نمی‌توان سن مشخصی تعیین کرد؛ زیرا برخی کودکان دارای درک بالاتری نسبت به دیگران هستند همچنان توانایی‌های ذهنی‌شان متفاوت است. این امر باعث می‌شود که تعیین دقیق سن، نسبی باشد و اهمیت سن در صحبت با کودک کمتر شود، اما به طور کامل از بین نمی‌رود. با توجه به اینکه این موضوع جامع و کلی است و به مکان یا زمان خاصی محدود نمی‌شود، باید به محیط‌های باز و محافظه‌کارانه توجه کنیم. در محیط‌های باز ممکن است اطلاعات بیشتری به کودک بدهیم و پیش از محیط اطراف و کشف کودک اقدام کنیم، اما در محیط‌های محافظه‌کار و بسته ممکن است مطابق برنامه‌های مشخص حرکت کنیم. بنابراین، مربی باید با دقت و هوشمندی، مرحله و محیطی که کودک در آن قرار دارد را کشف کند و اطلاعات مناسب برای سن او را به او بدهد.

- از ولادت تا ۶ سالگی
- از ۶-۱۲ سالگی
- از ۱۲-۱۸ سالگی

راهنمای مربیان در تربیت جنسی صحیح

به عنوان پدر یا مربی چگونه می‌توانم در باب تربیت جنسی موفق عمل کنم و اصلاً از کجا و چگونه شروع کنم؟

در این کار والدین و مربیان به چهار دسته تقسیم می‌شوند:

دستهٔ نخست:

در هیچ مسئلهٔ مرتبط به مسائل جنسی صحبت نمی‌کند و اصلاً به صحبت کردن با فرزندان در این مورد فکر هم نمی‌کند و از سوال‌های فرزندان که مرتبط به این مسائل است فرار می‌کند یا به دروغ پاسخ می‌دهد و ترجیح می‌دهد فرزندش از طریق دوستانش، رسانه‌ها و کتاب‌ها به پاسخ این سوالاتش برسد. استدلالشان هم این است که هیچکس این مسائل را به ما آموزش نداده و حرف زدن در این باره سبب می‌شود کودک بیشتر کنجکاو شده و شاید دوست داشته باشد این امور را تجربه کند. آنان فراموش کرده‌اند که با این کار فرزندان را در دریا رها کرده‌اند؛ در دریایی پر از امواج مختلف، پر از حرف‌های مثبت و منفی، سازنده و مخرب و زمانی که کودکان بزرگ می‌شوند، دیگر حاضر نیستند به حرف والدین در این زمینه گوش دهند و با این کار، والدین دیوار بزرگی میان خود و فرزندشان قرار می‌دهند و سال‌ها می‌گذرد و کودکان از مشکلات جنسی و... رنج می‌برند اما بدون اینکه کسی از مشکلاتشان

باخبر باشد و این کار فاصله میان والدین و فرزندان را زیادتیر می‌کند و از طرفی فرزندان افکار و باورهای نادرست را از دیگران می‌گیرند و غرق در مردابی می‌شوند که بعد از بلوغ و حتی گاهی بعد از ازدواج هم نمی‌توانند از آن لجن بیرون آیند.

دستهٔ دوم:

می‌خواهند با کودکشان دربارهٔ تربیت جنسی صحبت کنند اما نمی‌دانند به او چه بگویند یا چگونه سر صحت را با کودکان در این باره باز کنند یا چگونه و با چه قالبی این معلومات را به کودکان منتقل کنند. برای این دسته از والدین اطلاعات مهمی در این باره ارائه می‌کنیم تا بدانند در هر ردهٔ سنی برای کودکان چه معلوماتی را ارائه کنند.

دستهٔ سوم:

این دسته از مربیان و والدین معلومات زیادی درباره تربیت جنسی دارند اما خجالت می‌کشند این مسائل را به کودکان انتقال دهند یا از این می‌ترسند که کودکان به والدین بدبین شوند یا می‌ترسند کودکان در این باره زیاد سوال بپرسند یا هم دروازه‌هایی باز شود که بستن آن‌ها محال باشد. پس ترجیح می‌دهند سکوت کنند، در این باره حرف نزنند و به سوالات کودکان پاسخ ندهند. به این دسته می‌گوییم: پیش از اینکه کودکان از دیگران این مسائل را یاد بگیرند، شما به آن‌ها این معلومات را بدهید و راهنمایی‌شان کنید و همیشه نزدیکترین فرد به کودکان، شما باشید و برای اینکه کودکانی پاک‌فطرت و سالم تربیت کنید، خجالت بی‌جا را کنار بگذارید.

دستهٔ چهارم:

والدین آگاه به مراحل رشد فرزندانشان هستند که نیاز کودک به اطلاعات، قصه‌ها و حکایات را درک می‌کنند و از موقعیت‌های پیش آمده برای صحبت با فرزندانشان درباره چگونگی رفتار در موقعیت‌ها و برخورد با وقایع استفاده می‌کنند. آن‌ها از ابتدا به کودکان آداب صحیح ورود و خروج از منزل، خواب و برخورد با دیگران را آموزش می‌دهند و اهمیت این موضوع را درک کرده و قبل از وقوع مشکلات، به آگاه‌سازی کودک می‌پردازند. این والدین با کودک به گونه‌ای برخورد می‌کنند که او را آگاه و دارای قدرت درک و فهم می‌دانند و به او اعتماد می‌دهند و ترس را از او دور می‌کنند. به این ترتیب، کودک به خانواده‌اش اعتماد کرده و آن‌ها را به عنوان پناهگاه امنی برای خود می‌بیند. تفاوت بزرگی بین کودک آگاه و کودک ناآگاه وجود دارد. کودک ناآگاه هیچ چیزی را به شکل عقلانی درک نمی‌کند و از دیگران و واکنش‌های آنان می‌آموزد و از اشتباهات دیگران تقلید می‌کند و نمی‌داند در موقعیت‌های مختلف چگونه رفتار کند. اما کودک آگاه کودکی است که اطلاعات صحیح را از منابع درست دریافت کرده و می‌تواند به کسانی که خرافه‌گویی کرده یا معلومات نادرست می‌دهد پاسخ دهد. او به خود اعتماد دارد و می‌داند که خانواده‌اش افراد قابل اعتمادی هستند و اطلاعات آن‌ها صحیح‌ترین و دقیق‌ترین است. او همچنین می‌داند که خانواده‌اش منبع حفاظت و حمایت هستند و در صورت مواجهه با هر مشکلی از او حمایت می‌کنند.

در بحث تربیت جنسی با کودکانمان، سه رویکرد داریم:

رویکرد دینی:

به این معنی که با کودک بر اساس شرع صحبت می‌کنیم و مسائل مربوط به حلال و حرام را مطرح می‌کنیم. و در این بخش، استدلال به آیات و احادیث و نصوص شرعی صورت می‌گیرد.

رویکرد علمی:

شامل کتاب‌ها، نمودارها و مطالعات علمی است که ویژگی‌های زن و مرد و توضیحات مربوط به بارداری و زایمان را بیان می‌کند. کتاب‌هایی که در مورد تکثیر جنسی بین موجودات صحبت می‌کنند نیز در این دسته قرار می‌گیرند. می‌توان از مواد تصویری در اینترنت یا ویدیوهای آموزشی استفاده کرد.

رویکرد اجتماعی:

این شامل توضیح عُرف‌ها، درست و نادرست‌ها و اینکه چه رفتارهایی در مکان عمومی مناسب است و چه رفتارهایی مناسب نیست و اینکه چگونه با جنس مخالف تعامل می‌شود، است.

من دیده‌ام بسیاری از مردم فقط از منظر حلال و حرام به مسائل نگاه می‌کنند، اما عرف‌ها، سنت‌ها و قوانین اجتماعی مهمی وجود دارد که چه در محیط شرقی و چه در محیط غربی باید به کودک آموزش داده شود. علاوه بر این، بُعد علمی گسترده‌ای وجود دارد که همه این موارد را با تجربیات و مطالعات مرتبط می‌سازد، که این امر باعث می‌شود کودک بهتر بفهمد، اطمینان بیشتری در خود داشته باشد و تأثیر عمیق‌تری بر رفتار او بگذارد.

در ادامه گام‌هایی را ذکر می‌کنیم که به والدین در توجیه و تربیت جنسی فرزندان‌شان کمک می‌کند و آنچه در سفر تربیت جنسی کودکانمان نیاز داریم عبارتند از:

- ایجاد اعتماد متقابل و تاکید مکرر بر آن و عدم استفاده از ضرب و شتم، تهدید یا ترساندن یا اجبار یا تحقیر به شوخی یا جدی.

- تنها دین مرجع و پایهٔ درستی است که به آن تکیه می‌کنیم؛ مرجع اصلی که از آن احکام شرعی و ارزش‌های اخلاقی گرفته می‌شود، نه روش‌ها و افکار غربی هرچند به ادعای خودشان مدرن و پرتجربه باشند.

- علم، مرجع اطلاعات و پاسخ‌های ما است، بنابراین استدلال علمی صحیح، مستند و پشتیبانی‌شده برای ما قابل قبول است اما دربارهٔ نظریه‌ها و تجربیات می‌شود بحث و تبادل نظر صورت گیرد.

- با علم و دانش پیش بروید و اگر برای سوالی پاسخی نداشتید یا در مواجهه با موقعیتی غافل‌گیر شدید، از آنان فرصت بخواهید و به کودکان صادقانه بگویید که بعداً با او صحبت خواهید کرد.

- عجله‌ای برای پاسخ دادن نداشته باشید و در همان موقعیت یا رویداد اتفاق‌افتاده پاسخ ندهید و اطمینان حاصل کنید که آرام و بدون خشم هستید و با لحنی آرام و متعادل صحبت کنید.

- به سوالات فرزندان اهمیت دهید و نشان دهید که به آنچه می‌خواهد بیان کند گوش می‌دهید و او را به سمت آگاهی و شناخت از طریق کتاب‌های مفید و داستان‌های آموزنده راهنمایی کنید.

- به خاطر داشته باشید که اطلاعات جنسی یک‌باره به صورت یک سخنرانی یا درس ارائه نمی‌شود، به تمام سوالات، یک‌باره پاسخ‌ها داده نمی‌شود، بلکه به صورت تدریجی، مثلاً به شکل کتاب یا ویدئو یا درس، از دو سالگی شروع می‌شود و تا هجده سالگی ادامه دارد تا به سن ازدواج برسد. تربیت جنسی درس مهمی نیست که کودک باید به آن پایبند باشد که اگر به آن پایبند نبود، انسان شکست‌خورده‌ای به شمار آید، بلکه اطلاعاتی است که باید به طور مداوم و پیوسته توسط والدین به شکلی ساده و مناسب به ذهن کودک جای داده شود.

- برقراری گفتگویی آرام و مؤثر با کودک و ایجاد کانال‌های ارتباطی باز، به گونه‌ای که اگر کودک با هر مشکلی مواجه شد یا سوالی برایش پیش آمد یا ابهامی داشت، به سرعت والدین را مطلع کند و به حضور آن‌ها اطمینان داشته باشد و به دیدگاه‌ها و صحبت‌های آن‌ها اعتماد کند.

- آموزش واقعی از دوران کودکی آغاز می‌شود و این چیزی است که همیشه دربارهٔ آن صحبت می‌کنیم. سوالات و ابهاماتی که کودکان دارند به شکل سوال یا استفسار یا الهام از نگاه‌های کودک یا انکار موقعیت یا استفاده از یک رویداد اتفاق می‌افتد، مثل جشن‌های عروسی یا تولد یک نوزاد جدید یا تغییر شکل یکی از فرزندان یا بازدید از اقوام یا شنیدن کلمه‌ای در این زمینه.

- منتظر بروز مشکل نباشید، با توضیح و شفاف‌سازی شروع کنید و اگر مشکلی رخ داد، آن را با آرامش، محبت و اطمینان‌دهی به کودک حل کنید.

- کودک را محکوم نکنید، او را تنبیه نکنید یا نزنید، و از خشونت اجتناب کنید. از وصف کودک با هرگونه واژهٔ زشت یا ناپسندی که ممکن است به عنوان لکهٔ ننگ در تمام عمر باقی بماند، بپرهیزید.

- به کودک، بدن و حریم خصوصی او احترام بگذارید. شما به عنوان والد یا مربی اجازه ندارید با بدن او شوخی‌های نامناسب کنید یا او را در معرض خطر قرار دهید. همچنین حساس باشید که با عکس گرفتن از او، انتشار حریم خصوصی‌اش یا صحبت علنی دربارهٔ این مسائل، راه فتنه و آسیب را در آینده به روی او باز نکنید.

- کودک را به ویژه در دوران نوجوانی با افراد غریبه تنها نگذارید و مراقب باشید که هر فرد نزدیک می‌تواند کودک را آزار دهد؛ افرادی مانند دایی (ماما)، عمو (کاکا)، پسرعمو و غیره. مشکلات می‌تواند از طرف افرادی که خیال‌مان بابت آن‌ها راحت است رخ دهد و گاهی ما به دوست یا نزدیکان اعتماد کورکورانه و بی‌جا می‌کنیم. کودک در سنین زیر شش سال به دیگران به عنوان افرادی که کارهایشان صحیح است و او را دوست دارند و به او اهمیت می‌دهند، نگاه می‌کند و نمی‌داند چه چیزی ممکن است رخ دهد.

- رابطهٔ کودک با دیگران را تنظیم کنید و آنچه که باید انجام دهد و آنچه که باید ترک کند را به او بگویید. دوستان صالح و خوب و مکان‌های مناسب در مدرسه/مکتب، باشگاه و دیدارها را انتخاب کنید.

- با کودک در سنین کم با دقت برخورد کنید و مراقب باشید که او را کجا می‌گذارید و کجا رها می‌کنید. او را در هیچ مکانی بدون اطمینان حاصل

کردن از امنیت همه‌جانبهٔ آنجا رها نکنید و به او آداب ورود و خروج، خواب، اجازه گرفتن و نشستن و صحبت با دیگران و حریم خصوص و برخورد در موقعیت‌های مختلف را آموزش دهید و به او در قالب سوال «اگر این اتفاق بیفتد، چه باید کرد؟» آموزش دهید.

- فرزندان مسئولیت شماست و شما موظف به حفظ او هستید و بر هیچ‌کس لازم نیست این مسئولیت را به جای والدین برعهده بگیرد هرچند از نزدیکان هم باشد. باید این امانتی که الله متعال به شما سپرده است را تا حد امکان حفظ کنید، بنابراین کودک را با کارگر تنها نگذارید، بدون آگاهی در خیابان نفرستید و با راننده‌ای که به او اعتماد ندارید تنها نگذارید و حرکات کودک را در تمام طول روز پیگیری کنید.

- فرزندان وسیله‌ای برای آموزش یا عروسک نمایشی یا مدلی برای شهرت یا ابزار تبلیغاتی نیست، بنابراین والدین یا کسانی که با کودک سروکار دارند، حق ندارند از او عکس‌برداری کنند یا عکس‌های او را در شبکه‌های اجتماعی منتشر کنند و نباید به کسی اجازه دهند که به اندام خصوصی کودکان نگاه کند یا دربارهٔ آن صحبت کند و نباید آدرس‌های اینترنتی کودک علنی شود تا از هر گونه سوءاستفاده از او جلوگیری شود.

- مربی و الگوی صالحی باشید و از صحبت دربارهٔ رابطهٔ جنسی در حضور فرزندان یا استفاده از الفاظ و عباراتی که بار جنسی دارند یا صحبت دربارهٔ اندام خصوصی دیگران در حضور کودک اجتناب کنید. همچنین، به بهانهٔ محبت یا تنبیه، اندام خصوصی او را لمس نکنید، نیشگون نگیرید و نزنید. این رفتارها تأثیرات طولانی‌مدت بر روان کودک دارد و نباید به کسی اجازه

دهید که چنین کاری را انجام دهد، هرچند رابطه نزدیکی با کودک داشته باشد.

- اگر قبلاً خودتان مورد تعرض یا آزار جنسی قرار گرفته‌اید یا اطلاعات نادرستی دریافت کرده‌اید، تجربهٔ شخصی خود را به فرزندان منتقل نکنید و مشکلات خود را بر او تحمیل نکنید و انتظار نداشته باشید که او نیز دچار همان مشکلات شود. آگاهانه و با حکمت با وی رفتار کنید، بدون واکنش‌ها یا قضاوت‌های قبلی و بدون اینکه آنچه برایتان رخ داده را تصحیح کنید و از گذشتهٔ خود شفا پیدا کنید - اگر رخ داده باشد - به دلیل آنچه که تجربه کرده‌اید، افکار کودک را تخریب نکرده و روان او را نابود نکنید.

- به کودک مفهوم فضای شخصی و حدود لباس را آموزش دهید و هویت جنسی او را حفظ کنید، نگذارید پسر لباس دختران را بپوشد یا دختر مانند پسران رفتار کند و هیچ‌یک را به صفات جنس مخالف توصیف نکنید. شروع اختلال هویت جنسی کودک از این رفتارهای کوچک آغاز می‌شود که شک را در نفس کودک ایجاد می‌کند و او را وادار به پرسیدن می‌کند: آیا من پسر هستم یا دختر؟

- رابطهٔ صمیمی خود و همسران را دور از دید و شنیدن فرزندان نگه دارید، درها را باز نگذارید، کودک را در اتاق شخصی‌تان خوابانید، هرچند کوچک باشد. کودک را یک موجود یا جماد بدون فهم نپندارید فقط به این دلیل که نمی‌تواند صحبت کند، بلکه کودک هرچه را که می‌بیند در ذهنش ذخیره می‌کند تا به سنی برسد که آن را درک کند یا دربارهٔ آن

صحبت کند. با او به عنوان یک انسان مستقل و فرد عاقل با تفاوت درک میان او و بزرگسالان رفتار کنید.

- آنچه کودک روی صفحه‌نمایش‌ها (تلویزیون، گوشی و...) می‌بیند را نظارت کنید و آنچه که در اینترنت می‌بیند را پیگیری کنید و روش‌های حفاظت امن را برای محافظت از کودک از هر گونه تحریک زودرس تعیین کنید و در آنچه تماشا می‌کنند مشارکت داشته باشید و با آن‌ها درباره آن صحبت کنید و برنامه‌های مفید را برای آن‌ها انتخاب کنید.

فصل دوم: برای پدر و مادر

آنچه در این فصل می‌خوانید:

حقوق کودک

چه کسی مسئول تربیت جنسی کودک است؟

هرم مازلو و پیاده‌سازی آن در تربیت جنسی

فصل دوم

حقوق کودک

کنوانسیون‌های حقوق کودک شامل مواد متعددی هستند که حقوق کودکان را در عرصه‌های مختلف زندگی تضمین می‌کنند. اسلام نیز به برخی از این حقوق که در جهت مصلحت تربیت جنسی کودک است، تصریح کرده است:

نسب ثابت و معتبر کودک

حق نسب ثابت و معتبر کودک تنها از طریق ازدواج شرعی تحقق می‌یابد؛ که یک مرد و یک زن به طور شرعی با هم ازدواج کنند و ثمرهٔ این ازدواج، تولد کودکی باشد. از این رو، یکی از حقوق کودک این است که پدر و مادر مشخصی داشته باشد؛ چقدر تلخ است که کودک چشم به جهان بگشاید و پدر و مادرش را نشناسد و چه تاثیر عمیقی بر شخصیتش دارد وقتی بفهمد که او از راه ارتباط مشروع به دنیا نیامده است.

سرپرستی کودک

اسلام برای کودک این را تضمین کرده است که در آغوش پدر و مادرش زندگی کند تا والدین از نظر بهداشتی، روانی و اجتماعی به او رسیدگی کنند و همچنین اسلام والدین را مکلف کرده است تا کودک را تربیت نیکو کنند و امر تربیت را نخست بر پدر، سپس بر نزدیک‌ترین خویشاوندان لازم کرده است.

حق داشتن هویت

داشتن هویت برای کودک تضمین می‌کند که کودک یک موجود مستقل و دارای وصف و وجود خاص است و این حق برای کودک این امکان را می‌دهد تا به عنوان یک فرد مستقل در جامعه از دیگر حقوقش بهرمند شود و حق هویت هر کودکی مشتمل بر داشتن: نام، نام خانوادگی، تاریخ تولد، نوع جنس و ملیت می‌باشد که فرد را قادر می‌سازد تا از حقوقی که متناسب با عمرش است، بهره‌مند شود و این مشخصات در شناسنامه‌اش درج می‌شود. علاوه بر این، کودک می‌تواند از خدمات دولتی و آن خدماتی که به والدین و خانواده تعلق می‌گیرد، بهرمند شود. همچنین داشتن حق هویت، کودک را قادر می‌سازد تا حق حمایت از سوی حکومت و خانواده‌اش را بدست آورد و می‌تواند از برنامهٔ حمایت از کودکان که سازمان‌ها و کشورها ارائه می‌دهند، استفاده کند.

حق آزادی

داشتن حق آزادی، تضمین کنندهٔ برخورداری کودک از انواع آزادی‌هایی است که به بزرگسالان داده شده است. این حق کودک است که آزادی اندیشه داشته باشد و همچنین آزادی اظهار نظر و مطرح کردن سوالاتی که در ذهنش خطور می‌کند، از حقوق وی است. همچنین حق دارد وقایعی که پیرامونش اتفاق می‌افتد را بداند و از آن‌ها مطلع شود. تشکیل اجتماعات، شرکت در مناظرات گروهی و عضویت در گروه‌هایی با اهداف مشخص، آزادی بیان افکار و باورهایی که کودک به آن‌ها گرایش دارد،

آزادی آگاهی از اصول و مبانی مرتبط با وجود خود و فلسفهٔ حضورش در زندگی و آزادی انتخاب دین و اعتقاد مورد نظر نیز از حقوق اوست.^۱

حق زندگی کردن

این حق از زمانی شروع می‌شود که کودک جنینی در رحم مادر است و از همان لحظه قتل و سقط جنین نیز حرام می‌باشد؛ چنان‌چه الله متعال کسانی که فرزندان‌شان را در طفولیت می‌کشند، به عذاب سخت اخروی وعده داده است.

شریعت اسلام حق زندگی و وجود کودک را از زمانی که جنینی در شکم مادرش است و حق برخورداری از امکاناتی که سبب رشد و رسیدن به سن بلوغ می‌باشد را تضمین می‌کند.

حق زندگی شامل دو بخش اساسی می‌باشد:

- حق مواظبت از کودک از زمان به دنیا آمدنش

^۱ اینجا نویسنده صرفاً به بیان مفاد این کنوانسین پرداخته است. قطعاً وظیفهٔ والدین است که کودک را با توحید و عقیدهٔ صحیح تربیت کنند و قابل تصور نیست که کودک خود به خود عقیده‌ای داشته باشد که بخواهد در بیان آن «آزاد» باشد، مگر آنکه توسط دیگران (رسانه و آموزش) به آن رسیده باشد که در این صورت وظیفهٔ آموزش را دیگران ادا کرده‌اند. بنابراین بیان «آزادی عقیده» برای کودک به این شکل ارائه شده در کنوانسیون‌های حقوق کودک نوعی فریبکاری به نظر می‌رسد. به این معنا که اجازه دهید ما عقیدهٔ کودک شما را با تبلیغات و آموزش شکل دهیم، سپس شما اجازه ندارید که در تصحیح آن کاری کنید. (ویراستار).

- حق زیستن و رشد کردن به شکل مناسب.

چنانچه حق عدم کشته شدن، شامل تعریف حق زندگی است؛ این بدین معناست که بر مسلمان لازم است تا از کودکانش در برابر همهٔ اسباب مرگ؛ که شامل عدم سقط جنین و مبارزه با تمامی اشکال کشتن کودکان می‌شود، محافظت کند. همچنین حق زیستن شامل ضرورت فراهم کردن راه‌های مناسب برای رشد کودک و برخورداری از مراقبت‌های بهداشتی و صحتی، تغذیهٔ مناسب و درست، آموزش باکیفیت و خوب و زیستن در محیطی سالم است.

فرق نگذاشتن میان کودکان

اللَّهُ متعال میان همهٔ مردم، برابری قرار داده است؛ از این جهت که دین مبین اسلام تبعیض بین زن و مرد را رد کرده است. این الله متعال است که فرزند می‌بخشد و برای کسی که بخواهد فرزند دختر و برای هرکسی که بخواهد فرزند پسر می‌بخشد. و الله متعال پدر و مادر را به عدالت بین فرزندان امر کرده است؛ چنانچه می‌فرماید: ﴿لِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ يَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ إِنَاثًا وَيَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ الذُّكُورَ ۖ أَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا وَإِنَاثًا وَيَجْعَلُ مَنْ يَشَاءُ عَقِيمًا إِنَّهُ عَلِيمٌ قَدِيرٌ﴾ [الشوری: ۴۹-۵۰] «فرمانروایی آسمان‌ها و زمین از آن الله است، هرچه را بخواهد می‌آفریند، به هر کس بخواهد دختر می‌بخشد، و به هرکس بخواهد پسر می‌بخشد (۴۹) یا پسر و دختر هر دو باهم می‌دهد و هرکس را که بخواهد عقیم می‌گرداند، بی‌گمان او دانای قادر است»

حق آموزش کودک

این حق، حق اساسی اطفال در دین مقدس اسلام است و این وظیفهٔ پدر و مادر است تا تلاش نمایند هرآنچه از امور دینی و دنیایی، که برای فرزندان‌شان مفید است، آموزش دهند. حق آموزش برای کودک، تضمین‌کنندهٔ دسترسی آنان به آموزش باکیفیت و خوب برای تمامی اطفال بدون استثنا می‌باشد. و حق کودک در زمینهٔ آموزشی و دسترسی به فرصت‌های مناسب برای کمک به رشد و ساختن آیندهٔ کودک و دسترسی به تمامی راه‌های آموزشی بدون استثنا و دسترسی به همهٔ انواع دانش، باید محفوظ بماند.

آموزش باید از آموزش‌های پایه و مهارت‌های اساسی که به کودک امکان ادامه تحصیل در مقاطع ابتدایی و متوسطه را می‌دهد، آغاز شود؛ مانند: خواندن و نوشتن. همچنان حق آموزش شامل توان‌بخشی اطفال و کمک به ساخت و رشد شخصیت و هویت‌شان در کنار توانایی‌های جسمانی و عقلانی آنان و آنچه بر اصلاح شخصیت کودک و ساختن نسلی که از ارزش‌های جامعه محافظت می‌کند، می‌شود..

بازی‌های مجاز

بازی‌های مجاز، از برجسته‌ترین حقوق مشروع کودک است و نباید از این بازی‌ها بازداشته شود؛ بلکه از جمله قواعد تربیت اسلامی این است که پدر و مادر با کودکان‌شان هفت سال بازی و شوخی کنند سپس هفت سال آنان را تربیت دهند، بعد از آن، هفت سال با فرزندان‌شان هم‌نشینی و هم‌یاری کنند. تربیت کودک بر ایمان‌داری و اخلاق نیک استوار است: ایمان و اخلاق نیکو، حقی است که شریعت اسلامی با آن متمایز شده

است و مسئولیت تربیت ایمانی و اخلاقی فرزندان در مرتبهٔ اول به عهدهٔ والدین‌شان است و اولین چیزی که باید به کودکان آموزش دهند، راستی در گفتار و کردار است.

اگر بازی‌ها و فعالیت‌های روزانهٔ مجاز برای کودک فراهم شود، ذهن، درک و فهمش رشد می‌کند و ارتباطش با خانواده و پدر و مادرش قوی می‌شود و میل کودک را به چیزهای خوب و سالم افزایش می‌دهد، انرژی و توانش را به آن‌چه برای بدن، سلامتی و آینده‌اش سودمند است، به مصرف می‌رساند. اگر نفس را به حق مشغول نکنی تو را به باطل مشغول خواهد کرد و این همان چیزی است که وقتی از کودک، آسایش و بازی‌های مجاز دور شد، بیم آن می‌رود که به باطل مشغول شود.

حق شیرخوارگی طبیعی و تغذیهٔ کودک

فرقی نمی‌کند چه مادر کودک را شیر دهد و چه شیر دهندهٔ دیگری کودک را شیر دهد. دین مبین اسلام مادر را مکلف کرده است تا کودکش را شیر دهد و همچنین پدر را مکلف کرده است تا بر همسرش به اندازهٔ توانش نفقه کند. حق تغذیه برای کودک تضمین‌کنندهٔ دسترسی وی به غذای سالم و کافی به شکل روزمره و دوام‌دار در تمام شرایط، حتی در شرایط جنگی و قحطی نیز است و باید غذای مناسب و پاک باشد و حاوی تمامی عناصر غذایی مورد نیاز برای رشد کودک باشد؛ زیرا غذای سالم و مناسب، کودک را کمک می‌کند تا بدنی قوی بسازد، سیستم دفاعی قوی و عقل سالمی داشته باشد. چنانچه غذای سالم به کودک کمک می‌کند تا با بیماری‌ها مبارزه کرده و عملکردهای حیاتی بدن را به صورت کامل انجام

دهد. همچنین اطمینان از دسترسی کودک به آب آشامیدنی خالص و پاک و دایمی و عاری از آلودگی و حشراتی که ممکن است سبب انتقال بیماری‌ها به اطفال شوند و دریافت مقدار آب کافی، شامل این حق می‌شود؛ که در هر زمانی قابل دسترس است و بطور کلی، موارد بالا بخاطر اهمیت آب در حفظ سلامتی انسان می‌باشد. جلوگیری از کم‌آبی بدن و کمک به بدن در انجام وظایف حیاتی خود به صورت کامل و یک‌پارچه و رعایت بهداشت فردی کودک، از جمله اسبابی است که کودک را در مقابل بیماری‌های ناشی از عدم رعایت نظافت و بهداشت محافظت می‌کند.

حق تأمین مخارج حیات کودک

شریعت اسلام پدر را به پرداخت نفقه برای فرزندانش ملزم کرده است؛ این نفقه تمامی جنبه‌های مورد نیاز آن‌ها را شامل می‌شود، از جمله خوراک، نوشیدنی، پوشاک، درس، آموزش و امثال آن. این روند تا زمانی ادامه می‌یابد که کودک به سنی برسد که به او اجازهٔ کسب درآمد و تأمین مخارج خودش را بدهد. محافظت از دارایی او در برابر از بین رفتن: اسلام به حفظ اموال کودکان یتیم و پرهیز از خوردن آن به باطل (ناحق) فرمان داده است. سرپرستی کودکان یتیم و توجه به آن‌ها: شریعت اسلامی توجه ویژه‌ای به یتیمان داشته و به مسلمانان دستور داده است که به آنان اهتمام ورزند؛ ﴿وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ﴾ «و بر آن کس که فرزند برای او متولد شده (پدر)، لازم است خوراک و پوشاک آنان را به طور شایسته بپردازد» [بقره: ۲۳۳].

حق حمایت از کودک

حق حمایت از کودک، تضمین کنندهٔ حمایت بدنی، حمایت از صحت و رشد کودک، حمایت از حقوق وی، حمایت روانی و ذهنی و فراهم کردن راه‌هایی که از ذهنیت کودک حمایت می‌کند و حمایت اجتماعی کودک از طریق حفظ حق شکوفایی وی به عنوان جزء مهمی از جامعه، می‌باشد.

حق حمایت کودک شامل دو بخش اساسی ذیل می‌شود:

- تصمیماتی که برای کودک گرفته می‌شود، باید مصلحت‌های بلندمدت و آیندهٔ کودک در نظر گرفته شود.

- تصمیماتی که به نیابت از کودک گرفته می‌شود، باید برخورداری او از حقوقش را تضمین کنند؛ همچنین برای اجرای حق محافظت از کودک، باید حضور او در یک محیط خانوادگی سالم و کشوری امن که سیستم حمایتی جامعی برای او فراهم می‌کند، تضمین شود. از جملهٔ این موارد، حفظ اموال کودک و اموال یتیمان و پرهیز از تضییع یا خوردن آن‌ها به ناحق است.

از جملهٔ حمایت از کودک این است که برایش چگونگی مدیریت امور زندگی، درآمد و مصارف، اصول تعامل با مردم و تفکیک شخص خوب از شخص بد برایش آموزش داده شود و باید بداند که چگونه امور زندگی‌اش را اداره کند و چگونه با بیگانه صحبت کند و چگونه از خود در صورت خطر و یا با قرارگرفتن در معرض آزار و اذیت محافظت کند. همچنین کودک باید در برابر کسانی که بیم سوءاستفاده و آسیب به کودک می‌رود، محافظت شود حتی اگر از اقوام و نزدیکانش باشند و فقط به کسی اعتماد شود که به نیکوکاری و پرهیزگاری معروف است و نباید کودک را با

خدمت‌گذار و کسی که از وی بیم خطر می‌رود، تنها گذاشت تا مبادا دین، دنیا و آیندهٔ کودک تباه شود.

حق انتخاب نام نیک برای کودک

هر کودکی باید نامی داشته باشد تا وی را از دیگران متمایز کند، زیرا این نام است که انسان را در طول زندگی همراهی می‌کند و تا جایی که در روز قیامت در حضور تمام مخلوقات با همین نام صدا زده می‌شود و اسلام انتخاب نام بد برای کودک را نوعی نافرمانی از سوی پدر و مادر شمرده است.

خوشحالی و سرور برای تولد کودک

اسلام پدر و مادر را موظف کرده است تا با تولد فرزندشان شادمانی کنند و این شادمانی را ابراز نمایند؛ از جمله راه‌های ابراز این شادی: ذبح حیوان عقیقه، تراشیدن موی سر کودک و سایر امور مرتبط با آن.

مسئولیت پرورش رفتاری و اجتماعی کودک بر عهدهٔ پدر و مادر است، که شامل تربیت وی، عادت دادن او به عادات و خلق‌وخوی نیک، تلاش برای اصلاح رفتارهایش، سرگرم کردن و بازی با او، راست کردن کجی‌هایش، دور کردن او از دوستان بد و همنشینی با آنان، و محافظت از هرگونه آسیب روحی و جسمی می‌شود.

از جملهٔ این آسیب‌ها می‌توان به دور کردن کودک از مشکلات پدر و مادر مانند سوءتفاهم، جدایی، فقر و ضرب‌وشتم اشاره کرد. همچنین، وقتی کودک اشتباه می‌کند، باید به شیوه‌ای مودبانه تنبیه شود و سبب تنبیه

برای او توضیح داده شود. از شکنجه کردن او باید خودداری شده، کرامتش حفظ شود و از بهره‌کشی از کودک جلوگیری گردد. همچنین، نباید مسئولیت‌هایی فراتر از توانش بر او تحمیل شود. در صورت بیماری، درمان مناسب برای او فراهم گردد و از هر چیزی که سلامت او را به خطر می‌اندازد، دور نگه داشته شود.

قوانین امنیت عمومی به او آموزش داده شود و راه‌های آموزشی و شیوه‌های تفکر متناسب با سطح و سن او فراهم شود. آموزه‌های دین نیز به شکلی صحیح به وی آموزش داده شده و به درستی راهنمایی شود.

خوشحالی و سرور در تولد کودک، چه پسر و چه دختر، باید به طور یکسان باشد و والدین حق ندارند که بین آنان در خورد و نوش، پوشاک و خوشحالی در تولدشان، تفاوت قائل شوند؛ هرچند انسان آرزوها و خواسته‌های انسانی خاصی داشته باشد؛ زیرا اندوهگین شدن از تولد دختر برخلاف تعالیم اسلام است و الله متعال به ما یادآور می‌شود که این، از اعمال مشرکان است و با ایمان به الله و قضا و قدر در تضاد است و بر مسلمان واجب است که به آنچه الله متعال به او بخشیده، راضی باشد و به تقدیرش قناعت کند؛ چه بسا دختری برایش از پسر بهتر باشد الله متعال می‌فرماید: ﴿وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِالْأُنْثَىٰ ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ۝ يَتَوَارَىٰ مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوءِ مَا بُشِّرَ بِهِ أَيُمْسِكُهُ عَلَىٰ هُونٍ أَمْ يَدُسُّهُ فِي التُّرَابِ أَلَّا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ﴾ [النحل: ۵۸-۵۹] «و هرگاه به یکی از آن‌ها به (تولد) دختر بشارت دهند، چهره‌اش سیاه می‌شود در حالی که او خشم خود را فرو می‌خورد (۵۸) و به سبب بشارتِ بدی که به او داده شده، از قوم (خود) پنهان می‌شود (می‌اندیشد که) آیا با خواری او را نگه دارد یا در

خاک پنهانش کند؟! آگاه باشید آنچه را که حکم می‌کنند، بد (حکمی) است»

چه کسی مسئول تربیت جنسی کودک است؟

چه کسی در این باره با کودک صحبت می‌کند؟

همان‌گونه که در فصل اول کتاب یادآور شدیم، آموزش جنسی صرفاً معلومات یا درس‌های خاصی نیست که تدریس شود؛ بلکه منهج درسی گام به گام زندگی است، از همین جهت، تا وقتی کودک یتیم نباشد، امکان ندارد یکی از والدین به تنهایی کودک را آموزش دهد، بلکه بر پدر و مادر لازم است تا در طول زندگی بعضی از معلومات مهم و راهنمایی‌های تربیتی لازم را به فرزندشان آموزش دهند و وقتی که پسر در آستانهٔ بلوغ باشد، باید پدرش دستش را گرفته و از وی مراقبت کند و هرآنچه مربوط به بلوغ، غسل، پاکیزگی و توجه شخصی به کودک می‌شود، برایش آموزش دهد و هنگامی که دختر به سن بلوغ رسد یا این که در آستانهٔ بلوغ بود، باید مادر به وی آموزش دهد که چه کارهای برعهده دارد و چطور در مسائل مربوط به حیض، استحاضه و احکام شرعی مرتبط با آن از قبیل نماز و طهارت، عمل کند.

هرگاه یکی از والدین نتوانست مسئولیتش را انجام بدهد، بر دیگری لازم است که این مسئولیت را بپذیرد و فرزند را آموزش دهد و فرزند را بدون آموزش و راهنمایی رها نکند و یا هم در جستجوی جایگزینی شایستهٔ پدر، مانند: ماما (دایی)، کاکا (عمو) و یا پدربزرگ و یا هم دنبال کسی که در مقام پدر است باشد، تا کودک را آمادهٔ بلوغ کرده و کارهای مردانه را به

وی آموزش دهد. و بر پدر یا سرپرست کودک (در صورت نبود مادر) لازم است تا برای دخترش زنی را پیدا کند تا با وی در امور زنانگی صحبت کند و این معلم باید امین، صادق و فهمیده‌ای باشد. ولی اگر هیچ‌یک از این موارد فراهم نبود و کودک بدون راهنمایی بزرگ شد، برای خودش لازم است تا در جستجوی منابع علمی درست باشد و هرآنچه از خرافات جامعه شنیده را کنار بگذارد و با اهل علم و دانش همراه باشد تا از علم آن‌ها سیراب شود و یاد بگیرد.

در همهٔ حالت‌های فوق، این مسئولیت از دوش هیچ‌یک از والدین برداشته نمی‌شود، هر اندازه که با مشغله، شرم و بی‌میلی، خود را از سخن گفتن کنار بکشد.

در این‌جا دوست دارم برای هر پدر و مادری که جمله معروف «بزرگ می‌شوند و خودشان یاد می‌گیرند» را تکرار می‌کنند، گوشزد کنم. این جمله همیشه و هر بار که تلاش کردم دربارهٔ اهمیت تربیت جنسی کودک و آماده کردن فرزندان برای بلوغ آگاهی بدهم، مرا به شدت ناراحت می‌کرد. کسانی که این فکر را دارند، می‌گویند گذشتگان بدون نیاز به آموزش و نصیحت این چیزها را یاد گرفتند و فرزندان ما هم بزرگ می‌شوند و بدون دخالت ما خواهند آموخت.

این عبارت نادرست را این‌گونه پاسخ می‌دهم:

- چه کسی سزاوارتر و مناسب‌تر برای آموزش و با فرهنگ ساختن فرزندت در این امور است؟

- برای آموزش و آگاهی فرزندان و برای گشودن افق‌های معرفت به روی او چه چیزی کم داری؟

- آیا به فلانی، دوستِ پسرت، یا یکی از آشنایانت (که نمی‌دانی آیا قربانی تجاوز بوده یا خیر و یا معتاد، متجاوز و آزاردهنده است)، اعتماد می‌کنی که در این باره با پسرت صحبت کند درحالی‌که خودت برای بیان موضوع شرم می‌کنی؟ آیا این شخص برای رساندن این اطلاعات از تو داناتر و تواناتر است؟

- آیا به شخصی اعتماد می‌کنی که از سابقهٔ دینی و اخلاقی وی هیچ اطلاعی نداری و یا دیدگاه او دربارهٔ زن و جنس را نمی‌دانی و یا شاید از کسانی است که با نگاه تحقیرآمیز به این مسائل می‌نگرد و یا ذهن او مملو از خیالات ناسالم، داستان‌های تحریک‌آمیز و تصویرهای مستهجن است.

- آیا محیط ناشناختهٔ بیرون، در سخن گفتن (دربارهٔ این مسائل) از شما بهتر عمل خواهد کرد و از آنچه شما می‌توانید ارائه دهید، پیشی می‌گیرد؟

ریشهٔ آن حجب و حیای ناپسند و ترس بی‌موردی که گویی ارائهٔ اطلاعات صحیح و منطقی، باعث تحریک فرزندان و افزایش تمایل جنسی آنها می‌شود، کاملاً اشتباه است و این تصور به هیچ وجه صحت ندارد.

هرم مازلو و تطبیق آن در تربیت جنسی

هرم مازلو یک نظریهٔ فلسفی است که برای اولین بار توسط آبراهام مازلو مطرح شد. این نظریه به نیازهای اولیهٔ مختلف انسان می‌پردازد و بر این نکته تأکید دارد که انسان‌ها برای رسیدن به این نیازها از طریق انجام کارها و اقدامات مختلف تلاش می‌کنند. همچنین این نظریه بیان می‌کند که نیازهای برآورده نشده می‌توانند منجر به ناامیدی، تنش و دردهای روانی شدید شوند. در این فصل به شرح و توضیح این نظریه پرداخته می‌شود.



سلسله مراتب نیازهای فیزیولوژیکی به ما می‌گوید که این نیازها، مانند تنفس، غذا و آب، جنسیت، رفع حاجت و خواب، برای حفظ تعادل روانی و عاطفی انسان ضروری هستند. فردی که در برآورده شدن این نیازها دچار کمبود است، ممکن است پس از تأمین آن‌ها، بیش از حد نیاز به آن‌ها پردازد. به عنوان مثال، شخصی که فقیر بوده و سپس ثروتمند

می‌شود، ممکن است بخش زیادی از دارایی‌اش را صرف خوردن و نوشیدن کند.

نیازهای نخست که در سطح پایین این نظریه قرار دارند، نیازهای جسمی هستند که تمام موجودات زنده به آن اتفاق نظر دارند، به ویژه نسل بشری. تمام انسان‌ها، هر چقدر هم که میل‌ها، اندیشه‌ها، جاه‌طلبی‌ها، عقل‌ها و عمرهایشان متفاوت باشد، باز هم نیازمند برآورده ساختن نیازهایی هستند که زندگی بدون آن‌ها غیرممکن است.

این نیازها شامل میل به تنفس، غذا و آب، خواب، همبستری، توازن و رفع حاجت می‌باشند چنانچه حدیث پیامبر ﷺ بر این تاکید دارد: انس بن مالک رضی الله عنه می‌گوید: سه نفر به خانهٔ همسران نبی اکرم ﷺ آمدند و از شیوهٔ عبادت ایشان ﷺ پرسیدند. هنگامی که از چگونگی آن، باخبر شدند، گویا عبادتش را کم شمردند و با خود گفتند: ما کجا و رسول خدا ﷺ کجا؟ خداوند گناهان اول و آخرش را بخشیده است. آنگاه، یکی از آنان گفت: من تمام شب را برای همیشه، نماز می‌خوانم. دیگری گفت: من تمام عمر، روزه می‌گیرم و یک روز آنرا هم نمی‌خورم. سومی گفت: من از زنان کناره‌گیری می‌نمایم و هرگز ازدواج نمی‌کنم. رسول الله ﷺ نزد آنان رفت و فرمود: «شما کسانی هستید که چنین و چنان گفته‌اید؟ سوگند به خدا که من بیشتر از همه شما از خدا می‌ترسم و بیشتر از شما تقوا دارم. در عین حال، هم روزه می‌گیرم و هم می‌خورم. و هم نماز می‌خوانم و هم

می‌خواهم و با زنان نیز ازدواج می‌کنم. پس هرکس از سنت من روی بگرداند، از من نیست»^۱.

این حدیث بیان‌گر این است که تعادل انسان به محروم ماندن از نیازهای اساسی زندگی‌اش از جمله غذا، خواب و ازدواج نیست. اگر یکی از این نیازها برآورده نشد، نفس انسان به نگرانی‌های شدیدی دچار خواهد شد و این سبب مشکلات خطرناکی در سطح روانی و شخصیتی شخص می‌شود.

تمرین خودداری، اختیاری و موقت از چیزهایی که آن‌ها را عبادت می‌نامیم، مانند روزه گرفتن، دوری از گناهان، حفاظت چشم از نگاه به محرمات و ترک زنا، از جمله فضائلی است که قدرت اراده را تقویت کرده و هوای شهوانی نفس را مهار می‌کند، به شرط آنکه این پرهیز تا ابد ادامه نیابد و منجر به گوشه‌نشینی نگردد.

زمانی که این نیازها برآورده شود، انسان وارد مرحله دیگری خواهد شد، که عبارت است از:

- نیاز به امنیت:

^۱ صحیح البخاری: ۵۰۶۳

پس از برآورده شدن نیازهای فیزیولوژی، انسان شروع به جستجوی نیازهای امنیتی می‌کند که در موارد زیر پدیدار است: امنیت و سلامت جسمانی به دور از تعرض و خشونت.



انسان به امنیتی نیاز دارد که در امنیت جسمی نقش ایفا کند، امنیت شغلی که انسان عهده‌دار آن است، امنیت خانوادگی، امنیت بهداشتی، امنیت روحی و معنوی امنیت اموال شخصی در برابر حوادث و جرایم می‌باشد.

انسان به آرامش، ثبات و راحتی روحی نیاز دارد و همچنین باید از نظر جسمی و سلامتی کامل باشد. اگر سلامت انسان مختل شود یا با مشکلات جسمانی روبرو گردد، مشکلاتی مانند کمبود برخی ویتامین‌ها، اختلال در عملکرد اعضای حیاتی، یا عدم تغذیه مناسب، این مسائل می‌توانند منجر به اختلال در ثبات روانی و درونی او شوند که در نتیجه

فرد احساس امنیت نخواهد کرد و سلامت جسمی او تضعیف شده و بدنش ضعیف و خسته می‌شود.

پس از تامین نیازهای اساسی مانند غذا، سلامتی و امنیت، انسان به جستجوی برآورده شدن نیازهای دیگر خود می‌پردازد:

نیازهای اجتماعی



انسان به دوستی و ارتباطات خانوادگی سالم، همراهی و همکاری در خانواده نیاز دارد. همچنین نیاز دارد تا با دیگران کنار آید و احساس کند که در جامعه، فردی محبوب و پذیرفته شده است توانایی فرد در انتخاب دوستان و تمایل به پیوستن به گروه‌های بزرگ مانند گروه‌های دینی، تیم‌های ورزشی و سازمان‌های حرفه‌ای، او را در برابر آسیب‌پذیری‌های روانی مانند افسردگی، نگرانی و انزوای اجتماعی محافظت می‌کند.

این نیاز دورتر و از نظر اهمیت در درجه دوم به‌نظر می‌رسد، زیرا فردی که گرسنه است یا از حقوق اولیه‌اش مانند خورد و نوش، خواب، سلامتی و امنیت محروم است، به دنبال دوستی و ارتباطات اجتماعی نمی‌رود. برای او برآورده شدن نیازهای اولیه‌اش مهم‌تر از روابط اجتماعی است و اگر در این زمینه به آرامش برسد، در جستجوی چیزی خواهد بود که او را کامل می‌کند.

در این مرحله انسان، نیاز به صمیمیت جنسی فراتر از برآورده شدن غریزهٔ جنسی‌اش دارد است؛ بلکه خواهان سازش روانی با شریک زندگی و احساس سیری و رضایت پس از رابطهٔ جنسی‌اش است، که این تنها در صورت موجودیت شریک زندگی سازگار و هماهنگ محقق می‌شود. انسان وقتی به دنبال صمیمیت جنسی است که تمامی نیازهای ذکر شده را بدست آورده باشد.

این امر گاهی در بین زوجها مشاهده می‌شود، زمانی که مرد فقط به سبب فشار غریزه‌اش نیاز به همبستری دارد، ممکن است بعد از ازدواجش دوباره به حالت عادی برگردد و با همسرش ناسازگار شود و همسرش را به سبب عدم صمیمیت جنسی و نبود هماهنگی در تمایلات، رها کند و همین وضعیت در مورد زنان نیز صدق می‌کند.

- **نیاز به احترام:** این نیاز شامل قدردانی، اعتماد به نفس، دستاوردها، احترام به دیگران و همچنین احترام از سوی دیگران است.

- نیاز به ابتکار و حل مشکلات:

وقتی این نیازهای انسان برآورده شد و از آن‌ها راضی گشت، به سوی نیاز عمیق‌تر، بزرگ‌تر و والاتری حرکت خواهد کرد که همهٔ ما آرزوی آن را داریم؛ این نیاز به ابتکار، خلاقیت، حل مسائل و پذیرش واقعیت‌ها است.

در نهایت، اگر انسان پس از برآورده شدن این نیازها به خواست خداوند متعال از آن‌ها راضی و قانع شد، به اذن الله فردی موثر و خلاق خواهد شد؛ فردی که از خود اثر نیکی بر جای می‌گذارد.

همان‌طور که در اینجا ذکر کردم، بیایید سفر آگاهی از نیازهای خود را آغاز کنیم و آن‌ها را بیشتر بشناسیم؛ که چگونه قبل از آنکه نیازها ما را به سمت خود هدایت دهند، ما بتوانیم آن‌ها را هدایت دهیم. همچنین این سؤال مطرح است که چگونه ممکن است با وجود نارضایتی از برخی جنبه‌ها، از این پله بالا برویم؟ این امر هرگز غیرممکن نبوده است، زیرا تاریخ پر از نمونه‌هایی از علما، دعوتگران و افراد موفق است که نیازهای خود را شناخته و آن‌ها را به نفع خود رقم زدند. هیچ چیز نتوانسته آن‌ها را از موفقیت و خلاقیت بازدارد؛ نه زندان، نه کمبود غذا و نه حتی شکنجه و آزار و اذیت. آن‌ها کسانی بودند که رسالت خود را در این زندگی به‌خوبی شناخته و می‌دانستند که این نیازها، اگرچه اساسی و مهم به نظر می‌رسند، می‌توانند با ایمان و یقین به الله متعال از پس آن برآیند.

ما به عنوان مربی، نیازهای جنسی فرزندان نوجوان خود را می‌شناسم و در عین حال به آنان می‌آموزیم که غرایز جنسی، نباید بر آن‌ها غلبه کند؛ بلکه باید بتوانند بر غریزه‌شان غلبه کنند و تا زمان مناسب برای ازدواج آن را کنترل و مهار کنند و به آن‌ها می‌آموزیم که این نیازها در هر شرایطی قابل برآورده شدن هستند؛ یا می‌توانند این نیازها را به روش حلال برآورده کرده و در نتیجه به پاداش، نعمت‌ها و سعادت دنیوی و اخروی دست یابند، یا اینکه بگذارند این نیازها آنان را به سمت ناکامی سوق دهد و نتوانند بر نفس خود مسلط شوند، که در این صورت ممکن است خدای نکرده در دام فحشا و منکر بیفتند.

رسول الله ﷺ می‌فرمایند: «در نزدیکی با همسرانتان صدقه است». گفتند: ای رسول خدا، مگر برآورده نمودن شهوت برای ما پاداش دارد؟! فرمود:

«آیا اگر کسی آن را از راه حرام برآورده کند، گنهکار نمی‌شود؟ بنابراین اگر از راه حلال (از طریق ازدواج شرعی) میل جنسی خود را برآورده سازد، برایش اجر و ثواب دارد».^۱

تطبیق هرم مازلو بر تربیت جنسی کودک

در ابتدا برآورده کردن نیازهای تنفس، غذا، نوشیدنی، خواب، توازن، رفع حاجت و سپس مرحلهٔ نیاز به مسائل جنسی، که در سن ۱۲ سالگی یا همگام با بلوغ شروع می‌شود. در این جا به برخی از نیازهای کودک اشاره می‌کنم تا میزان پذیرش و سطح آگاهی کودک را درک کنیم و بدانیم چگونه برخی رفتارهای اطفال را کنترل کنیم:

- باید با برآورده ساختن نیازهای اساسی کودک و درک آن‌ها و شناخت اولویت‌ها شروع کنیم.

برای مثال، کودک احساس گرسنگی یا خواب‌آلودگی دارد، بنابراین غیرمنطقی است از کودک بخواهیم که با سرحالی کاری را انجام دهد، یا به مدرسه برود و در عین حالی گرسنه باشد.

به همین جهت، باید نیازهای اساسی کودک به غذا را برآورده کنیم، زیرا این نیازها برای کودک از نیازهای دیگر مهم‌تر است. کمبود نیازهای اساسی در کودک باعث ایجاد خلل عمیق در روح و شخصیت کودک می‌شود و ممکن است او را به فردی پرخاشگر و خشن یا گوشه‌گیر تبدیل

^۱ صحیح مسلم: ۱۰۰۶

کند و گاهی اوقات ممکن است او به رفتارهای عجیب دست بزند یا شخصیتش را ضعیف کند.

- نباید توجه را فقط بر نیازهای اساسی کودک مانند خواب، غذا و نوشیدنی متمرکز کنیم، بلکه باید به نیازهای ثانویه‌ای همچون امنیت، آرامش، امنیت خانوادگی، امنیت اجتماعی و همچنین نیاز او به روحیهٔ اجتماعی نیز توجه داشته باشیم. بی‌توجهی به نیازهای ثانویهٔ کودک ممکن است مشکلات دیگری را برای او به وجود آورد.

- نقش خانواده در تامین امنیت عاطفی کودک بسیار مهم است و این امنیت، در شرایط اختلافات زناشویی، خشونت خانوادگی یا در هنگام جنگ‌ها و آوارگی ممکن نیست، زیرا کودک در این شرایط احساس ترس و وحشت می‌کند که این موضوع بر روحیهٔ کودک تأثیر منفی گذاشته و او را از حرکت و پیشرفت در جهان باز می‌دارد و احساس امنیت را از کودک می‌گیرد.

- نیاز کودک به تعلق و روحیهٔ اجتماعی با تشویق، تحسین، مشاوره و مهربانی در برخورد با او تقویت می‌شود. وقتی دختری بداند محبوب است، احساس کمبود عاطفی در روح و روان و شخصیت خود نخواهد داشت و به دنبال این نخواهد بود که این خلا را با افراد یا گروه‌های دیگر خارج از خانه پر کند.

- دادن احساس محبوبیت به کودک می‌تواند از طریق دادن هدیه، برگزاری جشن‌ها یا تشویق به بازی‌های گروهی انجام شود؛ همهٔ این‌ها از اصول اساسی ایجاد حس تعلق و روحیهٔ اجتماعی در کودک هستند.

- این نیازها به صورت تدریجی از یک مرحله به مرحلهٔ دیگر پیش می‌روند؛ اگر این نیازها به وجه درست برآورده شوند، کودک به مرحلهٔ خلاقیت، اختراع، دستاورد و نوآوری می‌رسد و به علاقه‌مندی دانش، زیبایی و عزت نفس خواهد رسید. هر اندازه که کودک را بیشتر تشویق، تقویت و احترام کنیم، این موارد نزد کودک قوت بیشتری می‌گیرد و این مرحلهٔ خلاقیت، بخشش و دستاورد واقعی است.

- ممکن است برخی از کودکان در رسیدن به مرحلهٔ ثبات و پایداری با تأخیر مواجه شوند؛ این کودکان به سالیان طولانی حمایت، بخشش، فداکاری و مهیا کردن محیطی انگیزه‌بخش نیاز دارند. چنین محیطی باید کودک را به خلاقیت و نوآوری تشویق کند تا بتواند به قلّهٔ هرم (رشد و تعالی) دست یابد.

فصل سوم: کودکت را درک کن و آموزش بده

آنچه در این فصل می‌خوانید:

هویت جنسی کودک

حفاظت از کودک در برابر تحریک زودرس

مفهوم حریم شخصی

بازی‌های کودکان

فصل سوم

کودکت را بشناس و آموزش بده

کودکت را بفهم، چرا رفتارهای عجیب دارد؟

چرا به اندام‌های تناسلی‌اش دست می‌زند؟

چرا برخی بازی‌های عجیب را انجام می‌دهد و سوالات نامتعارف می‌پرسد؟

چگونه استفاده از توالت را برای کودکم آموزش دهم؟

چگونه از هویت جنسی او محافظت کنم؟

سوالات زیادی ذهن والدین و به ویژه والدینی که تازه بچه‌دار می‌شوند را درگیر می‌کند. آن‌ها برخی رفتارها را نامتعارف می‌دانند و ممکن است با حمله، تمسخر، تنبیه یا ترساندن کودک واکنش نشان دهند، در حالی که کودک در مرحلهٔ تغییر و آگاهی قرار دارد که نیاز به توجه دارد.

بسیاری از والدین نیز ممکن است در گذشته قربانی تعرض بدنی شده باشند و برای همین بیش از حد مراقب کودک هستند و بخاطر خاطرات بدی که یکی از والدین دارد، مدام کودک را می‌ترساند و کودک را در گرداب اضطراب نگه می‌دارد.

ما به عنوان مربی نباید کودک را بر اساس واکنش‌های سریع و خاطرات منفی و مضر که داریم تربیت کنیم. قبل از اینکه دربارهٔ پرورش کودک صالح و خوب صحبت کنیم، باید گذشته‌مان را درمان کرده و خاطرات

منفی‌مان را پاک کرده و از آن‌ها بهبود یابیم تا بتوانیم بدون ترس یا ایجاد عقده یا اضطراب در کودک، او را آگاه کنیم و یکی از مسائلی که والدین باید بفهمند و بدانند، صحبت دربارهٔ هویت جنسی کودک است.

هویت جنسی کودک

تفاوتی بین هویت جنسی کودک یا خود جنسی و جنسیت بیولوژیکی او وجود دارد؛ جنسیت بیولوژیکی را ژن‌ها تعیین می‌کنند، اگر ژن‌های کودک XX باشد، دختر است و اگر ژن‌هایش XY باشد، اندام‌های تناسلی او مذکر است.

دختر XX اندام‌های تناسلی مؤنث دارد، چه داخلی مانند رحم و تخمدان یا خارجی و اگر در این جنسیت بیولوژیکی اختلالی رخ دهد، یعنی اگر ژن‌ها مذکر XY باشد و اندام‌های تناسلی مؤنث یا برعکس، ژن‌ها مؤنث XX و اندام‌های تناسلی مذکر باشد، ما با مشکلی به نام خنثی مشکل مواجه می‌شویم که در آن اندام‌های تناسلی جراحی می‌شود تا با ژن‌ها سازگار شود.

اما هویت جنسی یا خود جنسی، موضوعی متفاوت است. هویت جنسی شناخت شخص از خود یا هویت او به عنوان مذکر یا مؤنث است، که موضوعی اکتسابی است و به نحوهٔ تربیت و محیط اطراف کودک بستگی دارد. به طور طبیعی، کودک مذکر هویت مذکر و کودک مؤنث هویت مؤنث را کسب می‌کند و جنسیت بیولوژیکی با هویت جنسی سازگار می‌شود و این طبیعی و فطری است.

این بستگی به والدین دارد که چگونه به کودکان خود کمک می‌کنند تا هویت‌های سازگار با جنسیت بیولوژیکی خود کسب کنند و این کار از طریق راه‌های زیر انجام می‌شود:

نقش طبیعی پدر و مادر در خانواده نسبت به کودک. به این معنا که پسر بچه در سنین ابتدایی خود (یک تا سه سالگی) نیازمند همخوانی (نمایش) با پدر از همان جنس خود است. اگر پدر با فرزند پسر خود تعامل نکند و او را با محبت و مهربانی فراوان فرا نگیرد و وقت کافی برای دیدن او اختصاص ندهد، فرزند از پدر دور شده و به مادر نزدیک می‌شود و به او چسبیده و با او همخوانی می‌کند. به این معنا که شخصیت او با شخصیت مادرش آمیخته می‌شود و نقش او را تقلید می‌کند. این فرد به سمت نرمی و زنانگی می‌کشد، با آنان بازی می‌کند، با اسباب‌بازی‌های آنان بازی می‌کند، حتی لباس‌های مادر را پوشیده و آرایش می‌کند و هویت جنسی خود را از دست می‌دهد.

بنابراین، رابطهٔ سالم که هویت جنسی سالم را تولید می‌کند، این است که پسر از مادر خود به خوبی جدا شود و برای رشد روانی سالم خود به آن پیوند نداشته باشد و در عین حال با پدر خود تعامل داشته باشد تا هویت و جنسیت خود را تقویت کند.

بنابراین، از این بحث می‌توان نتیجه گرفت که رابطهٔ سالم بین پدر و مادر و بین آن‌ها و فرزندانشان امری مهم برای هویت جنسی سالم فرزندان است. زمانی هویت جنسی سالم به صورت موفق شکل می‌گیرد که رابطهٔ فعال و پیشروی بین فرزند و مادر و پدرش وجود داشته باشد آن هم در زمانی که فرزند راه می‌رود، حرف می‌زند و مستقل می‌شود.

بنابراین، ما فرض می‌کنیم که یک مرحله حیاتی وجود دارد که در آن باید فرزند از مادر خود جدا شود تا هویت جنسی شخصی خود را به دست آورد و بنابراین، برای شکل‌گیری هویت جنسی سالم، باید فرزند با یکی از والدین خود از همان جنس به خوبی پیوند داشته باشد.

حس ذاتی هویت جنسی تا حد زیادی تحت تأثیر محیط اجتماعی-روانی مرتبط با احساس درونی مردانگی یا زنانگی است.

بنابراین، درک هویت جنسی از درون خود، یک فرایند پیچیده و تعاملی است که شامل ذهن ناخودآگاه، جنبه شناختی، عنصر عاطفی و رفتاری در طول رشد اجتماعی فرد می‌شود.

«هویت جنسی از طریق فرهنگ (محیط) و روابط آموخته می‌شود و هرگونه انحرافی مانند همجنس‌گرایی یا اختلال هویت، بازتابی از اختلال در آموزش (یادگیری) اجتماعی است.»

هستند پدرهای خام یا پدرهایی که کمتر با خانواده‌شان ارتباط برقرار می‌کنند یا خودخواه هستند یا بی‌تجربه یا هم بی‌هدف! یا پدرانی که در خانه حضور ندارند و همچنین مادرانی که خام هستند و نمی‌دانند چگونه نقش‌شان را به عنوان مادر ایفاء کنند یا هنوز آمادگی مادر شدن را ندارند یا در هر حال ترجیح می‌دهند کودکان‌شان پیش خودشان بمانند و در نبود کودکان خودشان را بی‌ارزش و پوچ فکر می‌کنند و یا اجازه نمی‌دهند به مدرسه و مکتب بروند و به نوعی از کودکان‌شان هویت کسب می‌کنند و نیازهای عاطفی‌ای که شوهر نتوانسته آن‌ها را برآورده سازد، از کودکان برآورده می‌سازند و کودکان را جزو مکمل خودشان می‌دانند و اجازه

نمی‌دهند از ایشان جدا شوند. چنین پدر و مادرانی باعث اختلال در هویت جنسی فرزندشان می‌شوند.

مثال‌هایی از این دست والدین:

- پدری که از مراقبت از فرزندانش دست کشیده و با آن‌ها ارتباط برقرار نمی‌کند و میانهٔ خوبی با هم ندارند.

- مادری با شخصیت قوی که از زنانگی خود دست کشیده و در خانه حکومت می‌کند، به ویژه اگر مرد خانه دارای شخصیت ضعیفی باشد و وظایف خود را انجام ندهد.

- مادری که همهٔ نقش‌ها را به عهده دارد و مرد را در زندگی خود نادیده می‌گیرد، مادری که به فرزندان خود علاقمند است و اجازه نمی‌دهد از او جدا شوند و از آغوش او دور شوند، مادری که کودکان را از زندگی بیرون از خانه می‌ترساند و شجاعت و اعتماد به نفس پسر را پایین آورده یا دختر را بر آن تقویت می‌کند.

- والدینی که به یکی از فرزندان خود از جنس خاص (دختر یا پسر) تمایل دارند، او را مدام تشویق می‌کنند، می‌پرورانند و به او همیشه محبت می‌ورزند، که باعث می‌شود کودک [دیگر] هویت دوست‌داشتنی را بپذیرد تا رضایت و محبت والدین را به دست آورد.

همهٔ مطالبی که تحت عنوان «اهمیت حمایت از هویت جنسی کودک و چگونگی آن» بیان شد، می‌رساند که مفهوم تربیت جنسی مفهوم مهمی است که پدرها و مادرها در این باب تربیتی و توجیهی، نقش موثری دارند.

تربیت جنسی بخشی از منظومهٔ تربیت کلی و یکی از مهم‌ترین بخش‌های آن است.

این نه تنها یک سری عملیات جداگانه نیست، بلکه یک فرایند تکاملی است که شامل تعامل و تضاد بین اجزاء مختلف فرایند آموزشی است، که همه با هدف تعادل روانی کودک است.^۱

هویت جنسی از چندین مرحله عبور می‌کند:



۱. مرحلهٔ اول (از تولد تا چهار سالگی):

کودک نیاز دارد تا با والد همجنس خود (پسر بچه با پدر و دختر بچه با مادر) ارتباط برقرار کند و به‌طور جزئی از مادر خود (در صورتی که کودک پسر باشد) جدا شود تا هویت جنسی او شکل بگیرد. اگر در ارتباط با والد همجنس خود ناکام شود، با والد جنس مخالف ارتباط برقرار می‌کند و

^۱ همام عرفه در مقالاتی که در صفحهٔ فیسبوکش منتشر کرده است.

شروع به تقلید از حرکات و رفتار او می‌کند، ضعف‌ها و ویژگی‌های او را به خود می‌گیرد. شکل‌گیری هویت جنسی از یک‌ونیم سالگی آغاز می‌شود، جایی که پسرها به سوی پدران خود برای گرفتن هویت جنسی گرایش پیدا می‌کنند و دختران به سمت مادران از طریق کشف تفاوت‌های جنسی حرکت می‌کنند. دختران ممکن است در تبدیل شدن به افرادی مستقل نسبت به پسران دشواری بیشتری داشته باشند.

۲. مرحلهٔ دوم (از مهدکودک تا دبستان/ابتدایی):

ارتباط اجتماعی با همجنس خود، جایی که جنس مخالف به‌عنوان یک تهدید تلقی می‌شود. تکرار الگوی هویت جنسی از طریق شیوه‌ای که موهای خود را می‌برند، انتخاب لباس‌ها یا بازی‌های مورد علاقه صورت می‌گیرد. بدین ترتیب، کودک ترجیح می‌دهد با همجنس خود به‌صورت اجتماعی ارتباط برقرار کند.

۳. مرحلهٔ سوم (دبستان/ابتدایی تا راهنمایی/متوسطه):

تأکید بر هویت جنسی از طریق ظاهر. در این مرحله پذیرش بدن و ویژگی‌های مرتبط با آن مانند ترجیح لباس‌هایی که هویت جنسی را به‌طور قوی نشان می‌دهد، صورت می‌گیرد.

۴. مرحلهٔ چهارم (راهنمایی/متوسطه تا دبیرستان/ثانویه):

- دختران توجه بیشتری به لباس‌هایی که زنانگی آن‌ها را نشان می‌دهد دارند و به سمت استفاده از آرایش و زیورآلات تمایل پیدا می‌کنند.

- پسران به سمت نشانه‌هایی که قدرت جسمی و عضلانی آن‌ها را به نمایش می‌گذارد، مانند ورزش و رفتارهای خشن، تمایل پیدا می‌کنند تا مردانگی خود را نشان دهند.

- در این مرحله علاقه و کنجکاوی نسبت به جنس مخالف ایجاد می‌شود و احساس راحتی بیشتری در ارتباط با هم‌کلاسی‌های جنس مخالف شکل می‌گیرد و به این ترتیب، هویت جنسی از طریق جنس مخالف تأیید می‌شود.

۵. دوره دانشگاهی (۱۸ تا ۲۵ سالگی):

در این دوره، ارتباط اجتماعی فرد با هویت جنسی غیر از هویت خودش آغاز می‌شود، این ارتباط، با احساس امنیت ناشی از پذیرش شخصی و علایق جنسی بالغ نسبت به جنس مخالف همراه است. در این مرحله، احساس خودشناسی از طریق دوستان جنس مخالف تقویت می‌شود و راحتی بیشتری در ارتباط با آنان به وجود می‌آید.

جدایی روانی از والدین طی چندین مرحله رخ می‌دهد:

- **از تولد تا دو سالگی:** مشکل تغذیه از شیر و از شیر گرفتن کودک، که اولین تجربه جدایی روانی برای کودک است.

- **از دو تا سه سالگی:** مسئلهٔ استقلال کودک در تمیز نگه داشتن خود، مانند کنترل ادرار و مدفوع.

- **از چهار تا شش سالگی:** مرحلهٔ کشف هویت جنسی و روانی برای پسر یا دختر، که شامل آشنایی با اندام‌های تناسلی می‌شود؛ بنابراین، افزایش وابستگی جسمی و روانی کودک به مادرش، مانند خوابیدن کنار او، ممکن

است باعث بروز آسیب‌های روانی و ایجاد برخی اختلالات شخصیتی شود، از جمله:

۱. کودک را به فردی بسیار وابسته به مادرش تبدیل می‌کند که حتی بدون حضور مادر نمی‌تواند بخوابد.

۲. اعتماد به نفس کودک کاهش می‌یابد زیرا مادر منبع اصلی امنیت اوست و نبود او احساس ناامنی را تشدید می‌کند.

۳. غیاب مادر باعث بروز اضطراب عاطفی در کودک می‌شود؛ مثلاً در نبود مادر، کودک انگشتش را می‌مکد یا به اشیایی مانند عروسک چسبیده و آن را به مادر پیوند می‌دهد.

۴. کودک ممکن است در برقراری ارتباط اجتماعی با دیگران مشکل داشته باشد، زیرا وابستگی به مادرش مانع از تعامل او با دیگران می‌شود.

۵. کودک معمولاً توجه و درک خود را به وجود مادر مرتبط می‌کند و انتظار دارد مادر او را به دیگران معرفی کند یا اشیا را به او بشناساند. در غیاب مادر، از فعالیت دست می‌کشد و از تعامل با محیط، مانند خوردن غذا، خوابیدن یا صحبت کردن، امتناع می‌کند؛ یا ممکن است به طور زیاد حرکت کند، بخوابد یا بازی کند تا خشم خود را نسبت به نبود مادر ابراز کند.

تجارب عاطفی و خاطرات دوران کودکی، از جمله تحریکات جنسی، با هورمون آدرنالین در مغز ثبت می‌شوند و حذف آن‌ها دشوار است.

اگر فردی در نوجوانی به ارضای میل جنسی از طریق خودارضایی یا تماشای تصاویر و فیلم‌های پورنوگرافی (غیراخلاقی) عادت کند، این رفتار

بعدها به ابزاری برای ارضای جنسی او تبدیل می‌شود، حتی اگر ازدواج کرده باشد. این ممکن است یکی از دلایل اعتیاد جنسی را توضیح دهد.

هویت جنسی به تدریج در طول دوران کودکی و نوجوانی رشد می‌کند.

معمولاً کودک تا سن بین ده تا دوازده سالگی قابلیت و قدرت جنسی طبیعی ندارد، اما با افزایش سن تحت تأثیراتی قرار می‌گیرد که نقش مهمی در رشد او دارند. اگر اطلاعات صحیحی درباره جنسیت از والدین و معلمان‌ش دریافت کند، این اطلاعات در حافظه‌اش ثبت شده و به‌درستی رشد می‌کند. اما اگر در سنین پایین در معرض محتوای پورنوگرافی قرار گیرد، آگاهی و حس جنسی او زودتر از موعد شکل می‌گیرد و شخصیت، تصور از خود، و دیدگاه او نسبت به بدن و فعالیت جنسی دچار تحریف می‌شود که خطراتی را به دنبال دارد.

مردانگی واقعی به‌طور ناگهانی پدید نمی‌آید:

مردانگی واقعی به‌طور ناگهانی پدید نمی‌آید، بلکه گام‌به‌گام از بدو تولد کودک ساخته می‌شود. دوران بلوغ در واقع تاج‌گذاری برای تمامی تلاش‌هایی است که در طول سال‌های کودکی از سوی پدر و مادر انجام شده است. اما چگونه می‌توان کودکی را تربیت کرد که به مردی سالم و با ویژگی‌های حقیقی مردانگی تبدیل شود؟ و نقش هر یک از والدین در این فرایند چیست؟

برای رشد پسران سه مرحله وجود دارد:



مهم است که احساسات پسر در مراحل مختلف رشد را درک کنیم تا بدانیم در هر مرحله چه وظایفی بر عهده داریم:

- از تولد تا شش سالگی:

در این مرحله بیشترین و اساسی‌ترین نیازی که کودک دارد، محبت و امنیت است و اینکه پیوندی قوی با حداقل یک فرد ایجاد شود، که اغلب این شخص مادر است. نخستین درسی که کودک می‌آموزد، صمیمیت و نزدیکی است. به همین دلیل توصیه می‌شود که کودک پیش از سه سالگی به مهد کودک فرستاده نشود و والدین از او مراقبت کنند. در صورتی که والدین حضور نداشته باشند یا مشغول باشند، یکی از اقوام به آن‌ها در امر مراقبت از کودک کمک کند.

- از شش تا چهارده سالگی:

پسر در این سن به صورت طبیعی تمایل دارد از پدرش تقلید کند و یاد بگیرد چگونه مرد باشد. به همین دلیل، غیاب جسمی یا عاطفی پدر به

دلیل مشغلهٔ کاری یا کم‌توجهی، موجب بروز مشکلات رفتاری زیادی در کودک می‌شود، مانند خشونت، دزدی و تخریب اشیا برای جلب توجه پدر.

اهمیت نقش پدر به معنای نادیده گرفتن نقش مادر نیست، زیرا نقش نداشتن مادر در سال‌های اولیه تأثیرات ویرانگری دارد. برای غلبه بر این غم، پسر بخشی از خود که به مادر پیوند عاطفی دارد (بخش مهربان و دوست‌داشتنی) را می‌بندد، زیرا برای او بسیار دردناک است که عشقی به مادر داشته باشد که پاسخ داده نمی‌شود. اگر پسر این بخش عاطفی خود را ببندد، در بزرگسالی با مشکل در ابراز محبت به همسر و فرزندان خود مواجه خواهد شد و مردی سرد و سخت‌گیر خواهد بود؛ بنابراین در این مرحله کودک همچنان به مادر خود عشق می‌ورزد و چیزهای زیادی از او می‌آموزد. از این رو مادر باید همچنان گرم و حامی باشد و پدر نیز باید مشارکت بیشتری با فرزند خود داشته باشد.

- از چهارده سالگی تا بلوغ:

در این مرحله، پسر نیاز دارد که دنیای خود را گسترش دهد و با مردانی که می‌تواند از آن‌ها الگو بگیرد و از آنان بیاموزد، در تماس باشد، در حالی که نقش پدر و مادر همچنان به‌ویژه در فراهم کردن این الگوها ادامه دارد. عدم حضور این الگوها باعث می‌شود که جوان تحت فشار همسالان نادرست قرار بگیرد.

این مراحل، تغییر نقش والدین از یکی به دیگری را نشان نمی‌دهد؛ هر دو در تمام مراحل نقش مهمی دارند، اما ممکن است اهمیت نقش یکی از والدین در مرحله‌ای بیشتر از دیگری شود. نقش پدر از سن سه سالگی شروع نمی‌شود؛ بلکه باید زودتر شروع شود. از دوران بارداری با همسران

مشارکت داشته باشید. دربارهٔ تربیت فرزند مطالعه کنید و با همسر خود درباره اینکه دوست دارید فرزندان چگونه باشد، خیالپردازی کنید. همراه او به ویزیت‌های پزشک بروید و در زمان تولد، در کنار همسر و فرزندان باشید. پس از تولد، در مراقبت از او مشارکت داشته باشید (مانند حمام دادن، تعویض پوشک، خواباندن او و غیره)؛ این کار باعث بازنگری اولویت‌هایتان می‌شود و پیوند قوی بین شما و فرزندان و همچنین بین شما و همسرتان ایجاد می‌کند.

در تمام مراحل، محبت خود را به فرزندان ابراز کنید، او را در آغوش بگیرید، با او صحبت کنید و به احساساتش گوش دهید. برخی پدران فکر می‌کنند در آغوش گرفتن پسرشان مردانگی او را تضعیف می‌کند، اما واقعیت این است که نبود محبت از سوی پدر است که باعث اختلال در هویت جنسی پسر می‌شود و او را نیازمند محبت بیشتر از سوی مردان دیگر می‌سازد.

- چگونه نیازهای پسران را برآورده کنیم؟

علاوه بر مراحل رشد پسران، برخی ویژگی‌ها وجود دارند که در پسران با دختران متفاوت است. شناخت این ویژگی‌ها و نحوه برخورد با آنها ضروری است تا بتوانیم اعتماد به نفس فرزندانمان را تقویت کنیم و با ناآگاهی آن را تضعیف نکنیم و همچنین بتوانیم نیازهای آنان را به خوبی برآورده کنیم.

- **پسران بیشتر در معرض نگرانی جدایی هستند، بنابراین به آنها به اندازه دختران محبت نشان دهید و از فرستادن آنها به مهد کودک پیش از سن ۳ سالگی پرهیز کنید.**

- **هورمون تستوسترون^۱ در پسران افزایش می‌یابد،** به ویژه نزدیک به سن چهارده سالگی که آن‌ها را مضطرب و اهل بحث و جدل می‌کند. با آرامش و با منطق به آن‌ها راهنمایی کنید نه با صدای بلند یا پرخاشگری. واضح بیان کنید که باید از خشونت یا حتی تهدید به خشونت دوری کنند. پدران باید الگوی خوبی باشند و بر احترام به مادران تأکید کنند.

- **پسران رشد ناگهانی دارند،** که آن‌ها را گیج و بی‌نظم می‌کند، به ویژه در سن سیزده سالگی. بنابراین در سازماندهی زندگی‌شان با آن‌ها مشارکت کنید و به آن‌ها روش‌های ساده‌ای برای مرتب کردن اتاق، انجام کارهای خانه و تکالیف مدرسه و مدرسه/مکتب بیاموزید.

- **پسران نیاز به تخلیه انرژی فیزیکی خود دارند،** بنابراین حتماً زمان و فضای کافی برای ورزش و فعالیت‌های بدنی برای آن‌ها فراهم کنید.

- **مغز پسران نسبت به دختران کندتر رشد می‌کند،** که بر مهارت‌های حرکتی دقیق آن‌ها در سال‌های اولیه ابتدایی تأثیر می‌گذارد. بنابراین آن‌ها را برای یادگیری نوشتن، استفاده از قیچی و موارد مشابه تحت فشار قرار ندهید.

- **پسران به قوانین مشخص و دانستن اینکه چه کسی مسئول است نیاز دارند،** بنابراین محیط خانه باید آرام و سازماندهی شده باشد و از انتخاب

^۱ تستوسترون مهم‌ترین هورمون مردانه و بسیار مؤثر در رشد و تکامل اندام‌های جنسی و بروز صفات ثانویهٔ جنسی مردان مانند رویش موی صورت، بم شدن صدا، ریزش موی سر و خواص آنابولیک مانند رشد عضلات و تودهٔ استخوانی می‌باشد. این هورمون باعث جهش رشد در نوجوانان و توقف رشد قدی با بستن صفحات رشد در دو انتهای استخوان‌ها می‌شود. (مترجم).

مکاتب و مدارس می که در آن‌ها زورگویی رایج است و نظارت کافی بر دانش‌آموزان وجود ندارد، پرهیز کنید.

- پسران معمولاً به انجام عمل بدون فکر کردن به نتایج تمایل دارند، بنابراین همیشه به شکلی دوستانه با آن‌ها دربارهٔ گزینه‌ها، روش‌های حل مشکلات و راهکارهایی که می‌توانند در شرایط مختلف زندگی اتخاذ کنند، صحبت کنید.

- از آنجا که عضلات پسران قوی‌تر است، به آن‌ها بیاموزید که نباید به دیگران آسیب برسانند و باید با گفتگو ارتباط برقرار کنند. پسران به آموزش خودکنترلی نیاز دارند. درست است که فضایل انسانی تقسیم نمی‌شوند و بسته به جنسیت تغییر نمی‌کنند، اما برخی مهارت‌ها وجود دارند که نیاز است به‌طور ویژه در پسران تقویت شوند، زیرا این مهارت‌ها به اندازه کافی از سوی جامعه پذیرفته نمی‌شوند یا به اشتباه گمان می‌رود که از مردانگی می‌کاهند.

پرورش زنانگی و درمان رفتارهای مردانه در دختران:

مردانگی به‌طور ناگهانی پدید نمی‌آید، اما در مقابل، دختران با عشق به زینت و تمایل به جلب توجه و عواطف شدید به دنیا می‌آیند. اگر پسر به مادرش نیاز دارد تا جنبهٔ عاطفی او به‌درستی رشد کند، دختر به مردی نیاز دارد که به او تکیه کند، از او قوت بگیرد و به او افتخار کند؛ مردی که به او جنبه‌های عقلانی، منطقی و سختی‌های زندگی را بیاموزد. اما برخی از دختران به‌سبب آموزش بیش از حد، ورود به بازار کار و رقابت با مردان، به سمت پسرمآبی و مردنمایی رفته‌اند، از زنانگی و فطرت خود دست کشیده‌اند و از نقش طبیعی خود در زندگی فاصله گرفته‌اند.

دختری که به‌درستی آموزش دیده و با خودآگاهی رشد کرده است، قادر است با خود و جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کند، در صلح و آشتی باشد. خانواده‌ای که برای تربیت او حداکثر تلاش خود را کرده، دختری را پرورش می‌دهد که اعتماد به نفس دارد و به خوبی از تغییرات اطراف خود آگاه است. او به‌درستی تغییرات بدن خود در زمان بلوغ را می‌شناسد و مرد را بالاتر از خود نمی‌بیند و در برابر او احساس کمبود نمی‌کند [تا تلاش کند خود را به او شبیه سازد]. اما دختری که دچار پسرمانی شده و هدفش رقابت با مردان و تفوق بر آنهاست، قربانی شکست‌های تربیتی و تأثیرات منفی جامعه‌ای ناآگاه به نقش هر دو جنس است. چنین جامعه‌ای دختر را به‌عنوان موجودی ضعیف می‌بیند که قادر به انجام هیچ کاری نیست و مرد را موجودی قوی و برتر می‌داند.

این نگاه نادرست ممکن است از انتظارات والدینی نشأت بگیرد که به‌شدت خواهان تولد پسر هستند و تمام امیدها و آرزوهای خود را به او بسته‌اند. یا از جامعه‌ای که به مرد اختیارات مطلق می‌دهد تا هر کاری که می‌خواهد انجام دهد، در حالی که دختر را برای کوچکترین کارها مورد مؤاخذه قرار می‌دهد.

در این شرایط، دختر شروع به تقلید از قدرت [مردانه] می‌کند و دیگران او را با ویژگی‌های مردانه خطاب می‌کنند؛ مانند صدا زدن او با اسامی پسرانه یا نسبت دادن صفات مردانه به او. در نتیجه، دختر براقیت و جذابیت زنانگی خود را از دست می‌دهد و به‌طور کامل رفتارهای مردانه را به خود می‌گیرد و همانطور که تصویر مردی که در زندگی او غایب بوده را در خود می‌بیند، رفتار می‌کند.

راهکارهایی برای درمان و پیشگیری از این وضعیت:

- **کاشت و پرورش محبت دختر به خودش از کودکی**، به او بفهمانید که او کمتر از پسر نیست و خداوند جنس زن و مرد را مکمل یکدیگر آفریده و هر کدام ویژگی‌هایی دارند که دیگری فاقد آن است.

- **تقسیم وظایف خانه بین دختران و پسران**، به‌گونه‌ای که برای هرکدام مناسب باشد و روحیهٔ همکاری را در بین همه تقویت کنید تا هرکدام در حد توان به دیگری کمک کنند.

- **تشویق دختران به زنانگی**، با پایین آوردن صدا، حیا و انتخاب لباس‌های مناسب برای مراحل مختلف سنی.

- **تشویق به پوشیدن زیورآلات و طلا**، چرا که این امر در تقویت زنانگی نقش زیادی دارد.

- **اجتناب از تحمیل محدودیت‌های اضافی به دختران**، در حالی که پسران آزادی کامل دارند. مرزها و محدودیت‌ها باید به‌طور یکسان - البته با در نظر داشتن طبیعت هر جنس - برای پسران و دختران اعلام شود.

- **تحقیر نکردن زن و توصیف او به ضعف**، چه از سوی پدر و چه از سوی مادر.

- **اشتباه کردن چه از سوی پسر باشد و چه از سوی دختر**، غیر قابل قبول است و نمی‌توان گفت «چون او پسر است، حق دارد صدایش را بلند کند، بدون اجازه بیرون برود یا از الفاظ زشت استفاده کند».

- **پذیرفتن اینکه دختران نیز می‌توانند در فعالیت‌های ورزشی و اجتماعی شرکت کنند**، البته در چارچوب ضوابط شرعی و این فعالیت‌ها نباید محدود به مردان باشد.

- آگاهی دادن به دختران درباره رفتارهای مردانه و درک اینکه این رفتارها نشان‌دهندهٔ ناتوانی از کنترل خود است. دانستن دلایل روانی این وضعیت باعث می‌شود که آن‌ها به طبیعت اصلی خود که خداوند به‌عنوان زن به آن‌ها داده است، بازگردند. این طبیعت شامل حقوق، آزادی‌ها و وظایفی است که زنان را در زندگی «خواهران مردان» قرار می‌دهد، بدون اینکه نگاه تحقیرآمیز یا نابرابری‌ای نسبت به زن وجود داشته باشد؛ نگاه‌هایی که ممکن است از برخی عادات اجتماعی یا مفاهیم نادرست دینی ناشی شود.

«زنان هم‌سان مردان هستند»^۱

این یک حقیقت است. شاید دور شدن از این طبیعت باعث شده است که زندگی ما ناقص و افکارمان مغشوش شود، چرا که به چیزی غیر از آنچه که برای آن خلق شده‌ایم، متلبس شده‌ایم.

زنی که ازدواج می‌کند، فرزند به دنیا می‌آورد، و در زندگی و تربیت فرزندان شریک است، زنی است که قادر به تفکر متعادل است، آموزش خوبی دریافت می‌کند و می‌تواند با هم‌نوعان خود رقابت کند. به او اجازه داده

^۱ این لفظ حدیث نبوی است که: «إِنَّمَا النِّسَاءُ شَقَائِقُ الرِّجَالِ» (به روایت ابوداود و ترمذی و احمد). عینی می‌گوید: «یعنی: آنان نظیر و مانند مردان در خلقت و طبع هستند، زیرا حوا از آدم آفریده شد». شیخ بن باز رحمه الله می‌گوید: «معنای آن این است که زنان در احکامی که خداوند وضع کرده و در نعمت‌هایی که به آن‌ها بخشیده است، هم‌سان و هم‌تراز مردان هستند، مگر در مواردی که شارع با توجه به طبیعت زن و طبیعت مرد استثنائی قائل شده باشد؛ همچنین در سایر امور، شارع برخی مسائل را به زن و برخی را به مرد اختصاص داده است، اما اصل اساسی بر این است که هر دو با هم برابر و یکسانند، مگر در آن دسته از مواردی که شارع استثنائی قائل شده باشد». (ویراستار).

می‌شود که آینده و شریک زندگی خود را انتخاب کند. اگر کار کند، کار خود را به‌طور ماهرانه انجام می‌دهد، البته در زمینه‌ای که با طبیعت او سازگار و موافق با شریعت باشد.

زنی که مادری را دوست دارد و ارزش خانواده و ثبات خانوادگی را می‌داند، این‌ها را بر سایر کارها مقدم می‌داند. او مادری و خانه‌داری را تحقیر نمی‌کند، بلکه زیبایی و خوشبختی را در زندگی خود می‌آفریند.

زنی که دوره‌ای از پسرمانی را به‌عنوان یک مرحلهٔ موقت در جستجوی هویت گم‌شدهٔ خود تجربه کرده است، اما حالا به هویت اصلی خود بازگشته است و همه چیز را به مسیر درست خود بازگردانده است.

زنی که شوهر خود را تحقیر نمی‌کند و ارزش او را کاهش نمی‌دهد، بلکه با عشق و حمایت در کنار او باقی می‌ماند و می‌داند که همسرش به او نیاز دارد، همان‌طور که او به همسرش نیاز دارد. او می‌داند که خداوند همان‌طور که به او دستور داده است که از همسرش اطاعت کند، شوهرش را نیز مکلف کرده که در خدمت او باشد، از او محافظت کند و برای راحتی او کار کند؛ او برای همسرش مایهٔ آرامش است و همسرش نیز مایهٔ آرامش اوست.

زنی که یاد می‌گیرد، تحصیل می‌کند، و علم را گسترش می‌دهد، به آیندهٔ خود اهمیت می‌دهد، سرنوشت خود را تعیین می‌کند، از خود دفاع می‌کند و به او اجازه داده می‌شود که آینده و شریک زندگی خود را انتخاب کند. او مادری را دوست دارد و از ضعف و شکست بیزار است. او زیبایی و خوشبختی را در زندگی خود بازآفرینی می‌کند.

مراقبت از کودک در برابر تحریک زودرس

منظور از تحریک جنسی، به کارگیری غرایز و امیال انسان از راه‌ها و روش‌های مختلف است. برخی از این روش‌ها مشروع هستند، مانند روابط جنسی بین زوجین در زندگی خصوصی‌شان. اما برخی دیگر غیر مشروع هستند، مثل تبلیغات بی‌پرده، تصاویری که در روزنامه‌ها، مجلات، رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی دیده می‌شوند.

هدف از حفاظت کودک در برابر تحریک زودرس، جلوگیری از تجربه و احساس تحریک جنسی پیش از زمان طبیعی آن، یعنی پیش از رسیدن به سن بلوغ است. این موضوع به دلیل مواجهه کودک با صحنه‌های جنسی رخ می‌دهد.

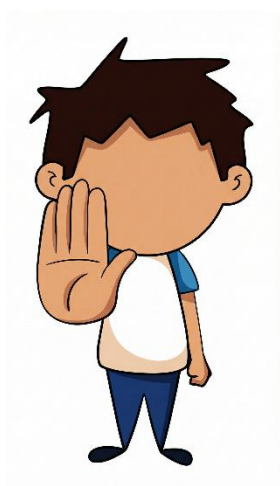
اولین گام در تربیت جنسی، محافظت از کودک در برابر این گونه تحریکات است. خانواده‌ها باید فرزندان خود را از هر چیزی که ممکن است آنان را از نظر جنسی تحریک و از نظر اخلاقی فاسد کند، دور نگه دارند. این اقدامات باید از بدو تولد کودک آغاز شود. در روایات آمده است که اگر فردی خواسته‌ای نسبت به همسر خود دارد و نوزادی در اتاق است، باید نوزاد را از آن اتاق خارج کند؛ زیرا اگر زوجین در حضور نوزاد رابطه جنسی برقرار کنند، کودک می‌بیند، می‌شنود و آنچه را می‌بیند در حافظه خود ذخیره می‌کند.

تحقیقات زیادی دربارهٔ کودکانی که شاهد روابط جنسی میان اقوام خود بوده‌اند، انجام شده است. این فرض وجود داشت که این کودکان چیزی نمی‌فهمند؛ اما نتایج نشان داد که تحریک زودرس در بخش قابل توجهی از این کودکان رخ داده است. برخی از این کودکان بدون آگاهی و درک، این رفتارها را در سنین بسیار پایین تقلید کرده‌اند.

خطرات تحریک زودرس برای کودک:

این مشکل ممکن است در نحوهٔ برخورد کودک با همسالانش در مهدکودک یا مدرسه و مکتب آشکار شود. ممکن است کودک با همکلاسی‌های خود رفتارهای ناشایست جنسی مانند آزار جنسی انجام دهد که ناشی از تقلید آنچه دیده و در ذهنش ذخیره کرده، باشد. این موضوع می‌تواند بحران‌هایی برای کودکِ قربانی آزار و همچنین کودک مرتکب به وجود آورد. ممکن است اقداماتی علیه کودکی صورت گیرد که نمی‌داند چه کاری انجام داده یا چه چیزی برایش رخ داده است. خطر بزرگتر این است که کودکی که تحریک شده است، ممکن است توسط بزرگسالان مورد سوءاستفاده جنسی قرار گیرد. ممکن است فردی بزرگسال کودک را شناسایی کرده و از او سوءاستفاده جنسی کند یا با تهدید و ارباب او را به باج‌گیری یا بهره‌کشی وادار نماید.

آموزش مفهوم حریم شخصی به کودکان:



برای بسیاری از مردم، مفهوم حریم شخصی مبهم و نامشخص است.

- آیا باید کسی را به این قلمرو خصوصی خود راه دهیم؟

- تا چه حد باید به او اجازه نزدیک شدن بدهیم؟

این پرسش‌ها به‌ویژه زمانی که کسی در دوران کودکی به ما آگاهی لازم در این زمینه را نداده باشد، بسیار دشوار هستند.

حریم شخصی مفهومی عالی است، اما وقتی بحث توضیح آن برای کودکان می‌شود، بسیاری از والدین نمی‌دانند از کجا شروع کنند.

بسیاری از افراد یا نمی‌دانند چگونه آن را به کودکان معرفی کنند و یا حتی چطور با بزرگسالان درباره آن صحبت کنند. با این حال، اکنون مدارس و مکاتب در سراسر جهان برای رفع این مشکل قدم‌هایی برداشته‌اند و به عنوان بخشی از آموزش‌های جنسی پایه، درس‌هایی اختصاصی ارائه می‌دهند. در این درس‌ها، کودکان یک نقشه ساده دریافت می‌کنند که همراه با توضیحاتی مختصر برای والدین ارائه می‌شود. سپس کودکان قسمت‌های مختلف نقشه را رنگ‌آمیزی می‌کنند، در حالی که معلمان با آن‌ها دربارهٔ موقعیت‌های مختلفی که ممکن است در زندگی روزمره با آن مواجه شوند، صحبت می‌کنند.



این راهنمای تصویری برای کودکان ۵ تا ۱۰ سال طراحی شده و با عنوان «**دایره‌های روابط**» شناخته می‌شود. این تمرین می‌تواند از آزار جنسی،

خشونت فیزیکی و آسیب‌های روانی جلوگیری کند، زیرا اطلاعات کافی را به کودک می‌دهد تا بفهمد که چه چیزی اشتباه است.

۱. بدن من و فضای خصوصی من:

در قلب این نقشه، دایره‌ای با رنگ بنفش قرار دارد که مهم‌ترین دایره است. این دایره نمایانگر شماست. بدن شما فقط متعلق به خودتان است و شما تنها کسی هستید که می‌توانید تصمیم بگیرید چه کسی حق دارد به شما دست بزند. هیچ‌کس نباید بدون اجازهٔ شما این کار را انجام دهد. مهم نیست این شخص به کدام دایرهٔ روابط شما تعلق دارد، به‌ویژه زمانی که بحث محافظت از حریم شخصی در دوران کودکی مطرح است. چه آن شخص فامیل شما باشد که شما را مجبور به نشستن روی پایش کند، یا دوست مادران که از شما بخواهد صورت شما را ببوسد، شما باید بدون تردید بگویید: «نه، این کار را نکن.»

۲. دایرهٔ خانواده:



این دایره نمایانگر خانواده و عزیزان ماست. احترام، اعتماد و محبت عوامل تعیین‌کننده در ورود افراد به این دایره هستند. با این حال، حتی نزدیکترین و عزیزترین افراد باید به حریم شخصی ما احترام بگذارند. به همان اندازه که ما باید حریم عزیزان خود را محترم بشماریم، آن‌ها نیز باید حریم ما را رعایت کنند.

۳. دایرهٔ دوستان:

این دایره شامل افرادی است که به دسته‌ای از «دوستان نزدیک اما با فاصله» تعلق دارند. دوستان نقش مهمی در زندگی ما دارند و شامل همکاری در بازی‌ها، گفتگوها و گاهی اوقات در آغوش گرفتن دوستانه می‌شوند. دوستی همیشه بر پایه اعتماد و احترام استوار است و هر نوع تعامل، از جمله در آغوش گرفتن، باید بر اساس رضایت متقابل باشد. این مسئله هم در روابط بین کودکان و هم در روابط بین بزرگسالان صدق می‌کند. کودکان باید درک کنند که همه هم‌کلاسی‌ها لزوماً دوست آن‌ها نیستند. والدین نیز باید با کودکان خود صحبت کنند و به آن‌ها توضیح دهند که چه معیارهایی برای دوستی وجود دارد و چگونه باید با یک دوست رفتار کرد.

۴. دایرهٔ آشنایان:

این دایرهٔ زرد رنگ نمایانگر افرادی است که به عنوان آشنایان معمولی با آن‌ها در ارتباط هستیم و نقش مهمی در زندگی ما ندارند. این افراد ممکن است شامل کودکانی همسایه، هم‌مدرسه‌ای‌ها، هم‌تیمی‌های ورزشی یا دوستان والدین باشند. والدین باید قوانین اجتماعی و نکات ایمنی مربوط به این دسته از افراد را به کودکان بیاموزند. هر کودک باید تفاوت بین دوستان نزدیک و افرادی که فقط گاهی با آن‌ها صحبت می‌کنیم را بداند و همچنین باید از فاصله‌ای که باید در این روابط رعایت شود آگاه باشد.

۵. دایرهٔ کمک‌رسانان ویژه:



این دایره شامل معلمان، کارکنان مهدکودک، افسران پلیس، آتش‌نشان‌ها، پرستاران و پزشکان است. این افراد می‌توانند در مواقع نیاز به ما کمک کنند، اما آن‌ها دوستان ما نیستند. والدین باید مطمئن شوند که کودکانشان از تفاوت شرایط اضطراری و اینکه در هر موقعیت خاص با چه کسی تماس بگیرند، آگاه هستند. همچنین، مهم است که کودکان بدانند این افراد همیشه لباس یا نشان‌های خاصی دارند و کارتهای رسمی مربوط به شغلشان را حمل می‌کنند.

۶. دایرهٔ غریبه‌ها:

ما این افراد را نمی‌شناسیم، حتی اگر ادعا کنند ما را می‌شناسند، اهمیتی ندارد. همه غریبه‌ها خطرناک نیستند، اما چون آن‌ها را نمی‌شناسیم، نمی‌توانیم بگوییم که خوب هستند یا بد. ما نباید به غریبه‌ها اعتماد کنیم، نباید با آن‌ها صحبت کنیم یا اطلاعاتی دربارهٔ خودمان یا عزیزانمان به آن‌ها بدهیم. نباید به سوالات غریبه‌ها پاسخ دهیم و نباید با آن‌ها جایی برویم یا سوار ماشینشان شویم. ما از غریبه‌ها خوراکی نمی‌پذیریم.

فعالیت

رسم دایره: در این فعالیت، دایره‌ای روی زمین کشیده می‌شود که در آن محدودهٔ هر شخص مشخص می‌گردد و افراد مجاز به ورود و کسانی که اجازه نزدیک شدن ندارند تعیین می‌شوند.



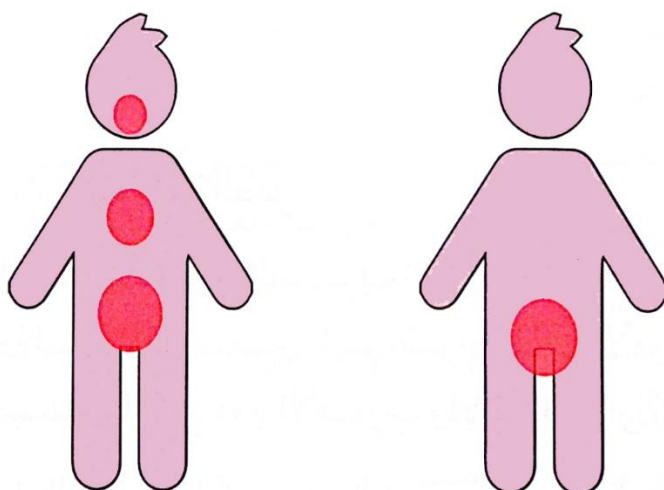
تصاویر مختلفی از افرادی که کودک می‌شناسد مانند اقوام و غریبه‌ها قرار داده می‌شود و کودک هر فرد را در مکان درست می‌گذارد.

این بازی عالی به کودک می‌آموزد که مرزهای بدن خود و جاهایی که غریبه‌ها و حتی برخی اقوام نباید به آن دست بزنند را بشناسد. این فعالیت برای کودکان بین سنین ۲-۹ سال به‌ویژه کودکان دارای معلولیت مناسب است.

تمرین

مثلت شخصی: تمرین «**مثلت شخصی**» به کودک آموزش می‌دهد که از مثلت شخصی خود که از دهان شروع شده و تا زانوها ادامه دارد، و شامل ناحیهٔ خصوصی از جلو و پشت است، محافظت کند. این تمرین به کودک می‌آموزد که مرزهای ناحیهٔ شخصی خود را بشناسد و بفهمد که این بخش‌ها باید همیشه پوشیده باشند و هیچ‌کس حق ندارد به آن‌ها دست بزند یا به آن‌ها نگاه کند.

آموزش این تمرین از زمانی شروع می‌شود که به کودک روش استفاده از توالت آموزش داده می‌شود.



از مسائل مهمی که والدین باید آن را به کودک یاد دهند و به درستی اجرا کنند:

- بوسه، نشانهٔ محبت، مهربانی و رحمت است و برای رشد روانی کودک ضروری است. پیامبر ﷺ حسن بن علی رضی الله عنهما را بوسید، در آن زمان اقرع بن حابس رضی الله عنه گفت: من ده فرزند دارم و هیچ‌یک از آن‌ها را نبوسیده‌ام. پیامبر ﷺ به او نگریست و فرمود: «کسی که رحم نکند، به او رحم نخواهد شد».^۱

ام‌المؤمنین عایشه رضی الله عنها روایت کرده است که گروهی از بادیه‌نشینان نزد پیامبر ﷺ آمدند و گفتند: آیا شما کودکان‌تان را می‌بوسید؟ پیامبر ﷺ فرمود: «آری»، آنان گفتند: اما ما هرگز نمی‌بوسیم. پیامبر ﷺ

^۱ صحیح البخاری: ۵۹۹۷ و صحیح مسلم: ۲۳۱۸

فرمودند: «وقتی الله رحم و مهربانی را از دل های شما برداشته است، من نمی‌توانم برای شما کاری انجام دهم».^۱

- والدین یا هر فرد دیگری، حتی نزدیکان، نباید اعضای حساس بدن کودک را ببوسند. این کار از تحریک زودرس جلوگیری می‌کند. همچنین، گاز گرفتن، نیشگون گرفتن، دست زدن یا ضربه زدن به این بخش‌ها حتی به شوخی یا در قالب بازی نیز مُجاز نیست.

- در یک جلسهٔ دوستانه با فرزندان، باید مشخص کنیم که چه کسانی مُجاز به بوسیدن کودک هستند (اقوام/ دوستان/ مهمانان).

تمرین

از طریق بازی نقش و جابجایی نقش‌ها، یکی از والدین نقش مهمان را بازی می‌کند و کودک او را در یک مهمانی چای کوچک میزبانی می‌کند، سپس نقش‌ها تغییر می‌کنند و کودک مهمان می‌شود و نقش اقوام، دوستان و غریبه‌ها بازی می‌شود.

- بوسیدن سر، گونه‌ها و دست‌ها مجاز است، اما بهتر است دست کودک بوسیده شود تا گونه و صورتش، به‌ویژه تا یک سالگی.

- اگر غریبه هستید، قبل از بوسیدن کودک از والدین او اجازه بگیرید و اگر از اقوام هستید، از والدین کودک دو ساله هنگام بوسیدن او اجازه بگیرید.

^۱ صحیح البخاری: ۵۹۹۸ و صحیح مسلم: ۲۳۱۷

برای جلوگیری از تحریک زودرس کودک، لازم است نظارت بر گوشی‌های هوشمند و کامپیوترها و... انجام شود و این وسایل بدون نظارت در دسترس کودک قرار نگیرند، زیرا توانایی کنترل خود در کودکان حتی اگر آگاه باشند، ضعیف است. لذا لازم است همیشه تحت نظر بوده و به آن‌ها یادآوری و توصیه شود.

صلاح و درستکاری والدین اساس حفاظت از کودک است

قوانین استفاده از تلفن همراه و اینترنت برای کودک

پیش از پرداختن به قوانینی که والدین باید برای فرزندانشان تعیین کنند، ضروری است که خود والدین ابتدا به این قوانین پایبند باشند. باید استفاده از تلفن همراه را مدیریت کنند و از اعتیاد به دستگاه‌ها و الکترونیک‌هایی یابند و آن‌ها را در راه‌های مفید به کار ببرند. توضیحات طولانی در مورد استفاده صحیح از تلفن به کودکی که می‌بیند پدرش محتوای غیراخلاقی تماشا می‌کند یا با دختری تلفنی صحبت می‌کند، یا مادرش با مردان دیگر صحبت‌های بی‌جا دارد و برنامه‌های بی‌ارزش تلویزیون را دنبال می‌کند، هیچ فایده‌ای نخواهد داشت؛ زیرا الگوی رفتاری نقض شده و اصول اخلاقی و خط قرمزها زیر پا گذاشته شده است؛ از این‌رو والدین باید به الگوهای صالح برای فرزندان خود پایبند باشند و امیدوار باشند که با صلاح آن‌ها، فرزندانشان نیز صالح شوند؛ چنانچه خداوند فرموده است: ﴿وَكَانَ أَبُوهُمَا صَالِحًا﴾ [الک‌هف: ۸۲] «و پدرشان مردی صالح بود».

- کارشناسان تربیتی، روان‌شناسان و متخصصان کودک در سراسر جهان اتفاق نظر دارند که نباید پیش از سن دوازده سالگی یک تلفن همراه

شخصی به کودک داده شود و حتی پس از آن نیز باید تحت نظارت باشد و رفتار او تا سن هجده سالگی کنترل و مراقبت شود.

- همینجا باید برای والدین خاطر نشان کرد که تلفن همراه برای زینت یا فخرفروشی نیست، بلکه برای رفع نیاز به ارتباط و برقراری تماس در مواقع اضطراری است.

- بهتر است از یک دستگاه واحد برای خانواده استفاده شود، مانند تبلت یا کامپیوتر.

- یا از دستگاه‌هایی که فقط قابلیت تماس صوتی دارند و به اینترنت متصل نیستند، استفاده شود.

- کودک باید قبل از دریافت تلفن، قواعد استفاده از آن را بداند و دلیل استفاده را درک کند.

- تلفن نباید به‌عنوان هدیه داده شود، بلکه در زمانی غیر مرتبط با مناسبت یا پاداش به او داده شود.

- از سن پنج سالگی به کودکان یاد دهید که شماره تلفن والدین و نزدیکان را حفظ کند و در مواقع اضطراری از آن استفاده کند.

- همچنین او را برای درخواست کمک در مواقع خطر یا گم شدن آموزش دهید.

- به کودک اصول استفاده از هر برنامه‌ای را آموزش دهید تا به اشتباه با کسی تماس نگیرد یا چیزی ارسال نکند.

- یادگیری استفاده از تلفن به معنای آماده بودن برای داشتن دستگاهی اختصاصی نیست.

- مطمئن شوید که سایت‌های نامناسب را مسدود کرده‌اید و دستگاه تحت نظارت باشد (دستگاه‌های آیفون این امکان را از طریق آی‌کلود فراهم می‌کنند).^۱ همچنین در یوتیوب و سایر برنامه‌ها محدودیت‌های لازم را اعمال کنید.

- محبت به فرزندان ایجاب می‌کند که او را از ورود به عرصهٔ شبهات و شهوت‌ها، خطرات و آلودگی‌های فکری و جسمی محافظت کنید.

- در اینجا به مجموعه‌ای از شرایط اشاره شده که یک مادر برای فرزندش در سن ۱۳ سالگی - وقتی برای اولین بار تلفن به او داد - تعیین کرد. این شروط به‌گونه‌ای نوشته شده‌اند که او به مسئولیت‌پذیری و پایبندی به دستورالعمل‌ها عادت کند، من علاوه بر این شروط، شروطی که با ارزش‌های ما مناسب است نیز ذکر کرده‌ام.

- به او آموزش دهید که در صورت نقض این شروط، تلفن از او گرفته می‌شود و او از آن محروم خواهد شد. به او اطلاع دهید که وظیفهٔ شماست او را به‌خوبی تربیت کنید، سپس از او بخواهید شروط قرارداد را بخواند و امضا کند.

^۱ در گوشی‌ها و تبلت‌های اندروید می‌توان از برنامهٔ نظارت والدین خود گوگل تحت عنوان «Google Family Link» استفاده کرد. (ویراستار)

۱- تلفن متعلق به تو نیست؛ ما (من و پدرت) آن را برای تو خریدیم و تحت نظارت ما به تو داده می‌شود.

۲- ما باید همیشه از رمز عبور آگاه باشیم، و تو نباید هیچ بازی، برنامه، یا اپلیکیشنی بدون اجازه والدین خریداری یا نصب کنی.

۳- اگر تلفن زنگ خورد، باید پاسخ دهی و هرگز تماس‌های پدر یا مادر را نادیده نگیری.

۴- هر شب در شب‌های درسی، تلفن را ساعت ۷:۳۰ عصر به یکی از والدین تحویل بده و در آخر هفته‌ها (که تعطیلی است) ساعت ۹:۰۰ شب تحویل بده. تلفن شب‌ها خاموش می‌شود و صبح ساعت ۷:۳۰ دوباره روشن می‌شود.

۵- اگر تلفن در حمام/توالت بیفتد، خراب شود، یا گم شود، تو مسئول جایگزینی یا هزینهٔ تعمیر آن هستی. از حالا مقداری از پولت را برای چنین مواردی کنار بگذار.

۶- از این فناوری برای دروغ‌گویی یا فریب کسی استفاده نکن و وارد مکالماتی نشو که به دیگران آسیب برساند. ابتدا یک دوست وفادار باش و از مشکلات دوری کن.

۷- هیچ پیامی، ایمیلی، تصویری یا ویدیویی را با استفاده از این دستگاه ارسال نکن که از گفتن آن در حضور والدینت خجالت بکشی.

۸- اگر سوالی دربارهٔ چیزی داری، از اینترنت جستجو کن و اگر به جواب نرسیدی، از کسی بپرس، بهتر است از من یا پدرت بپرسی.

۹- در مکان‌های عمومی مانند رستوران یا در هنگام صحبت با کسی، تلفنت را خاموش کن یا در حالت لرزش قرار بده و آن را دور نگه‌دار. تو فرد مودبی هستی؛ نگذار تلفن این موضوع را تغییر دهد.

۱۰- هرگز از خودت یا اعضای بدنت عکس یا ویدیو نفرست و چنین تصاویری را از دیگران هم دریافت نکن. هرچند این حرف ممکن است برای خنده‌دار باشد، اما حتی باهوش‌ترین افراد هم ممکن است به خطر بیفتند.

۱۱- میلیون‌ها تصویر یا فیلم جمع نکن، نیازی نیست همه‌چیز را ثبت و ضبط کنی. با تمام حواست از تجربیات لذت ببر؛ آن‌ها همیشه در خاطرات باقی خواهند ماند.

۱۲- گاهی تلفنت را در خانه بگذار و تصمیم بگیر بدون آن زندگی کنی. تلفن نمی‌تواند تمام زندگی یا بخشی از تو باشد؛ یاد بگیر بدون آن هم زندگی کنی و قوی‌تر از ترس از دست دادن چیزی باش.

۱۳- از این دستگاه برای یادگیری، تمرین و گسترش آگاهی و تخیلت استفاده کن.

۱۴- از بازی‌های ذهنی مفید که مهارت زبانت را گسترش می‌دهد یا دوره‌های آموزشی آنلاین بهره ببر.

۱۵- هرگز با افراد ناشناس ارتباط برقرار نکن و نام واقعی، آدرس خانه یا اطلاعات شخصی خانواده را به اشتراک نگذار. در هنگام بازی اینترنت را قطع کن تا تبلیغات نامناسب نمایش داده نشوند.

۱۶- اگر توافق را نقض کنی، تلفن از تو گرفته می‌شود و ما دوباره آن صحبت خواهیم کرد و دوباره از ابتدا شروع می‌کنیم. ما در این کار همکار هستیم.

۱۷- این درس‌ها فقط برای استفاده از تلفن نیستند؛ بلکه برای زندگی‌اند. تو در جهانی سریع و متغیر زندگی می‌کنی. این جهان جذاب و هیجان‌انگیز است؛ از فرصت‌های اطرافت با سادگی بهره‌برداری کن.

۱۸- به عقل قوی و قلب بزرگ اعتماد کن؛ اعتمادی که از هر ماشینی بیشتر است.

۱۹- فناوری برای کمک به مردم در برقراری ارتباط ساخته شده، نه برای منزوی کردن آن‌ها. هر روز در غیابت با من صحبت کن و با مادر بزرگ و اقوام در ارتباط باش.

۲۰- استفاده از تلفن نباید مانع انجام وظایف روزانه‌ات یا تأخیر در حل تکالیف، ادای نمازها یا مطالعهٔ دروس شود.

۲۱- من همیشه ناظر تو نخواهم بود، اما باید بدانی که الله متعال تو را می‌بیند و بر اعمال آگاه است، حتی زمانی که ما حضور نداریم.

۲۲- از این فناوری در راهی استفاده کن که الله عزوجل را خشنود کند و در روز قیامت از آن شاد شوی.

۲۳- به فناوری زیاد اعتماد نکن و موارد مهم را روی کاغذ یا فایل‌های کامپیوتری ذخیره کن یا آن‌ها را در فضای ابری نگهداری کن یا چاپشان کن.

۲۴- هنگام استفاده از تلفن همراه به‌درستی بنشین، سرت را زیاد خم نکن و درازکش یا در رختخواب از آن استفاده نکن. تلفن را از اتاق خواب خارج کن و قبل از بیرون رفتن از خانه مطمئن شو که آن را شارژ کرده‌ای.

۲۵- از دنبال کردن افراد سطحی و بیهوده و مشاهیری که تو را از زندگی خودت ناراضی می‌کنند و نعمات الله را ناچیز می‌انگارند، خودداری کن. به‌جای آن‌ها کسانی را دنبال کن که از آن‌ها بهره‌مند شوی و چیزی مفید بیاموزی. وقتت را صرف تماشای هر چیزی که روی صفحه ظاهر می‌شود، نکن، بلکه خودت انتخاب کن که چه چیزی را می‌خواهی ببینی.

۲۶- مسئولیت‌پذیر باش و لیاقت این اعتمادی که به تو شده را نشان بده.

بازی‌های کودکان

کودکان به بازی‌های «تقلیدی» علاقه‌مند هستند و بیشترین چیزی که آن‌ها را به تقلید وامی‌دارد، زندگی روزمره‌ای است که شاهد آن هستند؛ مانند ایفای نقش‌هایی که در اطراف خود می‌شناسند، مثل پدر و مادر، شوهر و زن. آن‌ها ممکن است این بازی‌ها را با خواهران، برادران یا دوستانشان انجام دهند و گاهی اوقات رفتارهای عجیب و غریبی از خود نشان دهند که ناشی از کنجکاوی و تمایل به کشف است. این رفتارها گاهی والدین را دچار نگرانی و سردرگمی می‌کند. حال آیا باید کودک را به حال خود رها کرد و به رفتارهایش بی‌اعتنا بود یا باید برای چنین بازی‌هایی حد و مرزی قائل شد و آن‌ها را متوقف کرد؟ آیا این بازی‌ها واقعاً تقلیدی هستند یا حکایت از یک مشکل جدی‌تر دارند؟

- طبیعی است که کودکان زیر سن هفت سال از مرحله‌ای عبور می‌کنند که در آن به کشف جنسیت و شناخت تفاوت‌های بزرگسالان می‌پردازند. این مرحله یکی از ویژگی‌های دوران کودکی است. اما باید از این بازی‌ها برای تربیت و تأکید بر برخی از ارزش‌ها و اصول اخلاقی استفاده کنیم و واکنش ما نباید به‌صورت عکس‌العملی نسبت به رفتار کودک باشد، بلکه باید به شکل یک درس و گفت‌وگو انجام شود.

- باید مفهوم حریم شخصی را برای کودکان توضیح دهیم و اینکه هر فردی حتی نزدیک‌ترین افراد، مانند پدر و مادر، در برخورد با دیگران باید حد و مرزی داشته باشند. ابتدا پدر و مادر، سپس خواهران و برادران، خویشاوندان و دوستان، هر کدام درجات متفاوتی از نزدیکی و فاصله دارند.

- همچنین باید به کودکان اصول مربوط به عورت و پوشیدگی، حیا و عفاف را آموزش داد و از این موقعیت‌ها برای کاشتن این ارزش‌ها به روشی تربیتی و دینی استفاده کرد، نه با تأکید صرف بر «عیب» یا «حرام» دانستن و سرزنش کردن.

- استفاده از عروسک در آموزش می‌تواند بسیار مؤثر باشد. به‌عنوان مثال، می‌توان به یک دختر کودک عروسکش را داد و از او خواست لباس‌های عروسک را عوض کند. وقتی که او تمام لباس‌های عروسک را از تنش خارج کرد، می‌توان به او تذکر داد که به بدن عروسک نگاه نکند و اجازه ندهد کسی در هنگام حمام دادن عروسک به او نگاه کند یا نواحی خصوصی او را لمس کند. همچنین می‌توان از بازی‌های تخیلی مانند شنا کردن در استخر برای توضیح مفاهیم حریم شخصی استفاده کرد؛ مانند

اینکه چگونه کودک لباس‌هایش را درآورد و چگونه باید حجاب را رعایت کند.

- باید به کودک آموزش دهیم که چگونه به درستی بنشیند و از بازی‌هایی که به نقض حریم شخصی او منجر می‌شوند پرهیز کند. نباید بازی‌های کودک را به‌طور ناگهانی و به شکلی سختگیرانه متوقف کنیم، زیرا این کار ممکن است حس کنجکاوی او را برای کشف معانی جدید تحریک کند. بهتر است مرزها را برای کودک تعریف کنیم و از او بخواهیم که به آن‌ها پایبند باشد، سپس او می‌تواند بازی‌هایش را با آزادی ادامه دهد.

- همچنین نباید اجازه دهیم فکر سوءاستفاده جنسی از کودکان بر ذهن ما تسلط پیدا کند، زیرا اکثر این رفتارها به محض بزرگتر شدن کودکان از بین می‌روند و آن‌ها به مرحله‌ای که شما ممکن است تصور کرده باشید نمی‌رسند.

- باید رفتارهای کودک را که او را به این نوع بازی‌ها وامی‌دارد، زیر نظر داشته باشیم. آیا این رفتارها ناشی از خشم، خستگی، تماشای یک فیلم کارتونی، ملاقات با افراد جدید یا مشکلات خانوادگی است؟ باید علت اصلی را بررسی و حل کنیم، نه اینکه صرفاً بر کودک تسلط داشته باشیم یا او را به زور متوقف کنیم.

- نکتهٔ مهم این است که والدین نباید فرزندانشان را بدون نظارت جلوی تلویزیون یا صفحات تلفن، تبلت، کامپیوتر و... رها کنند. بلکه باید با آن‌ها مشارکت داشته باشند، بدانند چه چیزی تماشا می‌کنند و محتوای مفید را برایشان انتخاب کنند.

برای جمع‌بندی این بحث (کودک خود را بشناسید)، برخی موارد وجود دارند که ممکن است در کودکی رخ دهند و نیاز به درک صحیح دارند:

- چرا کودک هنگامی که پوشکش باز می‌شود اندام جنسی خود را لمس می‌کند؟

اندام جنسی برای کودک مانند سایر اعضای بدن است و او در سن کشف است. او دست‌هایش را بررسی می‌کند، پاهایش را به سمت دهان می‌برد و انگشتان پایش را می‌مکد. و اگر دستش به اندام تناسلی برسد آن را می‌گشود و سعی می‌کند آن را کشف کند؛ این کشف‌ها جنبهٔ جنسی ندارند. کودک در این سن هنوز از تمایلات و احساسات جنسی بزرگسالان آگاهی ندارد و این نوع کشف‌ها نمی‌تواند منجر به مشکلات جنسی یا خودارضایی شود.

مهم این است که مادر با واکنش‌های ناگهانی مثل ترساندن کودک یا ضربه زدن به او، حس کنجکاوی او را تحریک نکند زیرا این کار ممکن است کودک را به ادامهٔ کشف و جلب توجه مادر تشویق کند.

کنجکاوی جنسی در کودکان:

چرا پسر بچهٔ من به‌طور مداوم دست خود را روی اندام تناسلی‌شان می‌گذارد؟

از سن سه سالگی به بعد، اندام تناسلی توجه و کنجکاوی کودکان را برمی‌انگیزد. والدین باید از برخورد شدید با این مسئله، منع مکرر کودک از لمس این ناحیه، تنبیه، ترساندن، یا تهدید او برای دست زدن به این ناحیه خودداری کنند. همچنین استفاده از الفاظ تحقیرآمیز یا توصیف‌های

منفی مانند «زشت»، «بی‌ادب» و «عیب» می‌تواند درک طبیعی کودک از این اندام‌ها را مختل کرده و منجر به ایجاد پیوندی غیرطبیعی میان اندام‌ها و عملکرد فطری آن‌ها شود، به‌گونه‌ای که کودک از این نواحی احساس انزجار و ناخوشایندی پیدا کند.

این رفتار ممکن است دلایلی همچون خارش، تنگ بودن لباس زیر، یا رعایت نشدن بهداشت این ناحیه و اصلاح نادرست موها که باعث تحریک و درد می‌شود، داشته باشد.

همچنین، دلایل طبیعی وجود دارند که اگر این رفتار به‌صورت مقطعی و غیر مکرر رخ دهد، به عنوان یک رفتار طبیعی تلقی می‌شود. این دلایل عبارتند از:

- غریزهٔ محافظت:

دانشمندان و پژوهشگران این رفتار را به‌عنوان یک واکنش غریزی طبیعی تفسیر کرده‌اند. به‌گفتهٔ ونسا ون ادواردز، نویسنده و پژوهشگری که در تحلیل دروغ و زبان بدن تخصص دارد، هنگامی که پسر بچه دست خود را روی ناحیه تناسلی‌اش می‌گذارد، این کار به‌صورت ناخودآگاه به منظور حفاظت از این ناحیه حساس در برابر هرگونه خطر احتمالی انجام می‌شود. این رفتار به او احساس آرامش می‌دهد زیرا مطمئن می‌شود که این بخش مهم از بدنش در امان است. این توضیح می‌دهد که چرا ورزشکاران بیسبال از محافظ برای ناحیه تناسلی خود استفاده می‌کنند تا در هنگام بازی از این ناحیه محافظت کنند، یا در فوتبال هنگام شوت زدن.

- تأثیر آرام‌بخش:

مطالعات آمریکایی منتشرشده در مجلهٔ «آفاق» که در حوزهٔ روانشناسی تخصص دارد، نشان می‌دهد که لمس ناحیهٔ تناسلی به صورت غیرمحرک باعث ترشح هورمون اکسی‌توسین می‌شود که به بهبود خلق‌وخو و کاهش تنش کمک می‌کند؛ بنابراین، برخی از پسران هنگام اضطراب یا تنش شدید این ناحیه را لمس می‌کنند تا احساس راحتی پیدا کنند.

- نمایش قدرت:

از جنبه‌ای دیگر، لمس ناحیه تناسلی ممکن است به عنوان نمادی از رقابت مردانه و تلاش برای به دست آوردن قدرت و کنترل تلقی شود. برخی آن را به عنوان نوعی نشان‌دهی مردانگی می‌دانند.

همچنین ممکن است این رفتار ناشی از اعتیاد به خودارضایی باشد که نیاز به مداخله پزشک روان‌شناس و ارادهٔ قوی از جانب فرد دارد و دلایل آن در فصل بعد بررسی خواهد شد.

والدین باید در صورت مشاهدهٔ لمس اندام تناسلی توسط کودک به صورت مقطعی و بازی با آن، به این رفتارها بی‌توجه باشند. این بی‌توجهی موجب می‌شود که کودک به طور طبیعی از آن بگذرد و دیگر آن را ادامه ندهد. اما اگر والدین با عصبانیت، تنبیه و آشفته‌گی واکنش نشان دهند، ممکن است کودک برای جلب توجه والدین یا تحریک احساسات آن‌ها به این رفتار ادامه دهد.

چرا اندام تناسلی پسر بچه‌ام دچار نعوظ می‌شود؟

برخی خانواده‌ها ممکن است نگران شوند و فکر کنند که نعوظ در کودکان ناشی از تحریک جنسی است یا به دلیل مشاهده تصاویر نامناسب رخ

می‌دهد. اما در واقع، نعوظ از زمان تولد تا دوران بلوغ رخ می‌دهد و حتی برخی مطالعات نشان می‌دهند که این اتفاق در دوران جنینی نیز ممکن است رخ دهد. این نعوظ‌ها نه عجیب است و نه نامناسب، بلکه واکنشی طبیعی و فیزیولوژیکی است که ممکن است بدون دلیل مشخص یا در هنگام نیاز به ادرار، احساس سرما یا ترس و یا حتی لمس ناخواستهٔ ناحیه اتفاق بیفتد.

در حقیقت، نعوظ اندام تناسلی در کودکان نشانهٔ سلامت و کارکرد طبیعی بدن آن‌هاست و به هیچ وجه به این معنا نیست که کودک شما به‌زودی بالغ خواهد شد یا احساسات جنسی را تجربه می‌کند. این امر کاملاً طبیعی و سالم است و ممکن است چندین بار در طول روز و شب رخ دهد.

چگونه می‌توان نعوظ را برای کودک توضیح داد؟ هنگامی که کودکتان می‌پرسد چرا اندامش بزرگ می‌شود، باید به او بگویید که این یک پدیدهٔ طبیعی است و برای تمام کودکان رخ می‌دهد، به‌ویژه زمانی که نیاز به دستشویی دارند، یا در هنگام ترس و سرما. به او بگویید که همان‌طور که دست و پایش با گذر زمان بزرگ می‌شود، سایر اندام‌هایش نیز با رشد او به اندازهٔ نهایی خود می‌رسند.

هنگامی که کودکتان به سن بلوغ نزدیک می‌شود، باید به او توضیح دهید که نعوظ به‌طور مکرر رخ خواهد داد و ممکن است در زمان‌ها و مکان‌های نامناسب اتفاق بیفتد. در این زمان، همچنین مناسب است که دربارهٔ موضوعات مرتبط مانند انزال و احساسات جنسی با او صحبت کنید.

فصل چهارم: آداب

این فصل مشتمل بر موارد ذیل است:

آداب اجازه خواستن برای ورود

آداب پوشیدن لباس و ستر عورت

آداب خواب

آداب راه و بازار

آداب ورود به دستشویی و استنجا

آداب اجازه خواستن

استئذان یعنی درخواست اجازه از کسی که می‌خواهید وی را ملاقات کنید یا وارد خانه‌اش شوید، زیرا ممکن است مشغول و یا برای ملاقات آماده نباشد. اجازه خواستن بر اشخاص بالغ واجب است؛ فرقی نمی‌کند قصد ورود به خانهٔ مادر، خواهر یا دختر خود را داشته باشد، اما در مورد همسر، نیازی به اجازه خواستن نیست، ولی بهتر است او را از آمدن خود مطلع سازد تا با ورود ناگهانی شما وحشت‌زده نشود.



این از جمله آداب شایستهٔ اسلامی است که برای خانه‌ها حرمت‌هایی قرار داده است که نباید بدون آگاهی و اجازهٔ اهل آن خانه، در زمانی که خودشان می‌خواهند و دوست دارند با مردم ملاقات کنند، وارد آن شد. خداوند متعال در قرآن کریم می‌فرماید:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهَا﴾ [النور: ۲۷] «ای کسانی که ایمان آورده‌اید! وارد خانه‌هایی جز خانه‌های خود نشوید، تا اجازه بگیرید، و بر اهل آن (خانه) سلام کنید».

یکی از راه‌های حفاظت از کودک در برابر بلوغ زودرس این است که به او آموزش دهیم وقتی به سن تمیز رسید، قبل از وارد شدن به جایی یا خانه‌ای سه بار اجازه بگیرد. الله متعال می‌فرماید: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَيْسَ أَذْنُكُمْ الَّذِينَ مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ مِنْ قَبْلِ صَلَاةِ الْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهِيرَةِ وَمِنْ بَعْدِ صَلَاةِ الْعِشَاءِ ثَلَاثُ عَوْرَاتٍ لَكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ

طَوَّافُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ ﴿۵۸﴾ [النور: ۵۸] «ای کسانی که ایمان آورده‌اید! باید بردگان شما، و کسانی از (کودکان) شما که به حد بلوغ نرسیده‌اند، در سه وقت از شما اجازه بگیرند: پیش از نماز صبح، و نیم‌روز هنگامی که لباس‌هایتان را بیرون می‌آورید، و بعد از نماز عشا، (این) سه (وقت) وقت عورت (و خلوت) برای شما است بعد از این (سه وقت) بر شما و بر آن‌ها هیچ گناهی نیست (که بدون اجازه وارد شوند) آن‌ها بر اطراف (و پیرامون) شما در رفت آمدند (و) بعضی بر بعضی دیگر (وارد می‌شوند)».

شریعت اسلام این سه وقت را به دلایل مهم ذیل خاص گردانیده است: این سه وقت، زمان استراحت و خواب است و مردم معمولاً در این اوقات در بسترهای خویش خوابند و یا در خانه عورتشان پوشانده نیست و یا هم لباس‌های راحت می‌پوشند.

فهماندن این موضوع به کودک، نخست از جانب والدین انجام می‌شود و در حدیثی از رسول الله ﷺ روایت شده که: ایشان روزی از کنار اطفال گذشتند و آن‌ها در حال بازی کردن بودند و بر آن‌ها سلام کردند.^۱

مناسب نیست کودک را درحالی که مشغول بازی است، غافل‌گیر کرد یا به طور ناگهانی بر کودک وارد شد، بلکه والدین باید این موضوع را در رفتار و کردار خود نشان دهند تا کودک از آنان بیاموزد.

^۱ صحیح البخاری: ۶۲۴۷

اگر کودکی احوال و عورت زنان را از لابه‌لای سخنان، هم‌نشینی و لباسشان نمی‌فهمید، اشکالی ندارد که بدون اجازه بر ایشان داخل شود؛ اما اگر بالغ بود و یا در آستانهٔ بلوغ قرار داشت و زیبایی زنان را تشخیص می‌داد، نباید بدون اجازه بر زنان داخل شود.

همچنین نباید دختری که در آستانهٔ بلوغ قرار دارد و یا سنش از ده سال گذشته است، در مجلس مردان بنشیند و همچنین زنان نباید بدون اجازه بر محارم خویش وارد شوند؛ چه بسا هنگامی که بدون اجازه وارد می‌شود، ناگهان چشمش به عورت و یا چیزی می‌افتد که از دیدن آن حیا می‌کند. سیدنا علقمه رضی الله عنه روایت می‌کند که مردی نزد عبدالله بن مسعود رضی الله عنه آمد و گفت: آیا هنگامی که می‌خواهم نزد مادرم بروم، از او اجازهٔ ورود بگیرم؟ عبدالله بن مسعود رضی الله عنه گفت: مادرت دوست ندارد او را در هر حالتی که دارد ببینی.^۱

همچنین از مسلم بن نذیر نقل شده است که گفت: مردی از حذیفه رضی الله عنه پرسید: آیا بر مادرم اجازهٔ ورود بگیرم؟ حذیفه رضی الله عنه گفت: اگر بدون اجازه وارد شوی، شاید چشمت به چیزی بیفتد که دوست نداری.^۲

نیز عطاء بن ابی رباح می‌گوید: از ابن عباس رضی الله عنهما پرسیدم: آیا هنگام رفتن نزد خواهرم اجازهٔ ورود بگیرم؟ او گفت: بله. سپس دوباره پرسیدم: دو خواهر در دامن من هستند و من از آنان مراقبت کرده و

^۱ أدب المفرد: ۱۰۵۹

^۲ أدب المفرد: ۱۰۶۰

نفقهٔ آنان را می‌دهم، آیا بر آنها اجازه ورود بگیرم؟ سیدنا ابن عباس رضی الله عنهما گفت: بله، آیا دوست داری آنها را در حالی که برهنه هستند ببینی؟^۱

اجازه خواستن کودک برای ورود به اتاق پدر و مادرش، یا اجازه‌خواستن در وقت بازکردن هر دروازه‌ای که بسته است و آموزش دادن کودک بر سه بار در زدن و منتظر ماندن تا زمانی که برایش اجازهٔ ورود داده شود؛ این همه را کودک می‌تواند از سنین اولیه یاد بگیرد الله متعال می‌فرماید: ﴿وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾ [النور: ۵۹] «و هنگامی که کودکان شما به سن بلوغ رسیدند؛ باید اجازه بگیرند، همانند کسانی که پیش از آنها بودند، اجازه می‌گرفتند، این گونه الله آیاتش را برای شما بیان می‌کند و الله دانای حکیم است».

روش اجازه‌خواستن

- ابتدا سه بار در بزند، اما اگر می‌دانست کسی داخل خانه است و صدای در زدن را نشنیده است، می‌تواند بیشتر در بزند؛ زیرا رسول الله صلی علیه وسلم فرمودند: «اجازه خواستن سه بار است، اگر اجازه داده شد وارد شو و اگر اجازه داده نشد، پس برگرد».^۲

- آهسته در زدن، نشان‌دهندهٔ ادب اجازه‌گیرنده است.

^۱ صحیح أدب المفرد: ۸۱۱

^۲ صحیح مسلم: ۲۱۵۳

- نباید در وقت در زدن، مقابل در ایستاد، در حدیثی آمده است که پیامبر صلی الله علیه و سلم فرمودند: «اجازه گرفتن فقط به خاطر حفاظت از دیدن داخل خانه قرار داده شده است».^۱

- بین هر بار در زدن فاصله و وقفه رعایت شود.

وقتی به او اجازه ورود داده نشد، نباید در دل چیزی پیدا شود، الله متعال می‌فرماید: ﴿فَإِنْ لَّمْ تَجِدُوا فِيهَا أَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّىٰ يُؤْذَنَ لَكُمْ وَإِنْ قِيلَ لَكُمْ ارجِعُوا فَارجِعُوا هُوَ أَزْكَىٰ لَكُمْ﴾ [النور: ۲۸] «پس اگر کسی در آن (خانه) نیافتید، وارد نشوید، تا به شما اجازه داده شود، و اگر به شما گفته شد: باز گردید پس باز گردید، که آن برای شما پاکیزه‌تر است»

این آموزه‌ها که در تربیت اطفال به آن‌ها اشاره می‌کنیم، به کودک کمک می‌کند تا خود را بهتر کنترل کند و مرزهای شخصی خود و دیگران، از نزدیک‌ترین افراد به وی تا دورترین شان را بیاموزد. این امر همچنین برای حفاظت از کودک در برابر مشاهدهٔ صحنه‌ها یا موقعیت‌های نادرست که ممکن است بر رفتار یا ذهنیت او تاثیر بگذارد، بسیار مهم است. اگر کودک والدین خود را در هنگام رابطهٔ جنسی ببیند، ممکن است تاثیر زیادی بپذیرد و شاید بعدها این موضوع را با دوستان خود در میان بگذارد یا به والدین خود نگاه بدبینانه پیدا کند یا حتی از آنان تقلید کند. همچنین ممکن است فکر کند که آن صحنه نوعی تجاوز یا تعرض است. این همه، دلیلی برای انحراف است و ما باید قبل از این‌که چنین اتفاقی بیفتد، احتیاط لازم را در نظر بگیریم.

^۱ صحیح البخاری: ۶۱۴۲

یک مشکل و راه حل آن

دهها مورد مشاوره که در طول سالها از من خواسته شده، مضمونش این بوده است که کودکان در اثنای رابطهٔ زناشویی ناگهان وارد اتاق پدر و مادرشان شده و پدر و مادر خود را در وضعیت نامناسبی دیده‌اند. در این باره از دو جهت بحث می‌کنیم، قبل و بعد این صحنه:

- باید تمامی اقدامات احتیاطی لازم قبل از ورود اطفال به اتاق خواب والدین شان گرفته شود تا اتفاق ناپسندی رخ ندهد.

- باید درهای اتاق‌ها درست بسته شود و به این گمان نباشید که کودک خواب است و هیچ احساسی نخواهد داشت و یا شب‌هنگام وارد اتاق خواب والدینش نمی‌شود و کودک را در اتاق خواب خود نگذارید حتی اگر خواب باشد، زیرا ممکن است هر لحظه بیدار شود.

- باید به کودکان آموزش داده شود که در اتاق را بزنند و منتظر اجازهٔ ورود باشند.

- محافظت از شنوایی کودک در برابر شنیدن هر نوع صدایی که از اتاق خواب والدینش می‌آید، حتی با روشن کردن رادیو.

- توافق با کودک روی زمان خاص برای والدین تا کودک درک کند نباید در آن وقت برای والدینش مزاحمت ایجاد کند.

- وقتی کودک به محافظت حریم خصوصی عادت کند، برای والدینش احترام قائل خواهد شد، پس برای همیشه ماندن در کنار کودک، حفاظت حریم خصوصی خود را فدا نکن.

این فرموده الله متعال را به خاطر داشته باشید که می‌فرماید: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِيَسْتَأْذِنَكُمْ الَّذِينَ مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ مِنْ قَبْلِ صَلَاةِ الْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهِيرَةِ وَمِنْ بَعْدِ صَلَاةِ الْعِشَاءِ ثَلَاثُ عَوْرَاتٍ لَكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ طَوَّافُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ﴾ [النور: ۵۸] «ای کسانی که ایمان آورده‌اید! باید بردگان شما، و کسانی از (کودکان) شما که به حد بلوغ نرسیده‌اند، در سه وقت از شما اجازه بگیرند: پیش از نماز صبح، و نیم‌روز هنگامی که لباس‌هایتان را بیرون می‌آورید، و بعد از نماز عشا، (این سه وقت) وقت عورت (و خلوت) برای شما است بعد از این (سه وقت) بر شما و بر آن‌ها هیچ گناهی نیست (که بدون اجازه وارد شوند) آن‌ها بر اطراف (و پیرامون) شما در رفت آمدند (و) بعضی بر بعضی دیگر (وارد می‌شوند)»

- این سه وقت برای زن و شوهر خیلی مهم است و از حقوق شرعی شما بر اطفالتان است که می‌توانید در این وقت از آنها جدا باشید.

- قبل از نماز صبح، در وقت استراحت قیلوله، و بعد از نماز عشاء.

- اجازه ندهید کودکان وارد اتاق خواب شما شوند و پیش از اینکه به سن بلوغ برسند، باید قبل از ورود اجازه بگیرند.

- وقتی نیاز داری در اتاق بمانی بدون اینکه اطفال مزاحمت ایجاد کنند، از کارتهای کوچک استفاده کن.^۱

^۱ کارتهای کوچک مانند: من در حال استراحت هستم و یا لطفاً مزاحم نشوید. (ویراستار)

- معنای هر کارت و هدف از آن را برای کودک توضیح بده و او را آگاه کن که بدون نیاز ضروری، در این لحظه نباید در را بزند. همچنین باید منتظر بماند تا تو از اتاق بیرون بیایی.

- این کارت‌ها را متناسب با شرایط خود، روی درِ اتاق قرار نصب کنید. ابتدا این روش را چندین بار در غیاب پدر اجرا کنید تا کودک با آن آشنا شود. سپس وقتی بیرون از اتاق هستید، همین شیوه را به کار بگیرید. در نهایت، زمانی که شما و همسرتان هر دو در اتاق هستید، این روش را اجرا کنید تا کودک به این روال عادت کند.



- در ابتدای این کار، بخاطر نارضایتی و عدم قبول اطفال با سختی مواجه خواهید شد و شاید هم احساس خواهید کرد که این روش فایده‌ای ندارد؛ تسلیم نشوید و ارادهٔ قوی داشته باشید تا به حق استراحت و حریم خصوصی خود دست یابید.

- می‌شود این ایده را در منزل پیاده کرد و من این ایده را بارها پیاده کرده‌ام و موفقیت‌آمیز و مفید است؛ حتی بعضی از کودکانی که سواد خواندن ندارند، از برادران و خواهران بزرگتر خود معنای این کارتها را می‌پرسند.

- پس از این‌که از رعایت احتیاطات لازم صحبت کردیم، حالا به نحوهٔ برخورد در صورت وقوع مشکل می‌پردازیم:

چه کار کنیم اگر یکی از فرزندان اشتباهی در وقت رابطهٔ زناشویی دروازهٔ اتاق را باز کرد؟

اول: والدین باید هنگام رابطه، احتیاط لازم را بگیرند و نباید سهل‌انگاری کنند؛ حتی اگر فرزندان شان بزرگ بوده و قوانین اجازه خواستن و آداب را بفهمند.

دوم: دیدن این صحنه ممکن است باعث سردرگمی و آشفتگی در احساسات کودک شود. واکنش اطفال بعد از دیدن چنین صحنه‌ای به عواملی چون سطح آگاهی آن‌ها، نوع چیزی که دیده‌اند (آیا کودک والدین را بدون لباس دیده است یا اینکه چیزی پوشیده بودند) و همچنین واکنش والدین بستگی دارد. علاوه بر این، میزان تعامل والدین در زمان وقوع و بعد از زمان وقوع این اتفاق و این‌که آیا کودک را تنبیه کرده‌اند یا نه، تاثیر زیادی بر احساسات کودک خواهد داشت.

سوم اینکه: والدین باید با درک کامل موقعیت و آرامش، با فرزند خود صحبت کنند و این گفتگو باید با همان راحتی و صمیمیت باشد که قبلاً برقرار می‌کردند و پدر باید این کار را برعهده بگیرد (پدر ترجیح داده می‌شود) و اگر پدر نمی‌توانست انجام دهد، مادر باید از کودک در مورد

آنچه که دیده است و چه چیزی در ذهن دارد و چه احساسات و افکاری دارد، بپرسد و رفتار کودک را بعد از این اتفاق زیر نظر بگیرد که آیا به گوشه‌گیری تمایل پیدا کرده است یا رفتارهای عجیب و غریبی از خود نشان می‌دهد که قبلاً انجام نمی‌داده است، مانند خوردن ناخن‌ها و غیره.

چهارم: اگر کودک بیش از نه سال سن دارد و به‌زودی وارد مرحلهٔ بلوغ خواهد شد، والدین باید با او در مورد مسائل جنسی صحبت کرده و او را آگاه کنند و در مورد تفاوت‌های بین پسر و دختر، حلال و حرام، روابط شرعی و غیره بحث را آغاز کنند.

پنجم: باید این فرمودهٔ الله متعال را برای کودک واضح سازند: ﴿وَالَّذِينَ هُمْ لِغُرُوحِهِمْ حَافِظُونَ ۖ إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ﴾ [المؤمنون: ۵-۶] «و آن‌ها که شرمگاه‌شان را حفظ می‌کنند (۵) جز بر همسران‌شان یا (بر) کنیزانشان، پس بی‌گمان اینان (در بهره‌گیری از آنان) ملامت نمی‌شوند» و به آنان بفهمانند که الله متعال به زن و شوهر اجازه داده است که با راحتی و آرامش کنار یکدیگر باشند و حتی اگر لباس‌های خود را درآوردند، مشکلی ندارد چون آن‌ها مانند یک پیکر هستند و واضح سازند که این موضوع مختص به زن و شوهر است و هیچ‌کس نباید این کار را انجام دهد یا به عورت یکدیگر نگاه کند مگر با همسر خود و این اعمال را الله متعال به عنوان راهی برای تولد فرزند قرار داده است.

ششم: پدر و مادر باید کودک خود را تشویق کنند تا با آن‌ها ارتباط برقرار کند و احساسات خود را در میان گذارد و نیز پدر و مادر سوالات کودک خود را با سینهٔ باز بپذیرند. پدر باید به رابطهٔ دوستانه و آگاهسازی فرزند خود شروع کند و باید والدین به فرزندان خود اطمینان دهند که آن‌ها ز

کودک خود را دوست دارند و نزد آن‌ها محترم است و کودک باید آن صحنه‌ای که قبلاً دیده بود، وقتی به یادش می‌آید را از ذهن خود دور کند و پدر و مادر باید با آرامش و بدون سرزنش به سوالات کودک خود پاسخ دهند و نباید علیه کودک خود موضع‌گیری خصمانه و سخت‌گیرانه کنند. همچنین باید به کودک بفهمانند که همیشه باید هنگام ورود، اجازه گیرد و در مورد این موضوع با هیچ‌کس صحبت نکند یا آن را با دیگری امتحان نکند.

آداب پوشیدن لباس و پوشیدن عورت

حد و مرزهای پوشیدن لباس:

باید بدانیم که اصل در انسان «پوشش» است، نه برهنگی؛ و آدم علیه السلام و همسرش بدون برهنگی زندگی می‌کردند، بلکه در بهشت لباسی خاص به تن داشتند که عورت‌هایشان را می‌پوشاند. دلیلش این است که وقتی مرتکب خطای خوردن از آن درخت ممنوعه شدند، شرمگاه‌هایشان که تا پیش از آن از آنان پنهان بود، بر آنان آشکار شد. و خداوند به آدم علیه السلام وعده داده بود که تا زمانی که به فرمانش عمل می‌کند، در بهشت برهنه نخواهد شد؛ چنان‌که در سوره طه خطاب به او فرمود: ﴿إِنَّ لَكَ أَلَّا تَجُوعَ فِيهَا وَلَا تَعْرَىٰ﴾ [طه: ۱۱۸] «همانا برای تو این است که در آن نه گرسنه می‌شوی و نه برهنه می‌مانی» همچنین الله متعال وقتی آدم و حوا علیهما السلام از بهشت به زمین فرود آمدند، لباسی برای پوشیدن عورت‌شان فرستاد؛ در این مورد الله متعال در سوره اعراف می‌فرماید: ﴿يَا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُؤَارِي سَوْآتِكُمْ وَرِيشًا﴾ [الأعراف: ۲۶]

«ای فرزندان آدم! به راستی برای شما لباسی که شرمگاهتان را می‌پوشاند و (مایهٔ) زینت شماست، نازل کردیم».

لباس پدر و مادر:

الله متعال پدر و مادر ما را در بهشت لباسی پوشاند و هدف از آن پوشیدن عورت ایشان بود. گفته می‌شود این لباس در ابتدا ابریشم بوده، زیرا ابریشم لباس مومنان در بهشت است و در این باره الله متعال می‌فرماید: ﴿وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ﴾ [الحج: ۲۳] «و لباس‌شان در آنجا ابریشم است».

الله متعال به آنان بیان کرده بود که در بهشت نه گرسنگی وجود دارد که به معنای میل به خوردن باشد، نه برهنگی که به معنی برهنه بودن است، نه تشنگی وجود دارد و نه آفتاب‌زدگی. او تعالی در این باره می‌فرماید: ﴿إِنَّ لَكَ أَلَّا تَجُوعَ فِيهَا وَلَا تَعْرَى ۝ وَأَنَّكَ لَا تَظْمَأُ فِيهَا وَلَا تَصْحَى﴾ [طه: ۱۱۸-۱۱۹] «همانا برای تو این است که در آن نه گرسنه می‌شوی و نه برهنه می‌مانی (۱۱۸) و آن که تو در آن نه تشنه می‌شوی و نه گرما (و سوزش آفتاب) می‌یابی».

اسباب آفرینش لباس:

۱- پوشیدن عورت و یا به تعبیر قرآنی، پنهان کردن شرمگاه؛ الله متعال در سورهٔ اعراف می‌فرماید: ﴿يَا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُؤَارِي سَوْءَاتِكُمْ وَرِيشًا﴾ [الأعراف: ۲۶] «ای فرزندان آدم! به راستی برای شما لباسی که شرمگاهتان را می‌پوشاند و (مایهٔ) زینت شماست، نازل کردیم»

۲- محافظت از انسان در مقابل گرما؛ لباس نه‌تنها از گرما محافظت می‌کند، بلکه از سرما نیز محافظت می‌کند؛ الله متعال می‌فرماید: ﴿وَجَعَلَ

لَكُمْ سَرَابِيلَ تَقِيَكُمُ الْحَرَّ ﴿۸۱﴾ [النحل: ۸۱] «و برای شما جامه‌هایی قرار داد که شما را از گرما (و سرما) حفظ می‌کند».

۳- محافظت از انسان در سختی‌ها از جمله در جنگ و در مقابل اسلحه؛
 اللَّهُ متعال می‌فرماید: ﴿وَجَعَلَ لَكُمْ سَرَابِيلَ تَقِيَكُمُ الْحَرَّ وَسَرَابِيلَ تَقِيَكُمُ بَأْسَكُمْ﴾ [النحل: ۸۱] «و برای شما جامه‌هایی برای شما قرار داد که شما را از گرما (و سرما) حفظ می‌کند، و جامه‌هایی که شما را در (هنگام) جنگ (و درگیری) مصون می‌دارد».

۴- برای زینت و آراستگی؛ اللَّهُ متعال می‌فرماید: ﴿وَتَسْتَخْرِجُوا مِنْهُ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا﴾ [النحل: ۱۴] «و او کسی است که دریا را مسخر ساخت، تا از آن گوشت تازه بخورید، و زینتی (مانند مروارید) که آن را بپوشید؛ بیرون آرید».

اجزای لباس و پوشش انسان:

لباس انسان به بخش‌هایی تقسیم می‌شود که هر بخشی نقش معین و مشخصی را ایفا می‌کند و این بخش‌ها عبارت است از:

- ۱- پوشیدن سر: مانند کلاه، چفیه، کلاهک، عمامه و حجاب زن.
- ۲- پیراهن: شامل هرآنچه بدن انسان را می‌پوشاند، می‌شود؛ از قبیل: جلباب، که از گردن تا قدم را می‌پوشاند و همچنین شلوار، دامن، پیراهن، ازار و ردا.
- ۳- کفش: هرآنچه بخاطر محافظت پای پوشیده می‌شود.

۴- زینت، که شامل اشیایی می‌شود که انسان خود را با آن آراسته می‌کند، از قبیل طلا، نقره، مروارید و غیره.

لباس نزد مردم انواعی دارد:

انواع لباس نزد مردم:

۱- لباس‌های کاری، مانند: لباس سفید پزشکان، کارمندان شرکت‌های تولیدی، لباس‌های رسمی در مناسبت‌های مختلف، اعیاد و ملاقات‌ها، یونیفورم مدارس و غیره.

۲- لباس خواب: که انسان آن را وقت خواب شدن می‌پوشد.

۳- لباس ورزش‌های بدنی: که انسان در وقت بازی آن را می‌پوشد، مانند: تیشرت ورزشی گشاد.

۴- لباس داخل خانه: عبارت از لباسی است که انسان داخل خانه آن را می‌پوشد.

۵- لباس‌های مهمانی: معمولاً این نوع لباس را انسان در مراسم مهمانی شبانه و در جشن‌ها می‌پوشد.

۶- لباس‌های ساحلی: این نوع لباس را معمولاً انسان هنگام آب‌بازی در دریا می‌پوشد.



لازم به ذکر است، لباسی که انسان در مکانی می‌پوشد، مناسب در مکان دیگری نیست و هر گروه از مردم حد و مرزهایی دارند که نباید چیزی غیر از آن را به آن‌ها نشان بدهیم؛ از همین رو، پوشیدن لباس خانه در بیرون و همچنین پوشیدن لباس ساحلی در محل کار و مدرسه مناسب نیست.

همچنین پدر و مادر حق دارند برخی از لباس‌های شفاف و نازک که به غیر از خانه و اتاق خواب مناسب نیست، در اتاق خواب بپوشند و زمانی که کودک در بازار، دربارهٔ لباس داخل خانه و یا لباس خوابی که در ویتترین مغازه‌ها به نمایش گذاشته می‌شود، بپرسد، بعد از آن می‌توانیم برایش توضیح دهیم که حجاب زن اجازه نمی‌دهد که هیچ بیگانه‌ای به سواش نگاه کند و زن از مردان بیگانه حیا می‌کند؛ زیرا این بدن زن است و حجاب از خصوصیات زن است و هیچ کسی حق ندارد به سوی زن بنگرد و در بدنش فکر کند.

مطمئن باشید اگر کودک این تقسیم‌بندی‌ها را بفهمد، بعداً در مورد برخی از انواع لباس‌ها و دلایل پوشش آن هیچ اعتراضی نمی‌کند.

آداب خواب

اسلام از دوران کودکی به انسان رفتار و آداب درست را آموزش داده و همچنین، سنت پیامبر اکرم ﷺ آدابی برای خواب برای ما بیان کرده است. بر ما لازم است که این آداب را از همان دوران کودکی به فرزندان خود آموزش دهیم و آنان را به انجام این آداب عادت دهیم تا در تمام طول زندگی‌شان این آداب را رعایت کنند. هرچه بزرگتر و آگاه‌تر شوند، ارزش این آداب را درک کرده و اگر دلیلی برای فضیلت آن‌ها وجود داشته باشد، آن دلایل را نیز می‌آموزند؛ از جملهٔ این آداب:

- زود خوابیدن و آنچه به آن مربوط می‌شود، تأثیر زیادی بر سلامت و عقل انسان دارد و برکت روز انسان است. پیامبر ﷺ چنین دعا کردند: «بارالها! برای امتم در صبح‌گاه‌هایشان برکت بده».^۱ و نیز زود خوابیدن از اسباب بیدار شدن برای نماز صبح است.

- بسم الله گفتن، الحمد لله گفتن و خواندن اذکار خواب، از جمله: بِاسْمِكَ رَبِّي وَضَعْتُ جَنْبِي، وَبِكَ أَرْفَعُهُ، إِنَّ أَمْسَكْتَ نَفْسِي فَارْحَمْهَا، وَإِنْ أَرْسَلْتَهَا، فَاحْفَظْهَا بِمَا تَحْفَظُ بِهِ عِبَادَكَ الصَّالِحِينَ.^۲ ترجمه: یا الله، به نام تو پهلویم را بر زمین گذاشتم و به کمک تو آن را بلند می‌کنم. اگر جان مرا گرفتی، آن را بیاور و بر آن رحم بفرما و اگر آن را رها کردی، آن را با آنچه بندگان نیکوکار را حفاظت می‌نمایی، حفاظت کن. و همچنین: بِاسْمِكَ اللَّهُمَّ أَمُوت وَأَحْيَا.^۳ ترجمه: با نام تو پروردگارا می‌میرم و زنده می‌شوم.

^۱ صحیح ابن حبان: ۴۷۵۴

^۲ صحیح البخاری: ۶۳۲۰

^۳ صحیح البخاری: ۶۳۲۴

- تکاندن بستر با دست یا با پارچه با لباس همراه با بسم الله گفتن؛ پیامبر ﷺ فرمودند: إِذَا أَوَى أَحَدُكُمْ إِلَى فِرَاشِهِ فَلْيَنْفُضْ فِرَاشَهُ بِدَاخِلَةِ إِزَارِهِ فَإِنَّهُ لَا يَدْرِي مَا خَلَفَهُ عَلَيْهِ.^۱ ترجمه: هرگاه یکی از شما به رخت‌خواب می‌رود، بسترش را از سمت داخل که روی او قرار می‌گیرد، بتکاند؛ زیرا نمی‌داند پس از او چه چیزی در بستر جای گرفته است.

- فرد اگر بیش از هفت سال عمر دارد، وضو بگیرد؛ پیامبر اکرم ﷺ می‌فرمایند: «قبل از رفتن به رخت‌خواب مانند وضوی نماز وضوی کامل بگیر.»^۲

- بستن درب و پنجره‌ها، خاموش کردن آتش و پوشیدن سر ظرف‌ها قبل از خواب. از جابر بن عبد الله رضی الله عنه روایت است که پیامبر ﷺ فرمودند: «شب‌هنگام وقتی قصد خواب داشتید، درها را ببندید، مشک‌های آب را ببندید و سر ظرف‌ها را بپوشانید.»^۳

- خوابیدن به پهلوی راست و خوابیدن بر روی شکم؛ پیامبر ﷺ می‌فرمایند: «یکی شما اگر می‌خواست بخوابد، بر پهلوی راست خود بخوابد.»^۴

- و از جمله آداب خواب است که بسترهای اطفال خود را وقتی به سن ده سالگی رسیدند، جدا کند؛ پیامبر ﷺ می‌فرمایند: هرگاه اطفال تان به سن

^۱ صحیح البخاری: ۶۳۲۰

^۲ صحیح البخاری: ۲۴۷

^۳ صحیح البخاری: ۶۲۹۶

^۴ صحیح مسلم: ۲۷۱۴

ده سالگی رسیدند بسترهای شان را از هم جدا کنید.^۱ باید هر کودک یک بستر و لحاف داشته باشد و در مکانی آرام، راحت و امن باید بخوابد و نباید بر لبه بام [یا جای خطرناک] بخوابد.

- خواندن اذکار وقت بیدار شدن از خواب؛ خصوصا این دعا: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَحْيَانَا بَعْدَ مَا أَمَاتَنَا وَإِلَيْهِ النُّشُور.^۲ ترجمه: سپاس خداوندی را که ما را پس از آنکه میراند، زنده ساخت و بازگشت (رستاخیز) به سوی اوست.

روزها	رفتن به دستشویی	وضو	تمیز کردن دندان‌ها	پوشیدن لباس لباس خواب	تکان دادن رختخواب	خواندن اذکار خواب
شنبه						
یکشنبه						
دوشنبه						
سه‌شنبه						
چهارشنبه						
پنجشنبه						
جمعه						

^۱ سنن أبی داود: ۴۹۵

^۲ صحیح البخاری: ۶۳۱۲

آداب راه و بازار

اماکن عمومی و راه، جایی است که با دیگران حق مشترکی در آنجا دارید؛ چه با برادران در خانه و یا دوستان در مدرسه و یا بازار و جاده، به هر حال باید به حریم خصوصی مردم در این اماکن احترام قائل شده و مراعات حال ایشان را بکنید و ایشان را اذیت نکنید.

برای بار اول که فرزندم را به جاده فرستادم خیلی نگران بودم که مشکلی برایش رخ ندهد و اشتباهاتی که عامهٔ مردم مرتکب می‌شوند، ندیده و بعداً خودش این اشتباهات را مرتکب شود؛ احساس کردم از پایه‌های تربیت درست این است قبل از اینکه فرزندان خود را به کام زندگی بفرستیم، باید این آداب را به وی بیاموزیم.

- مرحلهٔ اول را از سن چهار یا پنج سالگی شروع کردم و آداب راه را برایش بیان کردم که آداب راه چیست و چگونه از جاده عبور کرده و چگونه بر پیاده‌رو قدم بزنیم؟ و چگونگی مشاهدهٔ افرادی که راه می‌روند و تلاش برای فرق گذاشتن بین فرد قوی و با اعتماد به نفس و فردی که ضعیف به نظر می‌رسد و باعث ایجاد مشکلات می‌شود.

- نشستن بر سر راه که هیچ فایدهٔ به همراه ندارد؛ زیرا پیامبر ﷺ فرمودند: «از نشستن بر سر راه‌ها (و معابر عمومی) بپرهیزید». اصحاب رضی الله عنهم عرض کردند: ای رسول خدا، چاره‌ای جز این نداریم؛ زیرا می‌نشینیم و با هم صحبت می‌کنیم. رسول الله ﷺ فرمودند: «حال که چنین است، پس حقّ راه را رعایت کنید». پرسیدند: حقّ راه چیست؟ فرمود: «حفاظت

چشم‌ها، اجتناب از اذیت و آزار رهگذران، دادن جواب سلام و امر به معروف و نهی از منکر»^۱.

- نباید زباله‌ها یا آب دهان را در خیابان‌ها انداخت و همچنین نباید بر سر راه مردم یا زیر سایه درختان مثمر قضای حاجت نمود. علاوه بر این، باید آموزش داده شود که چگونه قضای حاجت را در مناطق خاکی دفن کنند و همچنین چگونه عورت خود را در مقابل مردم اطرافش بپوشانند.

- برایش گفته شود که: با آرامش و با قامتی استوار و به شکلی که سرت رو به جلو باشد، راه برو؛ نه خیلی سریع و نه خیلی آهسته و در راه با صدای بلند صحبت نکن و با تکبر و فخرفروشی راه نرو و یا هم چنانچه الله متعال می‌فرماید: ﴿وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ۝ وَاقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ﴾ [لقمان: ۱۸-۱۹] «و مغرورانه در زمین راه مرو، بی‌گمان الله هیچ متکبر خودستای را دوست ندارد (۱۸) و در راه رفتنت اعتدال را رعایت کن، و از صدای خود بکاه (و هرگز فریاد زن) زیرا زشت‌ترین صداها؛ صدای خران است».

- در کنار خانه‌های مردم زیاد نایست و به داخل خانه‌هایشان نگاه نکن، حتی اگر دروازه‌ها باز باشد. بدون اجازه و بدون اطلاع، وارد خانه‌هایشان نشو و در زندگی شخصی آن‌ها دخالت نکن.

^۱ صحیح مسلم: ۲۱۲۱

- به دور از ماشین‌ها قدم بزن و از خودروها و افراد مشکوکی که از آن‌ها رفتارهای عجیب یا ترسناکی سر می‌زند، دور باش.

- با غریبه‌ها صحبت نکن، اما باید جواب سلام کسی را که ابتدا سلام می‌کند، داد و شخص پیاده بر نشسته سلام کند.

- پوشیدن چشم از نظر به زنان نامحرم، کمک کردن به شخص نیازمند؛ در حدیث، پیامبر ﷺ فرمودند: «اینکه (شخص) بین دو نفر عدالت برقرار می‌کند، صدقه است؛ و اینکه شخصی را در سوار شدن بر حیوانش کمک می‌کند یا متاعش را برای او که بر مَرگَبش نشسته بلند می‌کند، صدقه است؛ و سخن نیک صدقه است و هر قدمی که به سوی نماز برمی‌دارد صدقه است و برداشتن سبب آزار و اذیت از راه مردم صدقه است».^۱

- نباید با دست و چشم به سوی مردم اشاره کرد؛ (به ویژه افراد دارای معلولیت یا کسانی که با ما متفاوت هستند) و نباید از ایشان یا از صفاتشان چیزی گفت و نباید با زنان صحبت کرد و به حریم شخصی آنان نزدیک شد و این نشان‌دهندهٔ کمبود احترام فرد به خود یا به دیگران است.

- نباید از تجمع مردم دور شویم مثلاً: باید بلافاصله بعد از نماز یا پایان کار با آن‌ها خارج شویم. نباید مدت زیادی صبر کنیم تا خیابان خالی شود و تحرک مردم کم شود، زیرا این ممکن است ما را در معرض مشکلات قرار دهد.

^۱ صحیح البخاری: ۲۹۸۹

- نباید بر افراد نظارت کرده و مراقب ایشان باشید و نباید به آنچه در دست یا کیسه‌ها یا وسایل شخصی آن‌ها است، نگاه کرد و نباید هیچ‌گاه بدون اجازه وسایل شخصی شان را باز کنید.
- نباید با انگشت به کسی اشاره کرده یا به مدت طولانی به او نگاه کنی.
- باید راه را برای دیگران باز کرده و از مزاحمت خودداری کنیم و از مکان‌های مشکوک و فتنه‌ها تا حد امکان دوری کنیم.
- در هنگام درخواست از فروشنده، باید با ادب صحبت کنید و از عباراتی مانند لطفا و ممنون استفاده کنید. همچنین، اگر می‌خواهید چیزی از او بگیرید، با گفتن لطفاً از او درخواست کنیم.
- در وقت خرید در بازار از والدین دور نشو و حواست به آنها باشد و در کنار آنها قدم بزن.
- چیزی که مال تو نیست در جیب خود نکن و مالی که برای مردم است و در راه افتاده است را نگیر، مگر برای آنکه اعلام کنی که این مال از کیست.
- دختر نباید در بازار تنها باشد و نباید ظهر یا شب از خانه بیرون برود، و باید همراه یکی از بزرگترها یا والدین باشد.
- این آموزش‌ها باید تکرار شود و بارها دربارهٔ آن‌ها با کودک صحبت شود، و هر بار که او بیرون می‌رود [بازگو شود] تا در او نهادینه گردد؛ و لازم است پس از هر ماجرای که ممکن است پیش بیاید، هشدار و آگاهی‌بخشی ادامه یابد.

کلمهٔ رمز:

روزی شخصی قصد داشت کودک خردسالی را از مقابل مدرسه‌اش برباید؛ پس همان حيلهٔ معروف را به کار برد و گفت: «من دوست پدرت هستم، او امروز بیمار است و نمی‌تواند دنبالت بیاید، برای همین مرا فرستاد تا به جایش تو را ببرم».

والدین از قبل با کودک بر سرِ یک «کلمهٔ رمز» توافق کرده بودند، برای مواقعی که کسی از طرف خانواده یا به درخواست آن‌ها نامش برده شود یا از او بخواهد که همراهش برود.

کودک از او پرسید: «آیا کلمهٔ رمز را داری؟!»

رباینده آن را نمی‌دانست... و کودک فهمید که او دروغ‌گوست و از دستش فرار کرد و از او شکایت کرد... شاید این داستانی زیبا به نظر برسد، اما یک واقعیت است؛ در بسیاری از مواقع کودک در پارک یا مدرسه یا هر مکان عمومی دیگری در معرض چنین موقعیت‌هایی قرار می‌گیرد. به کودک یک کلمهٔ رمز یاد بده که محرمانه بین خودتان باشد، به او بگو که هرگز کسی را برای آوردنش نمی‌فرستی و از او نمی‌خواهی که بیاید مگر اینکه آن کلمهٔ رمز را بداند. این کار را با حضور یکی از بستگان با کودک تمرین کن تا ایده را کاملاً درک کند... او را در هر جا که هست به خدا بسپار و اذکار را به او بیاموز...

آداب داخل شدن به دستشویی و استنجا

چگونه به کودکم آموزش دهم که خودش به دستشویی برود؟

این موضوع مهم است که کودک از سنین پایین به طهارت عادت داده شود و این نوع آموزش، از زمانی که پوشک به او می‌زنید شروع می‌شود. باید پوشک را در کیسه‌ای جداگانه قرار دهید و آن را ببندید تا کودک بفهمد که پوشک چیز کثیفی است و باید با آن با احتیاط برخورد کند. من اغلب از مادرانی که بدون کیسه، پوشک را در سطل زباله می‌اندازند، انتقاد می‌کنم. گاهی اوقات پوشک در سطل آشغال کنار غذاها قرار می‌گیرد که اشتباه است و باید از آن اجتناب کرد.



وقتی کودک یاد می‌گیرد که به دستشویی برود، باید به او آموزش دهید که بعد از هر بار استفاده از توالت، اعضای بدنش را بشوید و آن‌ها را خشک کند. بهتر است برای هر کودک یک حوله پنبه‌ای جداگانه داشته باشید یا دستمال‌های کاغذی را نزدیک او قرار دهید.

بین سنین سه تا چهار سالگی، کودک می‌تواند اگر شیر آب در دسترس او باشد، خودش را تمیز کند.

بین سنین پنج تا شش سالگی، کودک می‌تواند خودش از مدفوع استنجا کند. باید او را برای این کار تمرین دهید، زیرا قرار است به مدرسه برود و باید کاملاً به خود متکی باشد.

بعضی از مادران در توانایی کودک خود شک دارند، اما با یادآوری و تکرار پیوسته کودک یاد می‌گیرد که بدون در نظر گرفتن سنش خودش را درست از نجاست پاک کند.

آموزش استنجا به کودک:

- اولاً بر عضوی که قرار است تمیز کند، مقدار آبی بریزد تا از پاک شدن اثر نجاست مطمئن شود.

- از دست راست برای استفاده از شیلنگ توالت یا آب کار گیرد و با دست چپ برای پاک کردن محل.

- از انگشتانش کار بگیرد نه از سر ناخن‌هایش، تا به بدنش آسیبی نرسد.

- از جلو به پشت بشوید نه برعکس آن؛ به ویژه دختران.

- زیاد بر روی دستشویی ننشیند. بسیاری از کودکان بعد تمیز کردن خودشان به فکر فرو می‌روند و زیاد می‌نشینند و باید او را متوجه بسازید که از این کار اجتناب کند تا به حساسیت از ناحیهٔ پا و یا به بواسیر مبتلا نشود.

- پس از رفع حاجت، سیفون را بکشد.

- بهتر است برای تمیز کردن [محل حساس] از صابون استفاده نشود چون باعث خشکی و خارش عضو می‌شود و اگر استفاده می‌کردید، باید از صابون مخصوص برای این عضو استفاده کنید.
- باید با دستمال خود را خشک کند تا مطمئن شود که محل تمیز شده است، تا تری باقی نماند و لباس‌های زیر خیس نشود.
- می‌توان به کودک آموزش داد که با استفاده از دستمال، خود را به روش درست خشک کند، یعنی از جلو به عقب مسح کرده و دستمال را بلافاصله در توالت بیندازد.

فصل پنجم: سوالات جنسی کودک

آنچه در این فصل می‌خوانید:

چرا کودک سوال می‌پرسد؟

انواع پرسش‌های کودک

توصیه‌هایی به معلم دربارهٔ نحوهٔ پاسخ دادن به سوالات کودک

عواقب پاسخ ندادن به سوالات کودک

نمونه‌هایی از سوالات چالشی کودک و نحوهٔ پاسخ به آن‌ها

درآمدی بر موضوع:

صحابهٔ پیامبر ﷺ، مرد و زن و در هر سنی، از پیامبر ﷺ دربارهٔ تمام امور زندگی‌شان سؤال می‌کردند؛ از نحوهٔ خوابیدن و لباس پوشیدن تا انجام عبادات، غسل، حیض و رابطهٔ زناشویی. حتی دربارهٔ تمایلات جنسی و شهوات خود نیز بدون اینکه حیا مانع یادگیری‌شان شود، پرسش‌هایی داشتند. با این حال، پرسش‌هایشان آمیخته با حیا بود و از بیان تجربیات شخصی‌شان خودداری می‌کردند. مثلاً زنی می‌پرسید: «آیا زنی که احتلام می‌شود، باید غسل کند؟»^۱ یا آن صحابی دیگر پرسید: «آیا بابت رابطهٔ جنسی که در آن نیاز جنسی برآورده می‌شود اجر و پاداشی هست؟»^۲

قرآن کریم نیز با بیانی مؤدبانه، بدون خدشه وارد کردن به حیا، به موضوعاتی مانند روابط زناشویی اشاره کرده است؛ چنانچه در آیه‌ای آمده: ﴿فَلَمَّا تَعَسَّاهَا حَمَلَتْ حَمْلًا خَفِيفًا فَمَرَّتْ بِهِ﴾ «پس چون (مرد باهمسرش) آمیزش کرد، حملی سبک بر داشت، پس مدتی با آن (حمل) گذرانید» [الأعراف: ۱۸۹] واژهٔ «تغشی» در این آیه نمونه‌ای از بیان ظریف و ادب قرآنی در اشاره به رابطهٔ جنسی است، به گونه‌ای که نه حیا آسیب می‌بیند و نه ابهامی در معنا باقی می‌ماند.

پیامبر ﷺ نیز در پاسخ به پرسش‌های افراد، شرایط و تفاوت‌های آنان را در نظر می‌گرفت و هرگز کسی را از پرسیدن باز نمی‌داشت یا سرزنش نمی‌کرد. حتی زمانی که جوانی به او مراجعه کرد و اجازهٔ ارتکاب زنا خواست، پیامبر

^۱ صحیح البخاری: ۲۸۲ و صحیح مسلم: ۳۱۳

^۲ صحیح مسلم: ۱۰۰۶

ﷺ با او با نرمی رفتار کرد نه با خشونت و سرکوب. در روایتی دیگر، وقتی بادیه‌نشینی در مسجد ادرار کرد، پیامبر ﷺ به اصحاب فرمود: «بگذارید کارش را بکند»، تا مبادا با قطع ناگهانی ادرار، دچار مشکل یا بیماری شود. این نمونه‌ها نشان می‌دهد که دین اسلام بر تربیت جنسی تأکید دارد و پیامبر ﷺ و یارانش نیز در این زمینه به‌طور عملی عمل می‌کردند.

چرا کودک سؤال می‌پرسد؟

- کودک برای یادگیری و کشف جهان سؤال می‌پرسد. او نمی‌داند زندگی چگونه است، قوانین آن چیست و پدیده‌ها چگونه کار می‌کنند؛ بنابراین، پرسیدن ابزار او برای درک و شناخت واقعیت‌هاست؛ پرسیدن سوالاتی مانند اینکه «چگونه به دنیا آمده‌ام؟» و «از کجا آمده‌ام؟»

- گاهی کودک برای جلب توجه والدین و ابراز نیاز به محبت و احساس امنیت، سؤال می‌پرسد؛ به‌ویژه زمانی که احساس می‌کند والدین به او به‌قدر کافی توجه نمی‌کنند.

- پرسش‌ها به کودک کمک می‌کنند تا نحوهٔ برقراری ارتباط، حل مشکلات و تصحیح اشتباهات خود را یاد بگیرد و برای رویدادهای آینده آماده شود.

- برخی اوقات کودک اطلاعاتی را از رسانه‌ها یا دیگران می‌شنود و با طرح پرسش، قصد دارد صحت آن‌ها را از والدین جویا شود. او می‌خواهد اطمینان پیدا کند که والدین منبع قابل اعتمادی هستند و پاسخ‌های درست را می‌دانند.

- کودکان در مواجهه با رویدادهای جدید نیز سؤال می‌پرسند؛ مثلاً پس از تولد نوزادی در خانواده یا شنیدن داستان‌هایی دربارهٔ زایمان. نمونه‌ای از

این واکنش را می‌توان در کودکی مشاهده کرد که پس از بازدید از خاله‌اش که تازه زایمان کرده بود، به خانه بازگشت و نقاشی زنی باردار را کشید که گریه می‌کند.

اگر کودک هیچ سؤالی نپرسد، چه باید کرد؟

سوال نپرسیدن کودک لزوماً نشانهٔ فقدان هوش او نیست. ممکن است او آن‌قدر باهوش باشد که بدون نیاز به سؤال، از خلال گفتگوها به پاسخ برسد. سطح درک و هوش کودکان متفاوت است و والدین و مربیان می‌توانند با گفت‌وگو متوجه میزان فهم کودک شده و نوع پاسخ متناسب را انتخاب کنند.

در هر صورت، تا زمانی که والدین به کودک نزدیک باشند و با او وقت بگذرانند، پرسش‌هایی از سوی کودک مطرح خواهد شد. اما اگر تا سن هفت سالگی هیچ سؤالی نپرسید، والدین باید با طرح موضوعات جذاب و ایجاد فضای پرسشگری، کنجکاوی او را تحریک کنند و پاسخ‌هایی شفاف و دقیق به او بدهند.

همچنین لازم است در زمان‌های مناسب، بدون اینکه منتظر رخداد خاصی باشیم، آگاهی‌های لازم و متناسب با هر مرحلهٔ سنی را به کودک بدهیم؛ از جمله آموزش‌هایی دربارهٔ پیشگیری از سوءاستفاده و آزار جنسی.

مربی گرامی:

طبیعی نیست که تمام کودکان شما با وجود تفاوت در شخصیت و سنشان هیچ سؤال از شما نپرسند. اگر فرزندان سؤال نپرسد، نباید به آن افتخار کنید؛ چراکه این امر نشانه‌هایی از سخت‌گیری در رفتار، نبود

فضای راحت و آزاد برای گفت‌وگو، یا محدود کردن آن‌ها در پرسشگری است. همچنین ممکن است کودکان احساس کنند طرح این سؤالات مجاز نیست یا در پاسخ‌گویی با محدودیت مواجهند؛ در نتیجه پاسخ سؤالاتشان را از منابع بیرون از خانه جستجو خواهند کرد.

انواع سؤالات کودکان:

۱- سؤالات معمولی:

این سؤالات برای اطلاع از زمان‌ها، مسیرها، نحوهٔ عملکرد و ساخت چیزها مطرح می‌شوند.

به عنوان مثال:

- کی می‌رویم؟

- کی غذا می‌خوریم؟

- چه کسی آمد؟

- چه کسی این را گفت؟

- چه زمانی به مدرسه/مکتب بروم؟

- سؤالات در قالب اجازه گرفتن: «می‌توانم آب بخورم؟» «می‌توانم بخوابم؟»

۲. سؤالات دانشی و شناختی:

این سؤالات درباره نحوهٔ ساخت اشیا، معنای کلمات ناشناخته و مسائل مربوط به دین، انسان‌ها، زندگی، اشکال، بیماری‌ها، جغرافیا و اصطلاحات علمی و زبانی هستند.

به عنوان مثال:

- این وسیله چگونه ساخته شده است؟

- معنی فلان کلمه چیست؟

۳. سؤالات وجودی و غیبی:

این سؤالات دربارهٔ خداوند، قبر، مرگ و پس از آن، بهشت و جهنم، سرنوشت، روح، پیامبران، فرشتگان، شیاطین و دیگر مسائل مربوط به عالم غیب است.

مثل:

- مرگ چیست؟

- چرا خدا را نمی‌بینیم؟

- شکل بهشت چگونه است؟

- چگونه می‌میریم و روح به کجا می‌رود؟

۴. سؤالات مرتبط با مسائل جنسی:

این سؤالات دربارهٔ تولد، ازدواج و تفاوت‌های جسمانی مطرح می‌شوند.
مثلاً:

من چطور به دنیا آمدم؟

از کجا بیرون آمده‌ام؟

چگونه وارد شکم مادرم شده بودم؟

آیا می‌توانم با خواهرم ازدواج کنم؟

ازدواج کنم؟ اصلاً ازدواج یعنی چی؟

عروس چیست؟

آیا می‌توانم مثل مادرم را تولد کنم؟

چرا خواهرم شبیه من نیست؟

مراحل رشد و تغییر نوع سؤالات کودک:

۲ تا ۴ سالگی: کودک می‌پرسد: «این چیست؟»

۵ تا ۷ سالگی: سؤال کودک به «چگونه؟» تغییر می‌کند.

۸ تا ۱۰ سالگی: کودک می‌پرسد: «چرا این اینطوری است؟»

۱۰ سال به بالا: پرسش‌های کودک به شکل «چه می‌شود اگر...؟» مطرح می‌شوند.

مربی باید این مراحل رشد را بشناسد تا بتواند به سؤالات کودک به شکلی مناسب و با کمال محبت و خوش‌رویی پاسخ دهد.

راهنمای مربی برای پاسخ به سؤالات کودک:

والدین باید بدانند که ذهن کودک همانند صفحه‌ای سفید است. آموزش اطلاعات صحیح آسان است؛ اما حذف و اصلاح اطلاعات نادرست بسیار دشوار خواهد بود.

سؤالات کودکان محدود به سن خاصی نیست؛ بلکه مطابق با رشد عقلی، درک زبانی و شرایط محیطی کودک و اتفاقاتی که بر او می‌افتد شکل می‌گیرد. کودک معمولاً از سن ۳ سالگی وارد مرحله پرسشگری مکرر می‌شود و ممکن است تا ۳۰۰ سؤال در روز بپرسد. این مرحله نشان‌دهندهٔ آغاز تغییر بزرگی در آگاهی و شناخت کودک نسبت به جهان اطرافش است.

باید بدانیم که کودک حق دارد در هر زمان و هر سنی سؤال بپرسد و حتی سؤال خود را چندین بار تکرار کند تا اطمینان یابد که پاسخ را به‌درستی درک کرده است.

باید به کودک احترام قائل شویم. زمانی که کودک سؤالی می‌پرسد، نباید مورد سرزنش، توبیخ یا بی‌اعتنایی قرار گیرد؛ بلکه باید با دقت و توجه به سؤال او پاسخ داده شود. این امر به کودک احساس امنیت می‌دهد و به او کمک می‌کند که شخصیت خود را بهتر پرورش داده و درک بهتری از محیط اطراف خود پیدا کند.

بر والدین لازم است که هیچ نوع تمسخری نسبت به سؤالات کودک نشان ندهند، حتی اگر سؤال به ظاهر ساده یا پیش‌پاافتاده باشد. شاید سؤال به نظر والدین بی‌ارزش بیاید، اما همین سوال ممکن است برای کودک اهمیت زیادی داشته باشد. والدین باید از خندیدن یا استهزا کردن حتی یک کلمه از سؤال کودک خودداری کنند. اگر هم به دلیل بعضی کلمات

خنده‌دار یا تلفظ اشتباه کودک نتوانند جلوی خنده خود را بگیرند، باید نشان دهند که خنده‌شان از سر شادی و رضایت از کلمات و سؤالات اوست. خوب است که والدین با جملاتی مثل «این سؤال مهمی است» یا «آفرین، خدا تو را حفظ کند» از او تمجید کنند و قبل از شروع به پاسخ، این عبارات را به او بگویند.

والدین باید در نظر داشته باشند که پاسخ‌ها باید متناسب با سطح فهم و درک کودک باشد. پاسخ دادن به کودک هشت یا نه ساله باید متفاوت از پاسخ به کودک سه ساله باشد. به عنوان مثال، اگر کودک ده ساله‌ای بپرسد: "آیا می‌توانم با خواهرم یا دوستم ازدواج کنم؟" نباید بلافاصله وارد بحث قوم لوط و مجازات آن‌ها شوید، چراکه این بحث برای بعد از ده سالگی مناسب‌تر است. پاسخ‌ها باید با سطح تجربه و درک کودک هماهنگ باشند و در صورت امکان اشاراتی به این پاسخ صورت بگیرد، اما هرگز نباید به او اطلاعات اشتباه یا نادرست داده شود.

پیش از پاسخ دادن به سؤال کودک، والدین باید مطمئن شوند که منظور او را به درستی فهمیده‌اند. ممکن است کودک نتواند آنچه در ذهنش می‌گذرد را به خوبی بیان کند و سؤالش به گونه‌ای مطرح شود که والدین برداشت اشتباهی از آن داشته باشند. بهتر است از او بپرسند: «آیا منظورت این است که...؟» تا از مقصودش مطمئن شوند. به عنوان نمونه، کودکی از پدرش پرسید: «از کجا آمده‌ام؟» و پدرش شروع به توضیح خلقت انسان و مراحل رشد جنین کرد. اما کودک در پایان گفت: «ولی دوستم به من گفت که او از فلان کشور آمده است!» بنابراین، گاهی پاسخ‌ها ساده و آسان است و این والدینند که موضوع را پیچیده می‌کنند و پاسخ‌های طولانی و پیچیده می‌تواند مشکل‌ساز شود.

اگر والدین مشغول هستند، نباید ناراحتی یا خستگی خود را به کودک نشان دهند، زیرا کودک متوجه نخواهد شد که مشغله‌های والدین علت این رفتار است. چنین برخوردهایی می‌تواند آثار منفی و زخم عمیقی در روان و قلب کودک به جا بگذارد. در این مواقع بهتر است کودک را با محبت در آغوش گرفته و با آرامش بگویند: «چقدر دوست دارم با تو حرف بزنم و به سؤالاتت پاسخ بدهم، اما الآن خیلی خسته‌ام و نیاز به استراحت دارم. می‌توانی به من کمی زمان بدهی؟» اگر کودک موافقت کرد، والدین باید با تأکید از او بخواهند که سؤالش را فراموش نکند، زیرا پاسخ دادن به آن برایشان مهم است.

اگر والدین پاسخ سؤالی را نمی‌دانند، باید با فروتنی بپذیرند و بگویند: «بیا با هم دنبال جوابش بگردیم.» والدین باید دربارهٔ موضوعاتی که کودک ممکن است بپرسد، مطالعه کنند و با شنیدن سخنرانی‌ها و مطالعهٔ کتاب‌ها اطلاعات خود را افزایش دهند و به ویژه دروسی را گوش دهند که در آن‌ها چگونگی تعامل با سؤالات کودکان توضیح داده شده است.

پاسخ‌ها را به پدیده‌های محیطی که کودک می‌بیند پیوند دهید. مثلاً اگر کودک دربارهٔ رشد گیاهان سؤال کرد، به او نشان دهید که چگونه یک دانه در خاک کاشته می‌شود و با آبیاری رشد می‌کند. برخی دانه‌ها سبز می‌شوند و برخی نه و این به ارادهٔ خداوند بستگی دارد. این نوع توضیحات کودک را به تفکر دربارهٔ طبیعت و قدرت بی‌نظیر الله متعال که در اطراف ما قابل مشاهده است تشویق می‌کند.

از به‌کار بردن جملات مبهم در پاسخ‌ها خودداری کنید. جملاتی مانند «وقتی بزرگتر شدی می‌فهمی» یا «این حرف زشت است» چنین عباراتی

تنها کنجکاوی کودک را افزایش می‌دهد. کودک ممکن است مدام با خود بگوید:

«چرا جوابم را نداد؟»

«بزرگ شدن یعنی چه؟»

«کی بزرگ می‌شوم که بفهمم؟»

«چطور قبل از بزرگ شدن جواب را پیدا کنم؟»

«چرا این حرف زشت است؟ چه مشکلی داشت؟» چرا اجازه ندادند در این باره صحبت کنم؟

کودک پیوسته دنبال پاسخ سوالاتی می‌گردد که پاسخ آن‌ها را از پدر و مادرش نگرفته است.

شاید کودک بخشی از پاسخ یا کل پاسخ را داشته باشد، اما فقط می‌خواهد اعتمادش به پدر یا مادر را تقویت کند؛ بنابراین برخورد بد، مثل سرزنش و توبیخ در این وضعیت، اعتماد را کاملاً از بین می‌برد و میان او و فرزندش شکافی می‌اندازد که پر کردنش دشوار است!

کودکان همیشه سؤالات خود را از والدین یا نزدیکانشان نمی‌پرسند، بلکه از کسی سؤال می‌کنند که احساس راحتی بیشتری با او دارند. پس اگر دوستانش دوستان بدی باشند، داشته‌های معرفتی‌اش در باب تربیت جنسی برای همیشه مخدوش می‌شود.

در آستانهٔ بلوغ، بهتر است مادر به سؤالات دختران و پدر به سؤالات پسران پاسخ دهد. والدین باید به تدریج تغییرات دوران بلوغ را برای فرزندشان توضیح دهند.

پاسخ دادن به سؤالات کودک باید با آرامش و محبت انجام شود. کودک را در آغوش بگیرید، به چشم‌هایش نگاه کنید و از او بابت سؤالش تشکر کنید. از هوش و کنجکاوی او تعریف کنید و او را تشویق کنید که هر زمان سؤال جدیدی داشت، با شما در میان بگذارد.

والدین باید بدانند که پاسخ دادن یا ندادن به سؤالات کودک، آثار طولانی‌مدتی بر زندگی او خواهد داشت. اگر به سؤالات او توجه نکنند، به زودی آثار منفی آن نمایان خواهد شد. بسیاری از افراد موفق در زندگی گفته‌اند که دلیل موفقیتشان این بوده که والدینشان هیچ سؤالی را بی‌پاسخ نمی‌گذاشتند و همیشه به شکلی قانع‌کننده به آن‌ها پاسخ می‌دادند.

رویکردهای پاسخ به پرسش‌های کودک:

رویکرد دینی:

بر اساس مفاهیم حلال و حرام، که پاسخ‌ها در قالب آیات و احادیث و استناد به دلایل و متون شرعی ارائه می‌شود.

رویکرد علمی تجربی:

استفاده از کتاب‌ها، تصاویر و مطالعات علمی که ویژگی‌های زن و مرد را توضیح می‌دهد.

رویکرد اجتماعی:

این کار مرسوم است، آن کار اشتباه است و این رفتار در مکان‌های عمومی نادرست است. این پاسخ‌ها شامل عرف‌های اجتماعی و قوانین می‌شوند.

عواقب پاسخ ندادن به سوالات کودکان در مورد مسائل جنسی:

- فارغ از اینکه ماهیت این پرسش‌ها چقدر ممکن است خجالت‌آور یا گیج‌کننده باشد، یا اینکه دلیل یا محتوای آن‌ها چه باشد، امتناع از پاسخ‌دهی به این پرسش‌ها پیامی به کودک می‌دهد مبنی بر اینکه جنسیت، حوزه‌ای ترسناک، گناه‌آلود و دنیایی وحشتناک و اشتباه است. این موضوع باعث می‌شود در کودک احساس اضطراب، رد و سرکوب ایجاد شود که در ادامه بر دیدگاه او نسبت به جنسیت تأثیر می‌گذارد.

- سرکوب و ترساندن، کودک را به کنجکاوی جنسی سوق می‌دهد. او در کتاب‌های مختلف می‌گردد و هر چیزی را به‌عنوان یک راز و دنیای سری می‌بیند که خودش باید کشفش کند.

- کودک ممکن است در صورت نداشتن اطلاعات درست دربارهٔ مسائل جنسی، مورد تمسخر کودکان دیگر قرار گیرد یا پاسخ‌های نادرستی بدهد که والدینش به او گفته‌اند. این موضوع باعث می‌شود کودک به والدینش اعتماد نکند و آن‌ها را صادق نداند. در نتیجه، او ممکن است به دنبال پاسخ‌هایی خارج از خانواده بگردد و حتی در حضور والدین، خود را فردی نادان و بی‌اطلاع نشان دهد، در حالی که در درونش انبوهی از اطلاعات سری است که با آن‌ها به سادگی والدین را به خاطر ساده‌لوحی و اشتباهاتشان به تمسخر می‌گیرد.

- وقتی مادری به فرزندش دروغ می‌گوید، او نیز دروغ گفتن را می‌آموزد. مثلاً برخی مادران به فرزندشان می‌گویند که او را در کنار در مسجد یافته‌اند. این موضوع اعتماد کودک به مادر را از بین می‌برد، غیر مستقیم مادر به عقل کودک توهین می‌کند و این دروغ به نام مادر ثبت می‌شود، زیرا هیچ توجیه شرعی برای دروغ گفتن به کودکان وجود ندارد. مثلاً وقتی کودکی از مادرش می‌پرسد که چگونه به دنیا آمده است و او در پاسخ می‌گوید از آسمان فرود آمده، یا پاسخ‌های مبهم دیگری می‌دهد که کودک نمی‌تواند آن‌ها را بفهمد، ذهن او مشوش می‌شود. عبدالله بن عامر رضی‌الله عنه می‌گوید: روزی مادرم من را صدا زد، در حالی که رسول الله ﷺ در خانه ما نشسته بود. او به من گفت: بیا، می‌خواهم چیزی به تو بدهم. رسول الله ﷺ از او پرسید: «چه می‌خواهی به او بدهی؟» گفت: می‌خواهم به او خرما بدهم. رسول الله ﷺ فرمود: «اگر چیزی به او نمی‌دادی، برای تو دروغی نوشته می‌شد».^۱

- از اینجا اعتماد کودک به مادر فرو می‌پاشد و تصویر راستگو و صادق او متزلزل می‌شود. این امر باعث می‌شود که کودک در آینده به سختی حرف‌های او را باور کند یا در صورت ارتکاب اشتباه یا بروز مشکلی، نتواند به مادرش اعتراف کند. وقتی کودک اطلاعات غلطی دریافت کند، تمایلی به اطلاع‌رسانی به مادرش ندارد، زیرا قبلاً از او دروغ شنیده است.

- علاقهٔ کودک به مسائل جنسی ممکن است او را به سرقت، دروغ‌گویی، نیرنگ، پرسه‌زنی، اضطراب و خشونت سوق دهد، زیرا او می‌خواهد مسائل مبهم را کشف کند و بداند اگر کاری را که از دانستن آن منع شده است

^۱ سنن أبي داود: ۴۹۹۱

انجام دهد، چه اتفاقی می‌افتد. این موضوع باعث می‌شود که او دانش نادرستی پیدا کند و نتیجه‌ای خلاف انتظار والدین رقم بخورد.

- هنگامی که برخی خانواده‌ها به ناپاک و کثیف دانستن مسائل جنسی متوسل می‌شوند و در ذهن کودک کاشته می‌شود که نباید به این مسائل نزدیک شود، آن‌ها را انجام دهد یا حتی دربارهٔ آن‌ها شناخت پیدا کند، این امر ممکن است بر رفتار او در آینده تأثیر بگذارد. او ممکن است از ازدواج متنفر شود، زنان را تحقیر کند و به این مسائل با نگاهی تحقیرآمیز بنگرد، زیرا در ذهن او شکل گرفته است که این امور را انسان‌های شرافتمند و با شخصیت انجام نمی‌دهند و تنها هدف آنان تولید مثل است. در حالی که جنسیت در ازدواج نوعی از ابراز محبت، عشق و رحمتی است که بین زوجین وجود دارد و راهی برای حفظ عفاف و پاکدامنی است. باری یاران رسول الله ﷺ از ایشان پرسیدند: ای رسول خدا، مگر برآورده نمودن شهوت برای ما پاداش دارد؟! رسول الله ﷺ فرمود: «آیا اگر کسی آن را از راه حرام برآورده کند، گنهکار نمی‌شود؟ بنابراین اگر از راه حلال (از طریق ازدواج شرعی) میل جنسی خود را برآورده سازد، برایش اجر و ثواب دارد»^۱ این یعنی فرد در حال عبادت است و با خدا ارتباط دارد حتی در لحظه‌های اوج شهوت و میل، او الله را به یاد می‌آورد و می‌گوید: «اللَّهُمَّ جَنِّبْنَا الشَّيْطَانَ وَجَنِّبِ الشَّيْطَانَ مَا رَزَقْتَنَا» (بارالها، شیطان را از ما و از آنچه به ما روزی می‌دهی دور بدار).

نمونه‌هایی از پرسش‌های چالش برانگیز کودک و پاسخ به آن‌ها:

^۱ صحیح مسلم: ۱۰۰۶:

- بچه‌ها از کجا می‌آیند؟

پاسخ: خداوند به مادر یک دانهٔ کوچک داده است و وقتی پدر و مادر ازدواج می‌کنند، پدر آن را با آب آبیاری می‌کند و به لطف خداوند به یک نوزاد تبدیل می‌شود.



فعالیت پیشنهادی: می‌توان از یک

دانه و مراحل رشد آن با آبیاری برای توضیح استفاده کرد، یا از فیلم‌های کوتاه مربوط به مراحل رشد جنین در شکم مادر کمک گرفت. در این پاسخ باید متناسب با درک و فکر کودک توضیح داده شود و اطلاعات

به زبانی ساده و بدون پیچیدگی به او ارائه شود. لحن صدای والدین باید آرام، واضح و طبیعی باشد تا کودک درک کند که جنسیت بخشی طبیعی از زندگی است.

- کودک از کجا خارج می‌شود؟

پاسخ: کودک در شکم مادر قرار دارد و راه طبیعی برای بیرون آمدن از یک شکاف مخصوص در پایین شکم مادر است. اگر این راه دشوار باشد، پزشک با یک عمل جراحی کوچک کودک را خارج می‌کند. بهتر است از بیان مواردی مانند درد و ترس و زایمان سخت برای کودک خودداری کنید، زیرا ممکن است او را به خودسرزنی یا بیزاری از خواهر یا برادر تازه متولد شده‌اش برساند که چرا من یا برادر یا خواهرم باعث آزار مادرم شدیم.

- تفاوت دختر و پسر چیست؟

پاسخ: خداوند هر چیز را به صورت جفت آفریده است: نر و ماده. هر یک از این دو ویژگی‌های جسمانی خاص خود را دارند. دختران و پسران از نظر ویژگی‌های بدنی مانند لباس و مو با هم متفاوتند. پسران ریش و سبیل دارند، اما دختران نه. این ویژگی‌ها حتی در گیاهان و حیوانات نیز وجود دارد.

فعالیت پیشنهادی: می‌توانید از گیاهان، حیوانات یا پرندگان خانگی برای نشان دادن این تفاوت‌ها استفاده کنید. پدر به خاطر ماهیچه‌ها و عضلات خاصی که دارد می‌تواند کارهای سنگین انجام دهد، در حالی که مادر برای کارهای دیگری آفریده شده است. این تفاوت‌ها برای هیچ‌یک توهین‌آمیز نیست و هیچ طرفی تضعیف یا تحقیر نمی‌شود. دربارهٔ اندام تناسلی نیز وارد جزئیات نشوید مگر زمانی که کودک آن‌ها را ببیند یا دربارهٔ آن‌ها سوال کند.

اندام تناسلی را چه می‌نامیم؟

پاسخ: می‌توان از نام‌های کودکانه و ساده برای این اندام‌ها استفاده کرد و به طور طبیعی دربارهٔ آن‌ها صحبت کرد، اما از بیان جزئیات و نام‌های واقعی که در بین عموم مردم رایج است خودداری کنید. به کودک بگویید که این نام‌ها فقط در زمان‌های خاص و مثلاً هنگام مراجعه به پزشک استفاده می‌شوند. برخی مادران از کلماتی مانند «عورت» یا «باسن» برای نام‌گذاری این اندام‌ها استفاده می‌کنند.

- چرا پدر نمی‌تواند کودک به دنیا بیاورد؟

پاسخ: خداوند نقش‌های متفاوتی را برای افراد در زندگی تعیین کرده است. او مادر را برای زایمان انتخاب کرده و پدر را برای کمک در تربیت کودک همراه مادر قرار داده است. زنان به دلیل عاطفه و احساسات بیشترشان از سوی خداوند برای نقش مادری انتخاب شده‌اند، در حالی که مردان به دلیل قدرت بیشترشان وظایف دیگری مانند کار کردن و تامین هزینه‌های خانه را بر عهده دارند.

- چرا من نمی‌توانم مثل مادرم کودکی به دنیا بیاورم؟

سوالات متعلق به زایمان و مادری و... را بیشتر دختر بچه‌ها می‌پرسند.

پاسخ: اکنون تو کودکی هستی که بازی می‌کنی و شاد هستی. وقتی بزرگتر شوی، ازدواج خواهی کرد و مادر خواهی شد. به پسران نیز می‌توان گفت: چون تو پسر هستی، نمی‌توانی باردار شوی یا کودک به دنیا بیاوری.

- چرا من نمی‌توانم با پدرم ازدواج کنم یا چرا تو نمی‌توانی با برادرت ازدواج کنی، مادر؟

پاسخ: ازدواج با نزدیکان و محارم صورت نمی‌گیرد، بلکه با افراد متفاوتی است تا خانواده بزرگتر شود و تنوع بیشتری به وجود بیاید. ازدواج با برادر یا خواهر باعث شباهت بیش از حد ژنتیکی شده و به مشکلات و بیماری‌های مادرزادی منجر می‌شود. می‌توانید همراه با بیان این که این حکم خداوند است، دلیل آن را نیز توضیح دهید تا کودک درک کند که هر چیز ممنوعی حکمتی دارد.

- چرا اندام تناسلی برادرم شبیه من نیست؟

پاسخ: خداوند تفاوت‌هایی را در این دنیا آفریده تا همه چیز مشابه و یکسان نباشد. او شب و روز، خورشید و ماه را خلق کرده و همه موجودات زنده را به صورت نر و ماده قرار داده است، حتی در گیاهان و حیوانات. با نشان دادن تصاویر نر و ماده در گیاهان و حیوانات، می‌توانید این تفاوت را برای او توضیح دهید.

- چرا نمی‌توانم مثل تو و پدرم با خواهرم روی یک تخت بخوابم؟

پاسخ: چون من و مادرت زن و شوهر هستیم و خواهر و برادر نیستیم، هرکدام از ما به‌تنهایی روی تخت نمی‌خوابیم. فرزندان بزرگتر و خواهر و برادرها روی تخت‌های جداگانه می‌خوابند و فقط زن و شوهر کنار هم می‌خوابند.

- چرا تو مثل من روی یک تخت جدا نمی‌خوابی؟

پاسخ: چون پدر و مادر، خواهر و برادر نیستند و بهتر است نزدیک به هم باشند و کارهای مشترکی انجام دهند تا از یکدیگر فاصله نگیرند. آیا دوست نداری محبت پدر و مادرت را وقتی که کنار هم هستند حس کنی؟

- چرا تو سینهٔ بزرگی داری و من ندارم؟

پاسخ: خداوند در این سینه غذایی برای تو و خواهر و برادران کوچکت قرار داده است تا بتوانم وقتی خیلی کوچک هستی تو را تغذیه کنم. اما بدن مردان متفاوت است چون وظیفه‌ای مشابه ندارند.

- آیا درست است که پدر و مادر دهان همدیگر را می‌بوسند؟

پاسخ: بله، این کار مخصوص والدین است و همان‌طور که قبلاً گفتیم، پیامبر خدا ﷺ نیز همسرانش را می‌بوسید. (نباید گفت این کار حرام است و فقط کافران انجامش می‌دهند، زیرا این حرف دروغ بوده و باعث از بین رفتن اعتماد کودک می‌شود).

- آیا درست است که کودک از ناحیهٔ عورت بیرون می‌آید؟

پاسخ: خداوند برای کودک راه خروج خاصی در بدن مادر ایجاد کرده است که در پایین شکم و به نام کانال زایمان شناخته می‌شود، که هنگام تولد بازتر می‌شود و پس از آن دوباره بسته می‌شود.

- پیرود چیست و چرا مادر در این دوران نماز نمی‌خواند یا روزه نمی‌گیرد؟

پاسخ: این جریان خون در بدن دختران بزرگ یا مادر است تا او را برای بارداری آماده کند. این حالت چند روز باقی می‌ماند و او اجازه دارد که نماز و روزه را در این روزها ترک کند.

اگر کودک ما لباس زیر زنانه را در ویتترین مغازه‌ها یا در تلویزیون یا اینترنت دید، چه کنیم؟

پاسخ: می‌توان گفت این‌ها لباس‌های مخصوصی برای مادران است که در اوقات معینی می‌پوشند؛ مثل لباس مهمانی، لباس خواب، و لباس خانه. این‌ها هم لباس‌هایی هستند که مادر در اوقات خاصی می‌پوشد. بگذار کودک به شکل طبیعی نگاه کند، اما در چارچوب آموزش زیر انداختن نگاه و خودکنترلی و احترام به دیگران به او تذکر داده شود.

- من کی عروس می‌شوم؟

پاسخ: نیازی نیست کودک را درگیر جزئیات و پیچیدگی‌های زندگی یا مسئولیت‌های ازدواج کنیم. می‌توانیم بگوییم: تو همیشه یک عروس زیبا هستی. می‌توانید به مناسبت‌های مختلف مثل فارغ‌التحصیلی، جشن حفظ قرآن یا دستاورد خاصی برای او جشن کوچکی با لباس عروس، و زیورآلات آن ترتیب دهید.

- چرا والدین در را بر روی خود می‌بندند؟

پاسخ: می‌توان با یادآوری اصول حریم شخصی که قبلاً اشاره شد، توضیح داد که والدین نیاز دارند زمانی خصوصی داشته باشند تا با هم صحبت کنند، به مسائل و مشکلات بپردازند یا زمانی برای استراحت و خواب بدون مزاحمت داشته باشند.

- اگر کودک صحنه‌ای از تلویزیون را تقلید کند یا بازی عروس و داماد یا پزشک و بیمار را انجام دهد، چه باید کرد؟

پاسخ: باید به کودک قوانین بازی را یادآوری کرد، مانند بازی عروس و داماد یا پزشک و اینکه حریم خصوصی را رعایت کند و از برهنه شدن خودداری کند. او را راهنمایی کنید که بازی را به اعضای نمایان مانند دست‌ها، پاها، سر و دندان‌ها محدود کند.

فصل ششم: مشکلات کودکان

آنچه در این فصل می‌خواند:

آموزش استفاده از دستشویی برای کودک

شبادراری

خودارضایی

آماده کردن کودک برای مدرسه/مکتب

کلمات جنسی

انحراف جنسی کودکان

مراقبت از کودکان در برابر تجاوز

آموزش استفاده از دستشویی برای کودک

مرحلهٔ آموزش استفاده از دستشویی به کودک یکی از مهم‌ترین مراحل رشد کودک به شمار می‌آید که به استقلال و خودآگاهی او کمک می‌کند. با این حال، این مرحله چالشی بزرگ برای کودک است تا بتواند به تنهایی از دستشویی استفاده کند و از پوشک خلاص شود. نشانه‌های زیادی وجود دارد که نشان می‌دهد کودک آمادهٔ استفاده از دستشویی است و این نشانه‌ها به مادر کمک می‌کند تا زمان شروع آموزش را تشخیص دهد.

در این مرحله، مادر باید صبر و شکیبایی زیادی داشته باشد و خود را آرام کند و آماده باشد، چرا که هر کاری که او در این مرحله انجام می‌دهد، تأثیر مثبت یا منفی بر روی کودک خواهد گذاشت. همچنین او باید از نظر روانی و جسمی آماده باشد تا بتواند شب‌ها بیدار شود یا چندین بار در طول روز کودک را شستشو دهد و زیراندازها را پاک کند. در این شرایط، مادر نباید در حال بارداری باشد یا به زودی فرزند جدیدی به دنیا آورد، یا در حال انتقال منزل یا سفر باشد. او باید با آرامش و تسلط بر اعصاب، همه‌چیز را مدیریت کند و به احساسات کودک توجه کند، چرا که او هنوز به درک کامل از وضعیت خود نرسیده است. ممکن است کودک با مفهوم استفاده از دستشویی و کنترل عمل دفع آشنا نباشد، یا از کودکانی باشد که با مشکلات و سختی‌هایی در فرایند آموزش مواجهند و بنابراین به زمان بیشتری نیاز دارند.

نشانه‌های آمادگی کودک برای یادگیری استفاده از دستشویی:

هیچ سن ثابتی برای آموزش استفاده از دستشویی به تمامی کودکان وجود ندارد، اما بیشتر مادران آموزش را بین یک و نیم تا سه سالگی آغاز می‌کنند؛ دقیقاً زمانی که مهارت‌های حرکتی و ادراکی اساسی لازم برای درک و کنترل عمل دفع در کودک تکمیل شده است. با این وجود، کودکان دارای توانایی‌های ذهنی و حسی متفاوت هستند و بنابراین در آمادگی برای یادگیری نیز تفاوت دارند. برخی از نشانه‌ها که نشان‌دهندهٔ توانایی کودک در کنترل خود و استفاده از دستشویی هستند، عبارتند از:

عدم دفع در طول شب: کودک در شب دفع نمی‌کند و زمان‌های دفع او نسبی و قابل پیش‌بینی است. همچنین می‌توان مشاهده کرد که کودک برای مدت حداقل دو ساعت یا پس از بیدار شدن از خواب در روز خشک می‌ماند، که این نشان می‌دهد عضلات مثانه به اندازه‌ای رشد کرده‌اند که می‌توانند عمل ادرار را کنترل کنند و ادرار را ذخیره کنند.

- کودک از پوشک‌های خیس و کثیف ناراحت است و تحمل ماندن در آن‌ها را ندارد. همچنین او به استقلال علاقه‌مند است و سعی می‌کند خودش لباس‌هایش را بپوشد. پاسخگویی به دستورات: کودک به دستورات و فرمان‌های ساده پاسخ می‌دهد و به سؤالاتی نظیر اینکه آیا نیاز به تغییر پوشک دارد یا اینکه آیا به دستشویی نیاز دارد، پاسخ می‌دهد.

- قادر به حس و درک تحریکات جسمی است که نشان‌دهندهٔ خیس شدن پوشک است. او ممکن است به مکان یا گوشه‌ای خاص برود یا حالتی بگیرد که نشان‌دهندهٔ وقوع عمل دفع است، یا بازی را متوقف کند که نشان‌دهندهٔ آگاهی او از این موضوع باشد. همچنین اینکه به مادرش بگوید که به تغییر پوشک نیاز دارد.

- ابراز علاقهٔ کودک به دستشویی و آنچه در آن می‌گذرد؛ از طریق تلاش برای وارد شدن به آن، یا زیر نظر گرفتن کسی که وارد آن می‌شود و کاری که انجام می‌دهد.

مراحل آموزش استفاده از دستشویی برای کودک:

برای یادگیری یک مهارت خاص، فرد نیاز به مراحل تدریجی دارد که فرایند یادگیری را ساده کرده و او را به تسلط کامل بر مهارت برساند. همین امر دربارهٔ آموزش کودک برای استفاده از دستشویی نیز صدق پیدا می‌کند. در اینجا مراحل تدریجی وجود دارد که بهتر است دنبال شود تا کودک بتواند به طور مستقل از دستشویی استفاده کند و مهارت‌های استقلال‌ی خود را توسعه دهد:

- آماده‌سازی شرایط: مادر قبل از شروع هرگونه اقدام عملی، باید شرایط مادی و روانی را فراهم کرده و از آمادگی کودک برای ورود به این تجربه اطمینان حاصل کند. برای این کار، می‌توان پوشک و تمام وسایل مربوط به عمل دفع کودک را به دستشویی منتقل کرد تا ورود به دستشویی در ذهن او با فرایند دفع فضولات مرتبط شود. همچنین، مادر باید یک صندلی ایمن برای کودک فراهم کند که به او کمک کند هنگام نشستن از پاهایش محافظت کند تا فرایند دفع به درستی انجام شود.

- جلوگیری از حوادث: جلوگیری از هرگونه حادثه‌ای که ممکن است برای کودک پیش بیاید، مانند سقوط یا لغزش، بسیار مهم است تا احساس ترس و ناامنی در او به وجود نیاید. مادر می‌تواند دستشویی را برای کودک تزئین کند، کارت‌های آموزشی نمایش دهد و شورت‌های رنگی بخرد. کودک خودش می‌تواند آنها را انتخاب کند.

- انتخاب زمان مناسب: در ابتدا، باید از آمادگی کودک و پذیرش او برای ورود به دستشویی و کنار گذاشتن پوشک اطمینان حاصل کرد. اگر کودک هرگونه واکنش یا رفتاری که نشان‌دهندهٔ عدم تمایل او باشد از خود نشان داد، بهتر است آموزش به زمانی دیگر موکول شود. همچنین می‌توان کودک را برای چند هفته رها کرده و سپس دوباره تلاش کرد.

- آشنایی با فرایند: مادر می‌تواند با توضیح ساده درباره فرایند دفع، ذهن کودک را جلب کند و او را با آن آشنا کند. همچنین می‌تواند فعالیت‌های خواهر و برادرهایش را هنگام ورود به دستشویی توضیح دهد و او را با این فعالیت‌های عادی که قبلاً نمی‌شناخت، آشنا کند.

- تکرار تلاش در زمان مناسب: فصل تابستان بهترین زمان برای آموزش است، زیرا لباس‌های کودک سبک‌تر است و او در صورت نیاز به حمام دچار سرما نمی‌شود و همچنین لباس‌ها سریع‌تر خشک می‌شوند.

- توضیح فرایند به کودک: بهترین روش آموزش کودک در سنین پایین، مدل‌سازی یا تقلید است. کودک از اطرافیان خود رفتار می‌آموزد، بنابراین مادر می‌تواند با استفاده از تقلید، فرایند آموزش را تسهیل کند. او می‌تواند کودک را به تماشای استفاده دیگران از دستشویی وادار کند، بدون آنکه به عورت آن‌ها توجه کند، یا از عروسک‌ها برای توضیح نحوهٔ استفاده از دستشویی کمک بگیرد. همچنین، باید مراحل عملی را برای کودک توضیح دهد و عواقب نامطلوبی که در صورت خیس شدن او رخ می‌دهد را شرح دهد.

- تشویق به ورود به دستشویی: مادر می‌تواند کودک را به استفاده از دستشویی بعد از صبحانه یا زمانی که احساس می‌کند کودک به دفع نیاز

دارد، تشویق کند. در صورت موفقیت، باید به او تشویق‌های مورد علاقه‌اش را ارائه دهد و به او وعده‌های بیشتری بدهد در صورتی که به این فرایند ادامه دهد.

- آموزش و کمک: مادر می‌تواند فضولات پوشک را در دستشویی خالی کند تا کودک جای مناسب آن را ببیند و از او بخواهد تا در شستشوی آن با شلنگ آب به او کمک کند. همچنین باید به کودک اطمینان دهد که مایعات کافی مصرف کند و از او بپرسد که آیا بین زمان‌ها می‌خواهد به دستشویی برود یا نه. همچنین می‌تواند او را در زمان‌های مختلف به دستشویی برد تا بتواند با احساس دفع و موفقیت در آنجا آشنا شود و از این طریق تشویق کلامی یا مادی دریافت کند، که باعث شادی او و تمایل بیشترش به انجام این کار در آینده خواهد شد.

برخورد هوشمندانه با حوادث ناگهانی:

این فرایند نیازمند صبر، پشتکار و خویشتنداری مادر است، چرا که توبیخ، تنبیه و برخوردهای تند می‌توانند تأثیرات عمیق و شدیدی بر روان کودک داشته باشند. از آنجا که عضلات مقعد و مثانه کودک هنوز به طور کامل رشد نیافته‌اند و توانایی‌های ادراکی او نیز به زمان بیشتری برای درک و فهم نیاز دارند، ضروری است که هنگام وقوع حادثه، مثل خیس کردن لباس و محیط اطراف، مادر با آرامش آثار آلودگی را تمیز کند و کودک را به دستشویی برد تا جایی که فضولات باید دفع شوند را ببیند. همچنین، در صورتی که کودک از خیس کردن خود احساس ترس یا اضطراب دارد، باید با مهربانی و ایجاد احساس امنیت با او رفتار کرد و جملات تشویقی به او گفت تا اعتماد به نفس او افزایش یابد و بتواند این مرحله را با موفقیت پشت سر بگذارد.

مادر باید به حرف‌هایی که به کودک می‌گوید توجه کند و اشتباه را مستقیماً به او نسبت ندهد؛ مثلاً نباید به کودک بگوید: «تو کثیفی» یا «تو نجسی» و امثال آن. بلکه می‌تواند این عبارات را به فضولات نسبت دهد و بگوید: «این‌ها کثیفی یا نجاست هستند و درست این است که در دستشویی دفع شوند، نه روی زمین».

آموزش شبانه:

معمولاً کودک پس از چند ماه یا حتی چند سال از موفقیت در کنار گذاشتن پوشک در طول روز، توانایی کنار گذاشتن آن در هنگام خواب را پیدا می‌کند. بنابراین، توصیه می‌شود مصرف مایعات کودک در ساعات پایانی شب و قبل از خواب کاهش یابد و این کمبود در طول روز جبران شود. همچنین، باید اقدامات احتیاطی لازم در تختخواب کودک انجام شود، مانند قرار دادن یک زیرانداز جذب‌کننده زیر بدن او برای جذب رطوبت احتمالی در شب. به علاوه، بهتر است کودک قبل از خواب، در طول شب و بلافاصله پس از بیدار شدن به دستشویی برده شود. این رویه می‌تواند تا سن پنج سالگی ادامه یابد.

برخی از تجربه‌های مادران:

اولین باری که آموزش استفاده از دستشویی را به پسرم یاد می‌دادم، موضوع را کاملاً جدی گرفتم و تمام وقت و انرژی‌ام را برای این کار صرف کردم. این موضوع دغدغهٔ اصلی شبانه‌روزی من شده بود. هر بار که او اشتباهی می‌کرد، برخورد شخصی با آن داشتم و تصور می‌کردم که او قصد لجبازی با من را دارد یا متوجه حرف‌هایم نمی‌شود. بارها و بارها آموزش را تکرار کردم تا اینکه با سختی و دشواری فراوان بالاخره یاد گرفت. حتی

اکنون هم به یاد سختی‌های آن دوره می‌افتم و برخی اتفاقات از ذهنم پاک نمی‌شود.

بعد از مدتی به این فکر افتادم که از دید کودک به موضوع نگاه کنم. کودکی که به مدت دو یا سه سال به طور طبیعی و بدون نیاز به نظم و یادآوری، نیازش را برطرف می‌کرد، ناگهان با تصمیم مادر برای استفاده از دستشویی مواجه می‌شود، بدون اینکه کاملاً متوجه شرایط جدید شود. این وضعیت باعث سردرگمی و تغییری در روند عادی او می‌شود که نمی‌تواند به سرعت با آن سازگار شود. هر کودکی نیز در واکنش به این آموزش با دیگری متفاوت است. مادر تلاش می‌کند و کودک نیز همراه با او تلاش می‌کند تا به دو هدف برسند: کنترل بر دفع فضولات (توانایی کنترل خروجی‌ها) علاوه بر تعیین زمان مناسب برای درخواست رفتن به دستشویی. در اینجا باید به این دو نکته توجه بسیاری داشت. اگر کودک بتواند خود را کنترل کند، یعنی وقتی روی دستشویی می‌نشیند فضولات را دفع کند، نیمی از مسیر طی شده است. اما نیمهٔ دیگر، یادگیری زمان مناسب برای درخواست دستشویی است، یعنی قبل از آنکه فضولات خارج شوند. بسیاری از مادران مستقیماً به هر دو نکته تمرکز می‌کنند و این باعث خستگی خود و کودک می‌شود. روش پیشنهادی: ابتدا به کودک یاد بدهید که بتواند خود را کنترل کند، حتی اگر این فرایند یک تا سه ماه طول بکشد. وقتی متوجه شدید که او به محض ورود به دستشویی می‌تواند هر دو نوع فضولات را دفع کند، آنگاه پوشک را از او بردارید و او را هر یک تا دو ساعت به دستشویی ببرید. در دو روز اول، این زمان را به هر نیم ساعت کاهش دهید و سپس به تدریج این فاصله زمانی را به دو ساعت افزایش دهید. در هر بار بردن او به دستشویی، به او یادآوری کنید که دفعهٔ بعد خودش درخواست کند و منتظر یادآوری شما نباشد.

باید بپذیرید که او ممکن است بین ده تا سی بار اشتباه کند. من این روش را با پسر دومم اجرا کردم و به هیچ عنوان خسته نشدم. حتی نیازی به استفادهٔ مکرر از پاداش‌ها و تشویق‌ها نداشتم و اعضای خانواده نیز متوجه نشدند که در حال انجام این آموزش هستیم.

نکته: کتاب‌هایی با موضوع آموزش دستشویی رفتن، مثل کتاب «سالم بزرگ شده است» وجود دارند که می‌توان آن‌ها را برای کودک خواند و در دورهٔ آموزش، به ویژه پس از هر اشتباه، داستان آن را تکرار کرد.

شب‌اداری

تا سن پنج سالگی، حدود ۹۰ تا ۹۵ درصد کودکان کنترل ادرار در روز و ۸۰ تا ۸۵ درصد کنترل ادرار در شب را به دست می‌آورند. بنابراین؛ شب‌اداری به ادرار غیرارادی در شب پس از سن پنج سالگی گفته می‌شود و پیش از این سن نیازی به درمان نیست.

- این مشکل در ۶۰ درصد موارد در پسران رخ می‌دهد.

- سابقهٔ خانوادگی و وراثت نقش مهمی در بروز آن دارند؛ به طوری که اگر یکی از والدین در دوران کودکی دچار شب‌اداری بوده باشد، احتمال بروز این مشکل در فرزندان ۴۴ درصد است. اگر پدر و مادر هر دو این مشکل را در کودکی داشته باشند، احتمال آن در فرزندان به ۷۷ درصد می‌رسد.

علل شب‌اداری در کودکان:

- تأخیر در بلوغ مکانیسم‌های قشری مغز که اجازهٔ کنترل ارادی واکنش ادرار را می‌دهد.

- اختلالات خواب (خواب عمیق در تمام مراحل خواب).
- کمبود هورمون ضد ادرار (ADH) در شب که منجر به افزایش تولید ادرار می‌شود.
- عوامل ژنتیکی و وراثتی.
- اختلالات عملکرد مثانه.
- یبوست مزمن.
- عفونت‌های مجاری ادراری یا ناهنجاری‌های مادرزادی.
- وقفهٔ تنفسی در خواب یا خرخر کردن به دلیل بزرگی لوزه‌ها یا لوزهٔ سوم (پولیپ بینی).
- اختلالات روانی در کودک، از جمله بیش‌فعالی، کمبود توجه یا اوتیسم.
- اختلالات عصبی مانند شکاف مهرهٔ کمر (اسپینا بیفیدا) یا آتروفی مغزی.
- ابتلا به انگل‌های گوارشی.

درمان شب‌ادراری در کودکان (نکات و توصیه‌ها):

- ۱- خانواده باید درک کنند که شب‌ادراری یک فرایند غیرارادی است که کودک هیچ حس یا کنترلی نسبت به آن ندارد. بنابراین، تنبیه، کتک زدن یا داد زدن بر سر کودک هیچ فایده‌ای در درمان ندارد. باید بدانید که کودک با گذشت زمان خود به خود بهتر خواهد شد.

۲- لازم است کودک را تشویق کنید و به او بفهمانید که اکثر کودکان هم‌سن او دچار همین مشکل هستند، تا وضعیت روحی او دچار آسیب نشود و مشکلش زیادتر نگردد. همچنین باید از تمسخر یا خندیدن به کودک خودداری کنید.

۳- زمانی که شب‌ادراری رخ می‌دهد، کودک را موظف کنید که خودش روتختی و لباس‌هایش را عوض کرده و لباس‌های خیس را در ماشین لباسشویی بگذارد.

۴- یک جدول هفتگی تهیه کنید که کودک بتواند در آن جلو روزهای خشک یک ستاره یا علامت تیک بگذارد و در مقابل هر روزی که در شب خود را خیس نکرده، یک جایزهٔ نمادین یا هدیه کوچک دریافت کند. در مقابل روزهایی که شب‌ادراری داشته است، یک علامت ضربدر در جدول قرار داده شود.

۵- کودک باید از مصرف مایعات یا آب دو تا سه ساعت قبل از خواب خودداری کند. حداکثر مقدار مایعات مجاز در این مدت ۶۰ تا ۹۰ میلی‌لیتر است.

۶- از مصرف مواد قندی، ادویه‌جات و موادی که حاوی کافئین هستند (مانند چای، شکلات یا نوشیدنی‌های گازدار) بعد از ساعت ۴ عصر اجتناب شود.

۷- بیدار کردن کودک بعد از دو یا سه ساعت خواب و بردن او به دستشویی برای تخلیهٔ ادرار در برخی موارد می‌تواند کمک‌کننده باشد.

۸- تمرین نگه داشتن ادرار در مثانه برای طولانی‌ترین زمان ممکن در طول روز در برخی موارد مفید است.

۹- استفاده از دستگاه هشدار یا آلارم شب‌ادراری: عملکرد این دستگاه به این شکل است که پارچه یا پلاستیک حساس به مایعات (از جمله ادرار) در دستگاه وجود دارد. زمانی که کودک یا نوجوان در خواب است و ادرار غیرارادی رخ می‌دهد، اولین قطرات ادرار با این پارچه یا پلاستیک حساس برخورد کرده و سیگنالی الکتریکی از طریق سیم به هشدار صوتی دستگاه ارسال می‌شود که باعث بیدار شدن کودک یا نوجوان از خواب می‌شود. این امر به او کمک می‌کند به دستشویی برود و به شکل طبیعی ادرار خود را تخلیه کند، به جای اینکه لباس‌هایش خیس شود. میزان موفقیت این دستگاه ۳۰ تا ۶۰ درصد است و باید برای مدت کافی مورد استفاده قرار گیرد. با این حال، احتمال بازگشت مشکل پس از توقف استفاده از دستگاه وجود دارد.

۱۰- داروهای زیادی برای درمان شب‌ادراری در کودکان وجود دارد که تنها زمانی که تمام روش‌های دیگر شکست بخورند، تجویز می‌شوند. این داروها فقط باید توسط پزشک تجویز شوند و والدین نباید خودسرانه آن‌ها را از داروخانه تهیه کنند.

همچنین باید علل زمینه‌ای دیگر (مانند عفونت‌های مجاری ادراری، یبوست، انگل‌های روده‌ای) درمان شوند یا اگر پولیپ‌های بینی باعث خروپف و خواب عمیق می‌شوند، جراحی و برداشته شوند.^۱

بی‌اختیاری ادرار:

بی‌اختیاری ادرار به معنای ناتوانی در کنترل ادرار پس از سن پنج سالگی است.

این حالت بسیار شایع است و حدود ۲ تا ۱۰ درصد کودکان به این مبتلا هستند. این ادرار ممکن است عمدی یا غیرعمدی باشد.

شب‌ادراری معمولاً با اختلالات عاطفی و روانی در کودک، مانند بیش‌فعالی همراه با نقص توجه، همراه است.

کودکانی که از بی‌اختیاری ادرار رنج می‌برند، معمولاً از انگ اجتماعی، اضطراب، افسردگی و ارزیابی منفی از خود رنج می‌برند، زیرا این رفتار با کودکی و عدم بلوغ و خام بودن مرتبط است.

چه زمانی می‌توان گفت که این وضعیت بی‌اختیاری ادرار است؟

برای تشخیص این مشکل، باید تمام معیارهای زیر وجود داشته باشد:

^۱ دکتر معاویه العلیوی در مقالهٔ منتشر شده در اینترنت، در صفحهٔ شخصی‌اش در فیس‌بوک، سال ۲۰۱۶.

- ۱- تکرار این بی‌اختیاری حداقل دو بار در هفته به مدت سه ماه متوالی یا تأثیر منفی واضح بر عملکرد تحصیلی یا اجتماعی کودک.
 - ۲- سن کودک باید حداقل پنج سال باشد. تشخیص بی‌اختیاری ادرار قبل از این سن ممکن نیست، زیرا طبیعی تلقی می‌شود.
 - ۳- نباید علت بی‌اختیاری ادرار به یک مشکل جسمانی مشخص مانند عفونت مجاری ادراری یا مصرف دارو مرتبط باشد.
- بی‌اختیاری ادرار چندین الگو دارد: برخی از آن‌ها فقط شبانه هستند. برخی فقط در روز رخ می‌دهند. و برخی دیگر هم در شب و هم در روز اتفاق می‌افتند.

علت‌های بی‌اختیاری ادرار چندعاملی هستند:

این مشکل با اضطراب، تأخیر در رشد، وجود بیماری‌های زمینه‌ای و گاهی نقص در آموزش و مهارت یافتگی کودک برای ادرار کردن در زمان و مکان مناسب مرتبط است. درمان بی‌اختیاری ادرار، هم برای کودک و هم برای مادر یک اولویت محسوب می‌شود زیرا این وضعیت علاوه بر آثار جسمانی، فشار روانی زیادی را ایجاد می‌کند.

نکات کمکی که باید آن‌ها را رعایت کرد:

بی‌اختیاری ادرار یک مشکل پزشکی است و نه یک مسئلهٔ اخلاقی. تنبیه، چه مادی و چه معنوی، وضعیت را بدتر می‌کنند و هرگز نمی‌توانند منجر به بهبودی شوند.

مشورت با پزشک کودکان برای اطمینان از نبود علت‌های عضوی (جسمی) امری ضروری است.

این وضعیت از جمله بیماری‌هایی است که به درمانگر روانی متخصص به خوبی پاسخ می‌دهد.

ایجاد رابطهٔ اعتماد و احترام متقابل میان کودک و مادرش از یک سو، و درمانگر یا روان‌پزشک از سوی دیگر، عاملی مهم در موفقیت درمان است. توصیه‌های درمانی برای اینکه موفقیت‌آمیز باشند، باید شامل کودک، مادر و کل خانواده باشد.

اکثر موارد بهبود می‌یابند و کاملاً درمان می‌شوند؛ همچنین نباید در نامیدن موارد قبل از سن پنج سالگی به عنوان «مشکل بی‌اختیاری ادرار» عجله کرد. درمان معمولاً به صورت روانی و دارویی است و می‌توان هر دو را با هم ترکیب کرد.

بسیار مفید است که مادر آموزش ببیند و به او تذکر داده شود که به احساسات کودک مبتلا احترام بگذارد و او را با برادران، خواهران یا هم‌سالانش مقایسه نکند.

در مواردی که بی‌اختیاری ادرار در کودک پس از تولد برادر یا خواهرش ظاهر می‌شود، علت آن معمولاً رفتار والدین است؛ چرا که آن‌ها توجه، شادی و محبت شدیدی به نوزاد جدید نشان می‌دهند و این باعث می‌شود کودک احساس کند جایگاهش به خطر افتاده است. این حس در او رفتاری «بازگشتی» ایجاد می‌کند که هدفش جلب توجه و درخواست محبت است تا بتواند آن جایگاهی را که طبق تصور خودش در خطر

می‌بیند، بازپس گیرد. در واقع او پیامی روشن به مادر و خانواده‌اش می‌فرستد: من هنوز کوچک هستم و به مراقبت و توجه شما نیاز دارم.^۱

خودارضایی (استمنا)

چه زمانی رخ می‌دهد و چگونه باید با آن برخورد کرد؟

در ابتدا باید گفت که این موضوع از دیدگاه والدین حساسیت زیادی دارد و اغلب باعث نگرانی و ناراحتی می‌شود، تا حدی که بسیاری از والدین از صحبت کردن در مورد آن، بحث درباره‌اش یا حتی درخواست مشاورهٔ پزشکی خودداری می‌کنند. بسیاری از آن‌ها نمی‌پذیرند که فرزندشان چنین رفتاری انجام دهد، زیرا این مسئله را مختص بزرگسالان یا افراد دارای اختلالات روانی می‌دانند.

با این وجود، خودارضایی در کودکان یک پدیدهٔ رایج و از نظر پزشکی شناخته‌شده است. این رفتار معمولاً در بازهٔ سنی دو تا پنج سالگی مشاهده می‌شود، هرچند ممکن است گاهی پیش از این سن نیز رخ دهد. با این حال، شناسایی و تمایز آن برای والدین گاهی دشوار است و ممکن است تصور کنند که کودک دچار یک مشکل غیرعادی مانند صرع یا اوتیسم شده است، در حالی که چنین نیست!

به آن «عادت» گفته می‌شود، زیرا تکرارشونده است تا جایی که به حد اعتیاد می‌رسد؛ و به این دلیل که کودک اگر به آن عادت کند، دیگر رها

^۱ دکتر همام عرفه در مقاله‌ای منتشرشده در کانال روان‌پزشکی (psychiatry) در سال ۲۰۱۷.

کردنش برای او آسان نیست. این مسئله مشابه عادت‌هایی مانند مکیدن انگشت، جویدن ناخن یا کندن مو است. همچنین «پنهانی» توصیف می‌شود، زیرا برخی از کودکان این رفتار را در خفا و بدون آگاهی والدین انجام می‌دهند، مثلاً در رختخواب، حمام، یا پنهان شدن در یک مکان.

خودارضایی در کودکان خردسال چیست؟

خودارضایی در کودکان به معنای لمس مکرر و پیوستهٔ اندام‌های حساس بدن توسط کودک است. این عمل باعث تحریک خود کودک شده و او احساس لذت می‌کند، به همین دلیل تمایل دارد این رفتار را برای دستیابی به آرامش، تسکین و لذت تکرار کند. با این حال، در کودکان استمنا به معنای خروج مایعات بدنی (مانند مایع منی یا ترشحات واژنی) رخ نمی‌دهد. این رفتار صرفاً به دلیل احساس آرامش است، مشابه حسی که کودک هنگام مکیدن انگشت شست خود تجربه می‌کند. این رفتار معمولاً به صورت تصادفی یا در نتیجه کنجکاوی و میل به کشف توسط کودک کشف می‌شود.

این مرحله از زندگی کودک تأثیر بسیار مهمی بر روان او، دیدگاهی که نسبت به خود پیدا می‌کند، رابطه او با دیگران و حتی شیوهٔ تفکر او دارد؛ به‌ویژه اگر این رفتار بروز پیدا کند و به شکلی آگاهانه و صحیح مدیریت نشود.

این رفتار ممکن است در سنین پایین آغاز شود و معمولاً در بازهٔ سنی ۲ تا ۴ سالگی قابل مشاهده است. تحقیقات نشان می‌دهند که حدود ۳۰٪ از کودکان در برهه‌ای از زندگی خود این رفتار را تجربه می‌کنند. این پدیده

محدود به پسران نیست و حتی دختران نیز ممکن است چنین رفتاری انجام دهند

چگونه کودکان این رفتار را انجام می‌دهند؟

کودک ممکن است با حرکت دادن لگن یا نشیمنگاه به سمت بالا و پایین روی تخت، بالش، یا حتی در حمام این رفتار را انجام دهد. این حرکات اغلب به شکل مالش و در حالتی است که کودک نشسته یا دراز کشیده است. برخی کودکان این رفتار را از طریق فشردن و باز کردن مکرر عضلات ران‌ها انجام می‌دهند.

در حین انجام این عمل، کودک معمولاً کاملاً بر خود متمرکز است، از محیط اطراف جدا شده و ممکن است چهره‌اش سرخ شود. این تمرکز و تلاش ممکن است باعث شود کودک خسته یا بی‌حال به نظر برسد. گاهی این عمل با لرزش‌هایی همراه است که پس از آن کودک احساس آرامش کرده یا به خواب می‌رود.

برخی کودکان این رفتار را حتی در حین خواب نیز انجام می‌دهند و دفعات آن می‌تواند متفاوت باشد؛ از چند بار در روز تا یک بار در هفته، بستگی به میزان استرس و احساس کسالت دارد یا در هنگام استراحت و تماشای تلویزیون این کار را انجام می‌دهد. همچنین، این رفتار ممکن است در شرایط فشار روانی، مانند محروم شدن کودک از چیزی که می‌خواهد، افزایش یابد. در اغلب موارد، این رفتار با بالارفتن سن کودک به تدریج کاهش می‌یابد و معمولاً در سنین ۵ تا ۶ سالگی از بین می‌رود.

این رفتار ممکن است از دید دیگران شبیه به برقراری یک رابطهٔ جنسی یا نشانه‌هایی از یک مشکل غیرعادی به نظر برسد. با این حال، این

مسئله تنها لمس یا کشف سادهٔ اندام‌ها نیست. رفتارهای طبیعی کنجکاوی در کودکان معمولاً شامل گرفتن، نگاه کردن، یا کشیدن اندام‌ها است، اما این رفتارها با مالش مکرر و هدفمند متفاوت هستند.

دلایل انجام خودارضایی در کودکان:

- این رفتار ممکن است به‌عنوان بخشی از فرایند رشد و کنجکاوی کودک آغاز شود. هنگامی که والدین با توبیخ یا ترساندن شدید به این رفتار واکنش نشان می‌دهند، تمایل کودک برای کشف بیشتر افزایش می‌یابد. در این شرایط، کودک مخفیانه این عمل را انجام می‌دهد و با تجربهٔ لذت و آرامش، این رفتار به مرور به یک عادت تبدیل می‌شود.

- تقلید: کودک ممکن است رفتارهایی را که در محیط خانه یا در برنامه‌های تلویزیونی مشاهده می‌کند، تقلید کند. این اتفاق زمانی رخ می‌دهد که والدین در محافظت از حریم خصوصی خود یا نظارت بر محتوای مناسب برای کودک سهل‌انگاری کنند. حتی برخی برنامه‌های کودکان به‌طور غیرمستقیم رفتارها، صداها یا حرکات نامناسبی را منتقل می‌کنند که می‌تواند بر کودکان تأثیر بگذارد.

- دسترسی آزادانه به اینترنت می‌تواند کودک را در معرض محتوای نامناسب قرار دهد. اخیراً ویدیوهایی از افراد واقعی که نقش شخصیت‌های کارتون را تقلید می‌کنند و در آن رفتارهای نامناسبی انجام می‌دهند، افزایش یافته است. این ویدیوها اغلب به‌طور خودکار به‌عنوان محتوای مناسب کودکان پیشنهاد می‌شوند و خطر بزرگی به شمار می‌روند.

- سوء استفادهٔ جنسی: این عامل از خطرناکترین دلایل است. در برخی موارد، ممکن است کودک قربانی سوءاستفاده جنسی شود، چه از طریق

تماس فیزیکی و چه مشاهدهٔ رفتارهای جنسی. در هر صورت، این نوع رفتار نوعی تعرض جنسی محسوب می‌شود، زیرا کودک توانایی درک آنچه رخ می‌دهد را ندارد.

- احساس کم‌توجهی از سوی دیگران: کودکان ممکن است برای جلب توجه دیگران، به ویژه والدین، این رفتار را انجام دهند. اگر کودک در نخستین تجربهٔ خود شاهد واکنش‌های قوی والدین (مانند فریاد زدن یا صحبت کردن دربارهٔ این رفتار) باشد، ممکن است تصور کند که این یک روش برای جلب توجه است. به مرور، این رفتار به دلیل لذت و آرامشی که فراهم می‌کند، در شرایط اضطراب، بی‌خوابی یا تنش تکرار می‌شود.

- تأثیر هورمون‌ها: در برخی موارد، ممکن است سطح بالای هورمون‌های جنسی (زنانه یا مردانه) در کودک باعث بروز چنین رفتاری شود.

- التهاب و تحریک: هرچند التهاب به‌طور مستقیم دلیل خودارضایی نیست، اما خارش یا سوزش ناشی از آن می‌تواند کودک را به لمس مداوم اندام‌ها ترغیب کند. اگر کودک در حین این رفتار احساس لذت کند، ممکن است حتی پس از درمان خارش به این عمل ادامه دهد.

- عادت خوابیدن روی شکم: برخی کودکان به دلیل عادت خوابیدن روی شکم، در حین خواب این رفتار را انجام می‌دهند، بدون اینکه متوجه باشند. با گذشت زمان، این عادت می‌تواند به خودارضایی مکرر تبدیل شود.

- این رفتار، صرع نیست... برخی والدین یا پزشکان ممکن است این رفتار را با حملات صرع اشتباه بگیرند. حالت‌های غیرعادی کودک، مانند تمرکز نداشتن، انقباض و انبساط عضلات، و قرارگیری در وضعیت‌های عجیب

ممکن است این اشتباه را ایجاد کند. در برخی موارد، پزشکان داروهای ضد صرع تجویز می‌کنند، درحالی‌که این داروها هیچ تأثیری بر این رفتار ندارند.

چرا کودک به انجام خودارضایی ادامه می‌دهد؟

این رفتار ممکن است به یک عادت ناخوشایند تبدیل شود، مشابه عادت مکیدن انگشت یا جویدن ناخن‌ها. باید توجه داشت که این رفتار به معنای رسیدن کودک به بلوغ یا رشد جنسی دختران نیست.

هر کودکی که در حال لمس یا دستکاری اندام‌های تناسلی خود دیده شود، لزوماً در حال انجام خودارضایی نیست. در بسیاری موارد، این رفتار می‌تواند به دلیل نیاز به حس امنیت و آرامش باشد. کودکی که احساس امنیت نمی‌کند، ممکن است به رفتارهایی مانند مکیدن انگشت، جویدن ناخن‌ها، یا در مواردی خاص‌تر، به خودارضایی روی بیاورد. این رفتار معمولاً با نشانه‌ها و شیوه‌های متفاوتی بروز می‌کند.

آیا ممکن است خودارضایی با کشف لذت توسط کودک شدت یابد؟

بله، اگر این رفتار بدون هیچ‌گونه راهکار یا درمانی رها شود، می‌تواند شدت یابد. واکنش‌های بزرگ‌نمایی شدهٔ والدین، مانند تنبیه یا ضرب و شتم به دلیل مشاهدهٔ کودک در حال لمس بدن خود، نه تنها کمکی به حل مسئله نمی‌کند، بلکه می‌تواند اوضاع را بدتر کند. برخوردهای خشن یا توبیخ‌های شدید ممکن است موجب تقویت رفتار کودک شود، زیرا کودک بیشتر به پنهان‌کاری و ادامهٔ آن سوق داده می‌شود.

خطرات این رفتار چیست؟

خطر اصلی خودارضایی در خود عمل نیست، هرچند تکرار مداوم آن می‌تواند مشکلاتی مانند آسیب‌های فیزیکی (زخم، خراش) و انتقال باکتری‌ها و عفونت‌ها را به همراه داشته باشد. اما نگرانی عمده ترس ناشی از آن است که مبادا این رفتار بر اثر مشکل سوء استفادهٔ جنسی بدون اطلاع والدین رخ داده باشد. این عادت به معنای نوعی تحریک جنسی است که کودک را به ایدهٔ منفی خاصی می‌رساند، یا اینکه دیگران گمان می‌کنند او قربانی سوء استفادهٔ خاصی شده است.

مهم‌ترین نکته این است که این اتفاق، یک مرحلهٔ طبیعی از مراحل کشف بدن و خود توسط کودک است و به‌ویژه زمانی که به صورت گذرا، مقطعی و غیردائمی باشد، نگران‌کننده نیست. (با این حال، اگر به‌صورت مداوم و شدید ادامه پیدا کند، نیازمند توجه و بررسی دقیق والدین و مشاوره با متخصص است).

چگونه می‌توان این رفتار را درمان کرد؟

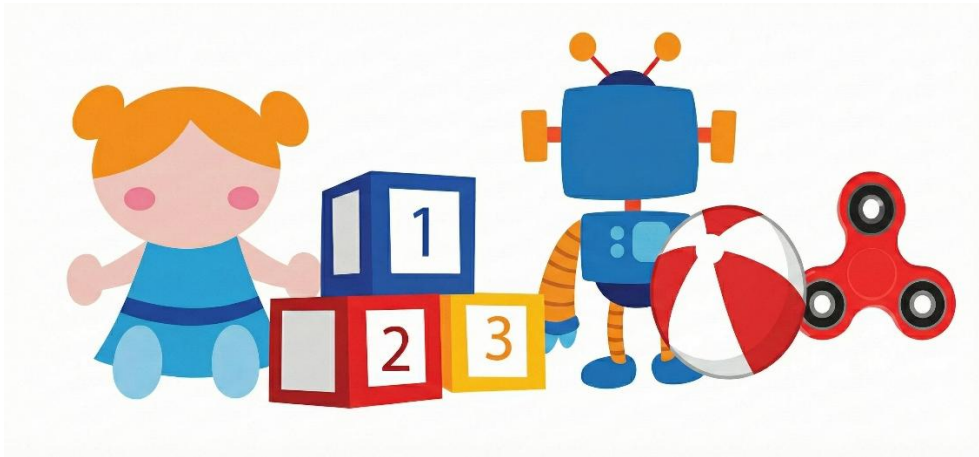
- ابتدا باید رفتار کودک را درک کنیم و دلایل انجام این عمل را جستجو کنیم. اگر کودک از اضطراب یا تنش رنج می‌برد، به جای سرزنش یا تنبیه او و نگاه کردن به او به‌عنوان فردی بد یا بی‌ادب، باید به درمان اضطراب و تنش او پردازیم تا کودک به آرامش و اطمینان برسد و این رفتار را به‌صورت خودکار کنار بگذارد.

در صورتی که کودک قربانی بی‌توجهی، فشار روانی یا سوءاستفادهٔ جنسی بوده باشد، به هیچ وجه نباید او را تنبیه کرد.

- نظارت بر محتوای دیداری: باید محتوای تصویری که کودک در یوتیوب یا تلویزیون تماشا می‌کند، تحت نظر باشد. می‌توان از نرم‌افزارهای

محافظتی استفاده کرد تا بدانیم کودک چه می‌بیند و این ایده‌ها یا اطلاعات از کجا به ذهن او آمده است. گاهی این اطلاعات از دوستان یا صحنه‌هایی که از دیگران مشاهده کرده، نشأت می‌گیرد. نظارت بر کودک باید بدون محدود کردن حرکات و تعاملات اجتماعی او باشد.

- هدایت کودک به فعالیت‌های حرکتی: تمرکز کودک را به فعالیت‌های حرکتی مانند بازی، شنا و ورزش جلب کنید. از اسباب‌بازی‌هایی مانند توپ، خمیر بازی، مکعب‌های ساختمانی یا ابزارهایی مثل اسپینر برای مشغول نگه‌داشتن دستان کودک استفاده کنید.



- ابراز محبت و توجه: به کودک محبت، دلسوزی و مراقبت کافی نشان دهید. مشکلات روانی او را پیگیری و به سرعت حل کنید؛ مشکلاتی مانند از دست دادن یکی از والدین، تجربه اضطراب یا ترس، مواجهه با سوءاستفاده جنسی یا مشکلات اجتماعی. هدف، حل این مشکلات و کمک به کودک برای عبور از آن‌ها است.

- پرورش استعدادهای کودک: استعدادهای کودک را تقویت کنید؛ استعدادهایی مانند سخنرانی، نقاشی، خطاطی، شرکت در سفرها و

فعالیت‌های اجتماعی. از منزوی شدن کودک جلوگیری کنید و او را به فعالیت‌های اجتماعی تشویق کنید.

- اگر کودک بالای پنج سال است، می‌توان با او به‌طور مستقیم صحبت کرد. به شیوه‌ای آرام و بدون قضاوت به او توضیح دهید که این رفتار پذیرفته‌شده نیست و اندام تناسلی برای تفریح و لذت نیست. همچنین، به او بگویید که این رفتار از نظر اجتماعی ناپسند است و کودک نباید چنین کاری انجام دهد.

اگر مادر کودک را در حال انجام این عمل مشاهده کرد، باید نارضایتی خود را از طریق نگاه نشان دهد، اما بدون خشم، فریاد یا تنبیه.

برخی کودکان ممکن است هنگام مواجهه، انکار کنند یا دیگران را مقصر بدانند و از اعتراف به این عمل خودداری کنند. ممکن است بگویند: من نمی‌خواهم این کار را انجام دهم، دستم خودش این کار را انجام می‌دهد.

در این شرایط، می‌توان به کودک آموزش داد تا کنترل بیشتری بر رفتار خود داشته باشد. به او بگویید: «پسرم، خداوند به هر انسانی عقلی داده که می‌تواند اعضای بدنش را کنترل کند. تو هم می‌توانی دستت را کنترل کنی و به آن دستور دهی که چه کاری انجام دهد یا ندهد. مثلاً به دست زیبایت بگو: نه، این کار را نکن. خداوند این دست را برای کارهای خوب مثل خوردن، نوشیدن، دست دادن یا تمیز کردن خلق کرده است، نه برای انجام این کارها».

چگونه فرزندانمان را از خودارضایی بازداریم؟

در ابتدا، بهتر است این اصطلاح (خودارضایی) اصلاً در حضور کودکان و حتی نوجوانان به زبان آورده نشود و مستقیماً به آن‌ها نگوییم که «فلان کار یا بهمان کار را انجام ندهید».

سپس به کودک توضیح می‌دهیم که بدن انسان منافذ (خروجی‌های) طبیعی دارد که نیاز به مراقبت و برخورد خاصی دارند؛ این بخش‌ها نسبت به اشیاء و رفتارهای نادرست حساس هستند و از طریق همین منافذ، بدن در معرض ورود میکروب‌ها و ویروس‌ها قرار می‌گیرد. بنابراین، درست نیست که چیزی وارد آن‌ها شود، یا با آن‌ها بازی کرد و یا به‌طور مکرر آن‌ها را خاراند و لمس کرد. اعضای مثل:

- بینی: غشای داخل بینی بسیار حساس و نازک است.

- گوش: پردهٔ گوش حساس بوده و ممکن است دچار خراش یا پارگی شود.

- دهان: قرار دادن انگشت یا غذاهای آلوده در دهان می‌تواند باعث بیماری شود.

- چشم: پلک و ناحیهٔ اطراف آن حساس است و مالش یا تمیز کردن با دستمال‌های آلوده می‌تواند آسیب‌زا باشد.

- ناحیهٔ تناسلی و مقعد: این بخش‌ها به دلیل تماس با فضولات در معرض میکروب‌ها قرار دارند. لمس این ناحیه با دست‌های آلوده یا نشستن دست‌ها بعد از دستشویی می‌تواند منجر به بیماری شود.

- واژن در دختران: این عضو بسیار حساس است و پوست اطراف آن نازک بوده و در معرض خارش، التهاب یا زخم قرار دارد. استفاده از روش‌های

مناسب برای حذف موهای زائد و لباس زیر نخی بدون تزئینات یا الیاف نایلونی که باعث افزایش رطوبت و باکتری‌ها می‌شوند، ضروری است.

تمرین:

هدف تمرین:

این تمرین به کودک کمک می‌کند خودکنترلی را یاد بگیرد، اراده و تصمیم‌گیری را تقویت کند و با خود به شیوه‌ای مثبت صحبت کند.

عناصر بازی:

- مادر
- یک سیب یا هر نوع میوه
- یک چوب یا عصا
- برگه‌ای که روی آن با رنگ قرمز نوشته شده است: توقف

روش انجام:

کودک مقابل میز و رو به ابزارها می‌نشیند و مادر هم روبه‌روی او قرار می‌گیرد.

چشمانش را می‌بندد...

مادر می‌گوید: «سیب را بردار». کودک سعی می‌کند (با چشمان بسته) آن را پیدا کند. سپس مادر می‌گوید: «ایست!»؛ کودک چشمانش را باز می‌کند تا به علامت (نشانه) نگاه کند. این تمرین با چندین وسیلهٔ دیگر تکرار می‌شود تا زمانی که کودک کاملاً در انجام آن مهارت پیدا کند. سپس:

کودک چندین بار چشمانش را می‌بندد و خودش را در حال انجام آن عادت (خودارضایی) تصور می‌کند. در این هنگام مادر فرمان توقف می‌دهد؛ کودک چشمانش را باز می‌کند، به تابلو خیره می‌شود و تلاش می‌کند خودش را از انجام آن کار بازدارد.

نتیجۀ تمرین:

این تمرین به کودک کمک می‌کند تا وقتی به‌طور غیرارادی دستش را به سمت عضو حساس می‌برد، از قدرت ارادهٔ خود برای متوقف کردن این رفتار استفاده کند.

چه زمانی باید به پزشک مراجعه کنیم؟

- وقتی کودک در مکان‌های عمومی یا در حضور دیگران این عمل را انجام می‌دهد.
- اگر شک دارید که کسی به کودک این رفتار یا سایر لمس‌های جنسی را آموزش داده است.
- اگر فکر می‌کنید کودک در معرض دیدن برنامه‌ها یا فیلم‌های مستهجن قرار گرفته است.
- اگر علائم بلوغ زودرس را در کودک مشاهده کردید.
- اگر کودک شما سعی دارد این رفتار را به سایر کودکان آموزش دهد.
- اگر کودک شما به افسردگی و اندوه گرایش پیدا کرده است.

- اگر یکی از والدین شخصیتی عصبانی، مضطرب یا بزرگ‌نمایی کننده دارد: در این صورت بهتر است با کودک صحبت نکنید و مستقیماً به پزشک مراجعه کنید. چرا که مواجههٔ کودک با حالت‌های عصبی و ترسناک والدین ممکن است وضعیت او را بدتر کند، درمان را دشوارتر سازد و حتی او را به این رفتار بیشتر وابسته کند، به‌ویژه اگر کودک لجباز یا گریزان از مشکلات باشد یا بخواهد والدین را تحریک کند.

- اگر این رفتار تکرار شد و با روش‌های ذکرشده نتوانستید آن را کنترل کنید: در صورتی که احساس می‌کنید مشکل بسیار جدی و غیرقابل تحمل است، باید به پزشک مراجعه کنید.

- اگر نمی‌توانید این رفتار را از حملات صرع تشخیص دهید.

- اگر کودک این عادت را به شیوه‌ای خشن یا آسیب‌زا انجام دهد، یا در حضور دیگران مرتکب این عمل شود: باید به‌سرعت راه‌حلی پیدا کنید. گاهی روان‌پزشکان ممکن است داروهای آرام‌بخش برای کمک به توقف این رفتار تجویز کنند.

- اگر کودک از دیگران بخواهد که این عمل را برای او انجام دهند.

- در نهایت، برخی والدین ممکن است به تذکرها و سرزنش‌های مداوم تمایل داشته باشند. بهتر است از سخنرانی‌های طولانی خودداری کرده و به‌جای آن کودک را درک کرده و حمایت کنید.

هشدار!

باید والدین از هرگونه رفتار یا عملی که ممکن است احساسات کودک را جریحه‌دار کند، خودداری کنند، رفتارهایی مانند بستن دست‌های کودک،

گرفتن فیلم از او در حال انجام چنین رفتارهایی، تحقیر کردن او، یا تهدید کردنش به عذاب خداوند و آتش جهنم، یا ترسیم این عمل به صورت شرم‌آور و گناه‌آلود یا تهدید به آتش جهنم.

من خودم از زبان یکی از مادران شنیدم که به پسرش می‌گفت: «من عضو تو را با چاقو قطع می‌کنم» و یکی دیگر می‌گفت: «تو را نزد پزشک می‌برم تا آن را بردارد». این‌ها از فجایعی هستند که برخی مادران مرتکب می‌شوند که می‌تواند منجر به آسیب و اختلالات روانی شدید در آینده شود و شخصیت کودک را دچار مشکلات جدی کند.

این رفتارها می‌تواند در آینده منجر به اختلالات جنسی شود و کودک را از ازدواج ناتوان کند. در نتیجه، والدین نه تنها کودک خود را از دست می‌دهند، بلکه سلامت روانی و جسمانی او را نیز می‌گیرند.

باید نسبت به این موضوع، به‌ویژه در نوزادان و کودکان کم‌سن، بی‌تفاوت بود؛ اما در مقابل، با کودکان بزرگتر (بالای چهار سال) باید با جدیت دربارهٔ این موضوع صحبت کرد و مسائل جنسی را از جنبهٔ سلامتی برایشان توضیح داد. همچنین لازم است استرس و تنش کودک را کاهش داد. نباید به روش‌های منع مستقیم یا سرزنش و مجازات متوسل شد، زیرا این اقدامات وضعیت را بدتر کرده و رابطهٔ والدین با کودک را تخریب می‌کند. در این شرایط، نوعی ترس نسبت به اعضای تناسلی در ذهن کودک شکل می‌گیرد و او ممکن است در اولین فرصت که از نظارت خارج می‌شود، مجدداً به همان رفتار بپردازد.

در صورتی که کودک را در حال انجام مالیدن اندام تناسلی با تکان دادن کامل تنه‌اش مشاهده کردید، باید این رفتار نادیده گرفته شود و توجه کودک به مسأله دیگری جلب شود که برای او جذاب باشد.

همچنین باید احتمال وجود عفونت‌های ادراری یا عفونت‌های قارچی در ناحیهٔ پوشک را نیز در نظر گرفت، هرچند که در بیشتر موارد، علت رفتارهای خودارضایی در نوزادان مشخص نیست.

توصیه‌هایی کمک‌کننده برای نجات کودک از خودارضایی:

- نمی‌توان کودک را از انجام این کار منع کرد مگر آنکه خودش به طور طبیعی از آن اجتناب کند و این کار باید با روش‌های مسالمت‌آمیز مثل پرت کردن حواسش انجام شود. اگر کودک بزرگتر شد و همچنان به این عادت ادامه داد، باید تمرکز بر روی متقاعد کردن او باشد تا این کار را در بیرون از خانه انجام ندهد و به او گفته شود که این یک کار بسیار خصوصی است.

- نباید کودک را به خاطر انجام این عمل در هنگام خواب سرزنش کرد و نباید انتظار داشت که این عادت به سرعت از بین برود.

- نباید سعی کرد کودک را از خوابیدن روی شکم منع کرد یا از گذاشتن دست‌هایش بین پای خود در هنگام خواب جلوگیری کرد یا دست‌هایش را در طول خواب ببندید.

- باید کودک را با فعالیت‌های جسمانی مهم مانند ورزش مشغول کرد.

- باید محبت و مهربانی بیشتری به کودک نشان داد.

- نباید خودارضایی کودک را عملی وحشتناک و ناپسند در نظر گرفت.
- در نهایت، راه حل این است که این حالت پذیرفته شود و هر چه کودک بزرگتر می‌شود، با کودک در حد امکان درک و تفاهم ایجاد شود.

آماده‌سازی کودک برای مدرسه/مکتب

- هنگامی که فرزندم وارد کلاس اول ابتدایی شد، لازم بود زمانی را به رعایت برخی از نکات و توصیه‌ها اختصاص دهم که دوست دارم آن‌ها را با شما به اشتراک بگذارم تا شما هم این توصیه‌ها را برای کودکان داشته باشید:
- با کودکان بزرگتر بازی نکن، با آن‌ها ارتباط برقرار نکن، صحبت نکن یا چیزی از آن‌ها نگیر، مگر از معلمان.
- در کلاس تنها نشین و به حیاط و مکان‌های خلوت تنها نرو.
- قبل از پایان ساعت از مدرسه/مکتب خارج نشو و اگر احساس خستگی یا مشکلی داشتی، از اداره درخواست کن با خانواده تماس بگیرند تا ما بیاییم و تو را ببریم.
- شمارهٔ خانه و شماره یکی از اقوام را در صورت بروز شرایط اضطراری حفظ کن.
- به کودک نحوهٔ سوار و پیاده شدن از اتوبوس، شماره اتوبوس و شناخت راننده را یاد دهید.
- هرگز شروع به ضربه زدن یا حمله نکن، حتی به شوخی. اگر کسی به تو حمله کرد، فوراً نزد معلم شکایت کن. اگر دیدی معلم به حرفت گوش

نمی‌دهد، از خودت مراقبت کن و مهاجم را متوقف کن؛ مثلاً دستش را بگیر، او را دور کن یا با صدای بلند به او اعتراض کن، اما سعی کن کار به اینجا نکشد.

- هر مشکلی که پیش آمد، نترس و چیزی را از ما پنهان نکن، حتی اگر اشتباهی کردی. هرگونه تعرض یا آزاری را فوراً به ما اطلاع بده تا بتوانیم تصمیم فوری بگیریم و با مدیران مدرسه صحبت کنیم. ما خانوادهٔ تو هستیم و اجازه نمی‌دهیم کسی به تو آسیب بزند و خودمان هم هرگز به تو آسیبی نمی‌رسانیم.

- به هیچ تهدیدی توجه نکن و از هیچ فرد غریبه‌ای هدیه یا خوراکی بی‌دلیل نگیر.

- اگر دوستان از تو خواست کار نادرستی انجام دهی، این کار را نکن. تو مسئول هر خطایی هستی که مرتکب آن می‌شوی و عقلت برای تشخیص درست و غلط کافی است (درخواست‌هایی مانند این که دوستت از تو بخواهد کسی را بزنی، چیزی بدزدی یا چیزی را خراب کنی).

- دربارهٔ اسرار و اخبار خانه با دانش‌آموزان صحبت نکن و چیزی از زندگی شخصی‌مان تعریف نکن. فقط دربارهٔ خودت، بازی‌هایت و درس‌هایت صحبت کن.

- در زمان استراحت (زنگ تفریح) ابتدا صبحانه‌ات را بخور، سپس هر قدر دوست دارید بازی کن. چندین بار آب بنوش، مخصوصاً وقتی احساس تشنگی کردی.

- اگر خواستی به دستشویی بروی، به نزدیکترین دستشویی به کلاس خودت که مخصوص دانش‌آموزان ابتدایی است، مراجعه کن و به معلم بگو.

- محل را تمیز نگه دار و تا حد امکان چیزی را خراب نکن و به وسایل مدرسه و مکتب و دیگران آسیب نزن.

- اگر چیزی را که دوست داری نزد دوستانت دیدی، به من بگو تا مشابه آن را برایت بخریم.

- از وسایل شخصی‌ات و کیف خود مراقبت کن. چیزی را به دیگران نده و چیزی را از دیگران نگیر. اگر کسی وسایلت را نیاورده بود، می‌توانی از مداد اضافی برای او بدهی تا استفاده کند، اما بعد از اتمام، آن را پس بگیر.

- کیف خود را همیشه روی پشتت نگه ندار و هنگام انتظار و سر صف، کنار خود بگذار.

- از حریم شخصی خود (از دهان تا زانو) محافظت کن. به کسی اجازه نده که آن را لمس کند، نزدیکت شود، تو را بغل کند، خودت هم این کارها را با کسی نکن. هنگام صف کشیدن در بوفه یا در خروجی مدرسه، ازدحام و شلوغ نکن.

- مهربان و مودب باش، با دوستانت شوخی کن، در درس‌ها شرکت کن، در حل مسائل پیش‌قدم شو و برای پاسخ دادن رقابت کن.

- از تماس با افراد بزرگتر از خودت پرهیز کن. در زنگ تفریح، کلاس ورزش یا مکان‌های خلوت، تنها نباش.

- اگر در مدرسه/مکتب یا در اتوبوس مورد آزار کلامی یا جسمی قرار گرفت، به ما اطلاع بده. برای بررسی موضوع به مدرسه مراجعه می‌کنیم زیرا ما اولین خط دفاع تو هستیم.

- هر روز از او درباره روز مدرسه‌اش پرسید، زیرا ممکن است ترس یا خجالت مانع گفتن برخی مسائل مهم شود. از روش بازجویی خودداری کنید و اگر اشتباهی را بیان کرد، او را تنبیه نکنید. بلکه با آرامش اشتباهش را توضیح دهید.

- به او تذکر دهید که هنگام رفتن به دستشویی، به نزدیکترین دستشویی مخصوص کلاس خودش برود.

صبحانه خوردن در خانه بسیار مهم است. علاوه بر آن، باید یک میان‌وعده سبک و مبلغی مناسب برای خرید همراه داشته باشد. بهتر است یک بطری آب نیز با خود بیاورد.

- ارتباط مستمر با معلم کلاس و مشاور دانش‌آموزی داشته باشید. شمارهٔ تلفن خود و یکی از نزدیکان را در اختیار مدرسه قرار دهید و آن را داخل کیف کودک روی کارت بنویسید.

- هرگونه مشکلات جسمی یا روانی کودک را به معلم اطلاع دهید. از تهدید یا تنبیه کودک در حضور معلم یا مشاور خودداری کنید و به آن‌ها

اجازه ندهید که کودک را تنبیه کنند و عباراتی نظیر «گوششتش برای شما، استخوانش برای ما»^۱ را به آن‌ها نگوید.

کلمات جنسی ناشایست

به محض اینکه کودکم سورهُ هَمْزَه ﴿وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ﴾ را یاد گرفت، شروع به آموزش معنای این دو کلمه به فرزندانم کردم.

هَمْز به معنای اشاره با دست، چشم یا حرکات خاص برای استهزا، تمسخر یا بدگویی از فردی است.

لَمْز به معنای صحبت کردن بد دربارهٔ کسی، چه در حضورش و چه در غیابش، حتی با یک کلمه است، مانند استفاده از الفاظ زشت، توهین‌آمیز یا تشبیه افراد به حیوانات و غیره.

نمونه‌هایی از هَمْز:

- اشاره با دست، مثلاً اینکه فلانی کوتاه، بلند، لاغر یا چاق است.
- اشاره به دیوانگی، بیرون آوردن زبان برای تحقیر، یا ایجاد صداهایی شبیه به باد از دهان.
- استفاده از انگشتان به شکل‌های خاص، مانند:

^۱ این عبارتی است که برای اجازهٔ تنبیه بدنی به معلم‌ها گفته می‌شد. عبارتی شبیه به «چوب معلم گل است...». (ویراستار)

- ۞ این حرکت با بالا بردن کف دست و باز کردن انگشتان به سمت فردی انجام می‌شود و نشان‌دهندهٔ خوش نیامدن، تمسخر یا تحقیر است.^۱

- ۞ که نمادی از عبادت‌کنندگان شیطان است و با علامت "دوستت دارم" در زبان اشاره متفاوت است.

- ۞ که اشاره به عضو جنسی مردانه دارد و حاوی معنای واضحی از تعرض جنسی است. برخلاف آنچه گفته می‌شود که این حرکت به سربازان بریتانیایی مربوط است، دادستانی عربستان آن را به‌عنوان حرکتی با مدلول جنسی طبقه‌بندی کرده است.

تمام این نمادها و حرکات، معانی بد و آزاردهنده‌ای دارند و در دستهٔ الهمز و اللمز قرار می‌گیرند. این نمادها حاوی مفاهیمی ناراحت‌کننده و توهین‌آمیز هستند و می‌توانند آسیب‌های اخلاقی و اجتماعی به همراه داشته باشند.

و اشارات دیگری وجود دارد که استفاده از آن‌ها مانعی ندارد مثل:

۞ تشهد (توحید)

۞ قوی

۞ خوب یا عالی

^۱ در برخی مناطق و کشورهای عربی این طرز نشان دادن دست با نوعی اخم در چهره معنایی شبیه به «خاک بر سرت» می‌دهد. (ویراستار)

دعا 🙏

خوب 👍

بد 👎



مشکلات دلبستگی در میان دختران

بسیاری از اوقات این سؤال به دست من می‌رسد: دخترم/ خواهرم/ دوستم به یکی از دوستانش یا معلمش علاقه‌مند شده است. چه کنم که مانع ادامهٔ این رابطه شوم و رفتار او را اصلاح کرده و وضعیت را بهبود بخشم؟

پاسخ: این یک مسئلهٔ نسبتاً حساس است که نیازمند توجه ویژه‌ای است. با این حال، نمی‌توان از پرداختن به آن اجتناب کرد، چراکه چنین مسائلی در زندگی دختران ما، به‌ویژه در یک دورهٔ بسیار حساس از زندگی‌شان، مانند دوران تحصیل یا مقاطع خاصی از سنین نوجوانی، رخ می‌دهد.

این موضوع یکی از مشکلات رایج در مدارس/مکاتب و دانشگاه‌هاست و بسیاری از فعالان حوزهٔ آموزش به وجود آن اذعان دارند. مشکل در اینجا بیشتر عاطفی است تا جسمی و اغلب به روابط احساسی محدود می‌شود.

چه اتفاقی در این روابط می‌افتد؟

معمولاً علاقه‌مندی و دلبستگی‌ها در دوران نوجوانی آغاز می‌شود. شدت علاقه و میزان دلبستگی بسته به عمق رابطه، میزان محبتی که دختر نسبت به طرف مقابل (دوست، معلم یا حتی هم‌کلاسی) احساس می‌کند، و شرایط عاطفی که در آن قرار دارد، متفاوت است.

این روابط ممکن است از دورهٔ متوسطه آغاز شود، حتی گاهی از سال اول متوسطه و در برخی مواقع در سال‌های بعدی ظاهر شود. این علاقه گاهی عاطفی است و در مواردی به دلبستگی تبدیل می‌شود. گاهی این دلبستگی به شکلی بیمارگونه و دوطرفه شکل می‌گیرد، اما در برخی موارد طرف مقابل نقشی در این احساسات ندارد.

چگونه با این مشکل برخورد کنیم؟

برخی خانواده‌ها وانمود می‌کنند که چنین مشکلی وجود ندارد و از آن چشم‌پوشی می‌کنند. عده‌ای دیگر تلاش می‌کنند با موعظه، نصیحت، تماس با خانواده طرف مقابل یا حتی تنبیه، این روابط را متوقف کنند.

اما در اکثر موارد، استفاده از روش‌های خشونت‌آمیز یا اطلاع دادن به والدین و تنبیه، موفقیت‌آمیز نیست. این موضوع پیچیده‌تر از آن است که با تنبیه یا گزارش به خانواده حل شود.

راه‌حل:

برای درمان این مشکل، بهتر است از متخصصان کمک گرفته شود. درمان دو جنبه دارد:

۱. درمان رفتاری-شناختی

این روش می‌تواند به صورت فردی انجام شود، به‌طوری‌که مستقیماً به فرد موردنظر پرداخته شود. همچنین می‌توان از روش‌های آگاهی‌بخشی جمعی و هشدار به همه دانش‌آموزان یا دانشجویان بهره گرفت.

۲. راهنمایی روان‌شناختی، آموزش و تقویت خودآگاهی:

استفاده از مشاوره روان‌شناسی برای کمک به درک بهتر احساسات و موقعیت‌ها و آموزش مهارت‌های تقویت شخصیت و خودآگاهی می‌تواند به حل این مسئله کمک کند.

چه عواملی باعث می‌شود این روابط در سنین کم شکل بگیرد؟

ممکن است دلیل واضحی برای ظهور چنین رفتارهایی وجود نداشته باشد، اما برخی شرایط می‌توانند دختر را به سمت چنین رفتارهای ناسالمی سوق دهند. از جمله مهم‌ترین این دلایل می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱. کمبود محبت، عاطفه و عشق در خانواده، یا مشکلات خانوادگی:

بسیاری از خانواده‌ها به نیازهای عاطفی دختر نوجوان توجه نمی‌کنند. وقتی دختری از محبت و توجه در خانه محروم باشد و بدتر از آن، اگر از سوی والدین یا بستگان با خشونت یا بدرفتاری مواجه شود، به دیگران روی می‌آورد تا محبت و عاطفه دریافت کند. در این شرایط، ممکن است تنها گزینه برای او دوستان هم‌مدرسه‌ای یا حتی معلم (زن یا مرد) باشد که الهام‌بخش و مورد تحسین او قرار گیرد و گاهی این تحسین به عشقی پرشور تبدیل می‌شود.

۲. کمبود اطلاعات دینی:

نبود آموزش کافی در زمینهٔ مسائل دینی، باعث می‌شود برخی دختران به دلیل ناآگاهی از مفاهیم حلال و حرام وارد چنین روابطی شوند.

۳. ضعف شخصیتی:

دخترانی که شخصیت ضعیفی دارند، نمی‌توانند عواطف خود را کنترل کنند و همین امر باعث می‌شود به راحتی تحت تأثیر احساسات خود قرار گیرند و به سمت دخترانی با شخصیت قوی‌تر کشیده شوند.

۴. نبود الگوی مناسب:

وقتی در خانه، مدرسه یا حتی رسانه‌ها، الگویی درست و مثبت برای دختر وجود نداشته باشد، او دچار سردرگمی شده و به رفتارهای ناسالم گرایش پیدا می‌کند.

۵. وجود اوقات فراغت زیاد:

دخترانی که اوقات فراغت خود را به درستی پر نمی‌کنند، بیشتر در معرض چنین رفتارهایی قرار می‌گیرند، در حالی که دختران پرمشغله کمتر به این سمت سوق پیدا می‌کنند.

۶. تقلید کورکورانه:

گاهی دختران برای پیروی از دوستان یا احساس تعلق به گروهی، حتی اگر این رفتارها از نظر اجتماعی و دینی نامناسب باشند، دست به تقلید می‌زنند.

۷. تأثیر رسانه‌ها:

رسانه‌ها نقش مهمی در شکل‌گیری چنین روابطی دارند و گاهی الگوهایی اشتباه و مضر ارائه می‌دهند.

۸. فشار همسالان و هم‌رنگی با دیگران:

گاهی برخی دختران به دلیل فشار همسالان و تلاش برای هم‌رنگ شدن با دیگران، به این رفتارها روی می‌آورند. این امر لزوماً از درون خود دختر ناشی نمی‌شود، بلکه ممکن است صرفاً به دلیل پیروی از دوستان یا تلاش برای قرار گرفتن در یک گروه اجتماعی رخ دهد. برای مثال، اگر یک دانش‌آموز در گروه دوستانش مشاهده کند که یکی از آن‌ها رابطه‌ای خاص دارد، چه با دوستِ پسر و چه با یک دوست همجنس، ممکن است خودش نیز برای جلوگیری از این‌که فردی متفاوت یا طرد شده به نظر برسد، وارد چنین روابطی شود. به‌ویژه در دورهٔ متوسطه، این فشار برای عضویت در گروه‌ها و هم‌رنگ شدن با آن‌ها بسیار شدید است و دختران تلاش می‌کنند در جمعی که به آن تعلق دارند پذیرفته شوند.

در این موارد، مشکل معمولاً به راحتی حل می‌شود؛ زیرا اگر دختر از سوی خانواده یا اطرافیان حمایت شود، ممکن است با اولین مشاوره یا توجه مثبت، این رفتارها را کنار بگذارد.



۹. تأثیر طلاق و جدایی والدین:

در برخی از خانواده‌ها پس از طلاق، پدر دختران را نزد خود نگه می‌دارد و مادر را از دیدار آنها محروم می‌کند. دختر از مادرش دور می‌ماند و این دوری باعث ایجاد مشکلات روحی و روانی می‌شود. در چنین شرایطی، دختر ممکن است برای پر کردن این خلأ عاطفی به دیگران پناه ببرد.

در این حالت، وابستگی ممکن است شدید و بیمارگونه شود. بنابراین، خانواده‌ها باید به نیازهای عاطفی و روانی دختر توجه کنند و بخشی از رفتارهای او را، حتی اگر غیر قابل قبول به نظر برسد (مانند نوع پوشش یا وابستگی به مادر یا اطرافیان)، به عنوان نشانه‌هایی از نیاز به محبت و توجه بپذیرند.

بسیاری از والدین به دلیل ناراحتی از رفتارهای این دختران به خشونت لفظی، توهین یا استفاده از کلمات ناشایست متوسل می‌شوند. این روش نه تنها مشکل را حل نمی‌کند، بلکه وضعیت را پیچیده‌تر می‌کند و ممکن است دختر را به سمت لجاجت یا پنهان‌کاری سوق دهد. در چنین شرایطی، رابطه ممکن است مخفیانه ادامه یابد و عواقب جبران‌ناپذیری به بار آورد.

یکی از نتایج این مسئله، مشکلات تحصیلی است. این رفتارها می‌توانند عملکرد تحصیلی دختر را تحت‌تأثیر قرار دهند. دختری که ممکن است توانایی‌های عالی داشته باشد و حتی به موفقیت‌های بزرگ دست یابد، به دلیل درگیر شدن در این رفتارها، فرصت‌های تحصیلی خود را از دست می‌دهد.

راهکارها:

پیشگیری از چنین رفتارهایی بهترین روش درمان است، که از طریق آگاهی‌بخشی به دختران به روش‌های علمی و با مشورت کارشناسان تربیتی و روان‌شناختی انجام می‌شود تا نتیجهٔ منفی به بار نیاید.

راهکارهای دیگری نیز وجود دارد که می‌تواند در درمان این رفتارها مفید باشد؛ رفتارهایی مانند:

۱- دور کردن ذهن دختر از شخص مورد علاقه، به‌ویژه اگر آن فرد یکی از افراد مشهور باشد.

۲- پرهیز از مواجهه با فرد مورد علاقه، تا این کار به فراموشی آن شخص کمک کند و در نتیجه رابطهٔ عاطفی ضعیف شود.

۳- آگاهی بخشی دینی، به این صورت که از دختر خواسته شود از کارهایی که موجب خشم خداوند می شود، دوری کند. صحبت به شیوه‌ای ساده و بدون پیچیدگی و افراط در نصیحت باشد.

۴- مطالعهٔ رهنمودی، به این معنا که از دختر خواسته شود کتاب‌های خاصی بخواند که درک او را گسترش داده و او را به اشتباه رفتارش آگاه کند.

۵- موضوع بسیار مهم دیگر، آگاهی بخشی به والدین دربارهٔ اهمیت توجه به دختران و تأمین نیازهای اساسی آن‌ها در زندگی است. شاید در این زمینه نیاز به درمان خانوادگی توسط افراد متخصص وجود داشته باشد.

۶- سپردن مسئولیت به دختر و مشارکت در رهبری خانواده به شکلی که حس خودارزشمندی او را از طریق سپردن برخی مسئولیت‌های خانوادگی، ارضا کند.

۷- مشاور مدرسه نقش مهمی در رسیدگی به موارد خاص دانش‌آموزان و برخورد با آن‌ها با روش‌های علمی تربیتی دارد.

۸- ضرورت ایجاد مراکز آگاهی بخشی برای مشاوره‌های تربیتی و تأمین نیروهای متخصص مرتبط که به‌طور مستقیم مشکلات را بررسی و نیازهای تربیتی را از طریق درک شرایط کنونی جامعه شناسایی کنند.

۹- وجود یک تیم درمانی که از روان‌شناس و روان‌پزشک زن تشکیل شده باشد، برای رسیدگی به چنین مواردی و موارد مشابه دیگر ضروری است.

انحراف جنسی یا فعالیت جنسی زودهنگام در کودکان

این پدیده به معنای انجام رفتارهای جنسی توسط کودکان قبل از رسیدن به سن بلوغ است. پیش از اینکه والدین بتوانند از کودک خود در برابر انحراف جنسی محافظت کنند، ضروری است که دلایل و انگیزه‌های این رفتار را بشناسند تا بتوانند به‌درستی از کودکشان حمایت و محافظت کنند.

اولین و مهم‌ترین دلیل این رفتار، کوتاهی والدین در یادگیری و به‌کارگیری اصول تربیت صحیح کودکان است. این ناآگاهی و عدم به‌کار بستن تربیت مناسب باعث می‌شود کودک به سمت رفتارهای جنسی زودهنگام یا انحراف جنسی سوق پیدا کند.

از جمله مهم‌ترین این کارها می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

- مادر با پوشیدن لباس‌های تحریک‌کننده و کوتاه و لباس خواب شفاف جلوی کودکان و تماشای مکرر اندام‌های عورت و لمس آن‌ها، احساس میل به صمیمیت و لمس را در او ایجاد می‌کند که او را به کنجکاوی مستمر و دائمی این حس وا می‌دارد.

- دیدن والدین در حین رابطه صمیمی به دلیل عدم رعایت احتیاط‌های لازم یا تماشای فیلم‌های مستهجن به صورت اتفاقی یا به دلیل نبود مراقبت از سوی والدین.

- انجام حرکات صمیمانه و جنسی والدین در حضور کودک: انجام نوازش‌های عمیق و حرکات صمیمانه‌ای که فراتر از بوسه یا آغوش معمولی باشد، در حضور کودک با این تصور که او چیزی نمی‌فهمد یا توجهی نمی‌کند.

- صحبت دربارهٔ روابط جنسی در حضور کودک: صحبت‌هایی که شامل ناسزاگویی، فحاشی یا اشاره‌های جنسی هستند. این نوع صحبت‌ها باعث ایجاد سؤالات بی‌پاسخ در ذهن کودک می‌شود و او را به سمت جستجوی پاسخ، اغلب از راه‌های نادرست، سوق می‌دهد.

- برهنه بودن کودکان در حضور یکدیگر، به‌ویژه از جنس مخالف: گذراندن زمان طولانی در استخر، حمام یا هنگام تعویض لباس، بدون رعایت مرزهای شخصی و حفظ حریم خصوصی.

- سپردن کودک به افرادی با اخلاق نامطمئن: رها کردن کودک با افرادی که به اخلاق یا رفتارشان اعتماد ندارید، مانند نوجوانان، خدمتکاران یا همسایگان. این افراد ممکن است کودک را به سمت رفتارهای نادرست سوق دهند یا چیزهای ناپسند به او آموزش دهند.

- نبود نظارت والدین بر محتوای دیداری کودک: اجازه دادن به کودک برای تماشای سریال‌ها، فیلم‌ها یا برنامه‌هایی که شامل نمایش روابط خصوصی بین زن و مرد یا محتوای غیراخلاقی هستند.

- دسترسی کودک به تصاویر برهنه در مجلات، اینترنت، فیلم‌ها و سایر منابع، بدون نظارت و کنترل.

نکاتی که پدر و مادر در تربیت جنسی حتما باید رعایت کنند:

از زمانی که کودک به سن دو سالگی می‌رسد، والدین باید این موارد را به شدت رعایت کنند:

- دوری از عشق‌بازی جنسی در مقابل کودکان؛ رفتار والدین جلو فرزندان با احترام کامل و سنگین باشد. هرگونه فعالیت خصوصی باید در اتاق خواب انجام شود که مخصوص مسائل خصوصی میان همسران است.

- نپوشیدن لباس‌های خصوصی توسط مادر در مقابل کودک.

- بستن در اتاق خواب تا کودک به طور ناگهانی آن را باز نکند و چشمانش به چیزی نیفتد که باعث آسیب دیدن او و والدین شود. همچنین باید به کودک آداب اجازه خواستن را از همان ابتدا که قادر به درک آن است، آموزش داد. در این زمینه، جزئیات مربوط به آداب اجازه‌خواهی قبلاً توضیح داده شده است.

- جداکردن بستر خواب کودکان؛ چنانچه در حدیث آمده است: پیامبر ﷺ فرمودند: «فرزندان خود را هنگامی که هفت ساله شدند، به نماز دستور دهید و هنگامی که ده ساله شدند، آن‌ها را در این امر تنبیه کنید و بستر خوابشان را جدا کنید».^۱

- باید به کودک تفاوت میان مرد و زن و دلیل خلق خداوند برای هر یک و نقش هر فرد در زندگی را آموزش داد.

- همچنین باید به کودک آموزش داده شود که این اعضا را حفظ کند و از آن‌ها در مواردی که به ضرر فرد و دین اوست، استفاده نکند.

^۱ سنن أبی داود: ۴۹۵

- نباید به دیگران اجازه داده شود که با اعضای جنسی کودک بازی کنند و کودک نباید به همراه افراد غریبه به مکان‌های ناشناخته برود.

- باید به کودک آموخته شود که هنگام تغییر لباس عورت و اندام‌های خصوصی خود را بپوشاند تا به این صورت از خود در برابر نگاه‌ها محافظت کند.

نبايد مادران، پسر بچه‌ها را در مجالس زنان همراهی کنند و پدر نبايد دختر بچهٔ خود را به مجالس مردان ببرد.

- باید به انتخاب دوستان کودک دقت شود و نظارت بر آن‌ها هنگام بازی انجام گیرد.

- تشویق فرزندان به صحبت دربارهٔ آنچه می‌شنوند یا برایشان اتفاق می‌افتد، با قدردانی و ستایش از صداقت آن‌ها و آموزش در صورت اشتباه.

- والدین باید قبل از اینکه کودک به تماشای فیلم‌های کارتونی یا بازی‌های الکترونیکی بپردازد، آن‌ها را بررسی کرده و اطمینان حاصل کنند که این فیلم‌ها یا بازی‌ها حاوی تصاویر جنسی یا محتوای نامناسب برای کودک نیست.

آگاهی بخشی در برابر آزار جنسی

آزار و اذیت جنسی به هرگونه عبارت یا عمل غیرقابل قبول با ماهیت جنسی گفته می‌شود که حریم جسمی، خصوصی یا احساسی فردی را نقض کرده و باعث می‌شود او احساس ناراحتی، تهدید، عدم امنیت، ترس، بی‌احترامی، ترساندن، توهین، آزار، تهدید یا نقض شخصیت خود

را تجربه کند و احساس کند که صرفاً به عنوان یک بدن (شیء) به او نگاه شده است.^۱

انواع آزار و اذیت جنسی:

آزار و اذیت لفظی:

این شامل دست زدن، سوت زدن، زمزمه کردن، پچ‌پچ کردن، صدا زدن و تلاش برای جلب توجه قربانی است. این رفتار ممکن است توسط فردی به تنهایی یا به صورت گروهی انجام شود. آزار جنسی شامل گونه‌های ذیل می‌شود:

- صحبت کردن با فرد در موتر/ماشین یا محل کار بدون میل او و تلاش برای خنداندن، فریب دادن، مسخره کردن یا ارائهٔ خدمات جنسی.

- تهدید به تجاوز یا تعرض جنسی: چه از طریق کلام، رفتار، پیام‌رسانی و یا ترساندن قربانی با تهدید به تجاوز یا ربودن خانواده و نزدیکان او.

- آزار از راه دور: چه با استفاده از تلفن یا اینترنت از طریق ارسال صدا، ویدئو، عکس، مکالمات یا داستان‌هایی (واقعی، کارتونی یا نوشتاری)، چه به صورت خصوصی و چه گروهی با ایجاد سایت‌ها یا اتاق‌های گفتگو و اضافه کردن افرادی که تمایلی به آن ندارند.

- اغوا و فریب: استفاده از کلام، رفتار یا هدایا برای کشاندن فرد به مکانی خلوت، خانه، حیاط مدرسه و یا خلوت کردن با او.

^۱ سایت نقشهٔ آزار جنسی (harassmap.org).

- اظهار نظرهای جنسی: این شامل اظهار نظر در مورد بدن، لباس‌ها، نحوهٔ راه رفتن، رفتار یا کار فرد، گفتن شوخی‌ها یا داستان‌های جنسی، یا طرح پیشنهادات جنسی یا توهین‌آمیز است.

- دقت بیش از حد یا دخالت در امور شخصی: این شامل تلاش برای برقراری تماس و مکالمات تلفنی مکرر، اصرار بر شناختن و معاشرت، یا درخواست‌های جنسی در ازای انجام کارها یا خدمات است. این ممکن است شامل دادن هدایا همراه با اشاره‌های جنسی، یا اصرار بر همراهی با فرد یا رساندن او به خانه یا محل کار او باشد، حتی اگر او این را رد کند.

- دعوت به برقراری رابطهٔ جنسی: درخواست برای برقراری رابطهٔ جنسی، توصیف اعمال یا تخیلات جنسی، درخواست شماره تلفن یا ارسال آن (شماره تلفن یا ایمیل شخصی یا سایت اینترنتی غیر رسمی)، دعوت به شام یا دعوت به خانه یا پیشنهادات دیگر که به طور ضمنی یا آشکار جنسی هستند.

آزار و اذیت جنسی بدنی:

- لمس کردن، نیشگون گرفتن، فشار دادن، گرفتن، کشیدن، هل دادن، چسبیدن و مالش دادن یا نزدیک شدن به فرد به روشی که او نمی‌خواهد و نقض حریم خصوصی او.

- نگاه کردن به بدن یا چشم فرد برای مدت طولانی به شیوه‌ای مشکوک و دقیق، یا نشان دادن حرکات صورت یا بدن که به معنای تمایل جنسی یا تحسین است (مانند باز کردن دهان، نشان دادن زبان یا چشمک زدن).

- برهنه کردن اعضای جنسی یا خودارضایی، چه در برابر فرد یا به‌طور آنلاین.

- انجام برخی رفتارهای جسمی مانند اشاره به اعضای حساس بدن، دست زدن به آن‌ها یا نشان دادن آن‌ها به دیگران.

خشونت جنسی

تعرض جسمی و انجام اعمال جنسی با زور یا اجبار، مانند بوسیدن یا برهنه کردن فرد.

تجاوز: انجام رابطه جنسی با فردی بدون ازدواج شرعی و بدون رسیدن به سن قانونی تعیین‌شده از نظر شرع و قانون، چه به‌صورت فردی یا گروهی، با همجنس یا جنس مخالف.

آزار جنسی چگونه شروع می‌شود:

آزار جنسی در حین غفلت خانواده آغاز می‌شود؛ زمانی که والدین بی‌توجه به فرزندان خود و بدون آگاهی از مرزها و نوع روابط با کودک، غافل می‌شوند. در شرایطی که کودک آموزش درستی در مورد مراقبت از خود و رعایت حریم خصوصی و نحوهٔ برخورد با افراد غریبه نداشته باشد، برخی افراد با نیت‌های شوم وارد می‌شوند و کودک را آزار می‌دهند. این افراد گاهی سعی می‌کنند کودک را متقاعد کنند که آنچه انجام می‌دهند کار عادی است و باید آن را به عنوان یک راز نگه دارد. در اینجا لازم است کودک به‌خوبی مفهوم «راز» را درک کند و بداند که فقط باید این را با مادر یا پدرش به اشتراک بگذارد، نه با هیچ‌کس دیگری، حتی نزدیکترین

خویشاوندان مانند پسرعمو، دخترعمو، دایی و پدربزرگ و مادربزرگ نمی‌توانند رازدار کودک باشند.

باید اهمیت این موضوع برای اقوام توضیح داده شود و روشن شود که آزارگران کودکان معمولاً از این نقطه شروع می‌کنند که آنچه رخ می‌دهد باید بین آن‌ها به عنوان یک راز باقی بماند.

تفاوت بین راز و غافلگیری (سورپرایز):

شگفتی و غافلگیر کردن یعنی آماده کردن چیزی خوشایند برای ایجاد شادی در فرد دیگری و بهتر است یکی از والدین در آماده‌سازی این شگفتی شریک باشد.

بنابراین، توصیه نمی‌شود که مدرسه/مکتب از کودکان بخواهد تا رازی را نگه دارند تا برای روز مادر هدیه‌ای آماده کنند، مگر اینکه با مشارکت و آگاهی پدر باشد. این کار باید برای جلوگیری از ایجاد ارتباط‌های مخفی با افراد غریبه باشد.

انواع رازها:

رازها به دو نوع تقسیم می‌شوند:

رازهای خوب:

رازهای خوب رازهایی‌اند که باعث شادی و خوشحالی می‌شوند و آثار مثبتی بر جای می‌گذارند. مانند خرید هدیه، برنامه‌ریزی برای یک مهمانی، یا دیدار با یک دوست یا خویشاوند.

رازهای بد:

رازهای بد رازهایی‌اند که احساس ترس، نگرانی، گناه، غم، نارضایتی و شاید گریه را در شما به وجود می‌آورند. مانند:

- آسیب دیدن از ضرب و شتم یا دزدیدن چیزی یا انجام هر عمل ناراحت‌کننده‌ای که گفته شود که این یک راز است که نباید به کسی گفته شود.

- انجام یکی از انواع آزار و اذیت‌های جنسی ذکرشده و گفته شود که این یک بازی است یا یک راز است.

- انجام هر کاری که نمی‌خواهید و مجبور به انجام آن می‌شوید، مانند توافق برای زدن و دشنام دادن به فردی یا آسیب رساندن به او یا دزدی با اینکه می‌دانید این رفتارها اشتباه است.

آزارگر کیست؟

آزارگر ممکن است فردی کاملاً بیگانه باشد یا از آشنایان یا دایره نزدیک فرد باشد:

ممکن است فردی باشد یا گروهی از افراد و ممکن است مرد، زن، کودک یا پیرمرد باشد.

آزارگر ممکن است رئیس محل کار، همکلاسی، معلم، همسایه، معلم خصوصی، مربی، پزشک، کارگر، نگهبان، خدمتکار، راننده یا ارائه‌دهندهٔ خدمات باشد.

ممکن است یکی از اعضای خانواده باشد (پدر یا دخترانش یا برادر یا خواهرانش یا کاکا (عمو) یا ماما (دایی) یا یکی از بستگان نوجوان).

آزار هیچ ارتباطی با سطح دینی، مادی یا تحصیلی ندارد؛ ممکن است آزارگر از طبقات روشنفکر یا از مردم عادی و ناآگاه باشد.

آزار هیچ ارتباطی با سن یا رابطهٔ خویشاوندی وجود ندارد، ممکن است آزارگر از بستگان نزدیک یا دور باشد.

سکوت فرد آزاردیده، توجیه کننده یا قانونی برای آزار نیست و به معنای قبول آن نمی‌باشد.

فرد آزاردیده، قربانی است و هیچ دلیلی برای توجیه آزار او وجود ندارد (هیچ‌چیز از جمله لباس، دین، رفتار و راه رفتن فرد دلیل آزار نیست).

کودک آزاردیده مسئول هیچ‌یک از انواع آزارهای جنسی که تجربه کرده نیست.

آزار کجا اتفاق می‌افتد؟

آزار می‌تواند در هر زمان و مکانی، چه عمومی و چه خصوصی، اتفاق بیفتد و در تعطیلات، مناسبت‌های اجتماعی و جلسات و دوره‌های خانوادگی بیشتر رخ می‌دهد. همچنین ممکن است در صورتی که کودک با افراد غیرقابل اعتماد یا نوجوانان تنها بماند، رخ دهد. آزار ممکن است در محیط‌های بسته یا باز رخ دهد و حتی هنگام بازی کودکان با بازی‌های الکترونیکی که شامل مشارکت آنلاین است، ممکن است اتفاق بیفتد.

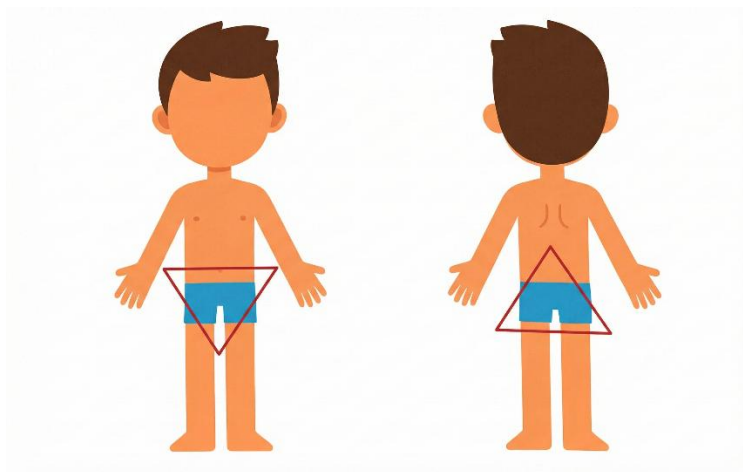
دلایل وقوع آزار و اذیت توسط آزارگر:

- عدم تقوای الهی و ضعف انگیزهٔ دینی.

- عدم آموزش مسائل جنسی از سنین پایین و آشنایی کودک با اصول حریم خصوصی و حفظ مرزها و عدم آگاهی کافی.
- پستی نفس، فقدان اخلاق و نبود نظارت اجتماعی.
- عدم صحبت در مورد مجازات آزارگران و فاسدان در جامعه و پنهان کاری از جرایم آن‌ها و سکوت در برابر اعمالشان.

چگونه از کودک خود در برابر آزار و اذیت جنسی محافظت کنیم؟

- با استفاده از سپرهای مناسب برای آن‌ها و آموزش واکنش‌های صحیح و تقویت آن‌ها با اطلاعات جنسی ساده‌سازی شده.
- به کودک خود مرزهای بدنش را آموزش دهید و به او بگویید که برخی افراد قصد آزار و تجاوز به او را دارند، مانند سارق که به اموال صاحبش تجاوز می‌کند، آزارگر جنسی نیز به بدن او حمله می‌کند، پس اجازه ندهید این اتفاق بیفتد.



- همیشه به کودک خود محبت ورزید تا احساس کند دوستش دارید و به او حس امنیت می‌دهید، رازهای او را حفظ می‌کنید و بهترین کسی هستید

که در هنگام بروز هر مشکلی یا احساس ترس، اضطراب و سردرگمی به او پناه ببرد و بداند که تحت هر شرایطی شما از او حمایت خواهید کرد. سکوت والدین در برابر آزارگر، کودک را بیشتر از خود آزارگر نابود می‌کند.

- به کودک خود دربارهٔ مرزها و مثلث شخصی او توضیح دهید.

- لمس نواحی خصوصی بدن، مانند باسن، اندام تناسلی، ران‌ها و سینه توسط هیچ‌کس - به شوخی یا جدی - ممنوع است.

- نشستن در آغوش هر فردی، حتی اگر معلم، مدیر یا دوست شما باشد، ممنوع است.

- شوخی با نشستن بر شکم یا پشت دوست یا افتادن روی او ممنوع است.

- اگر کسی از شما خواست لباس‌هایتان را درآورید یا ناگهان به شما نزدیک شد و سعی کرد نواحی حساس بدن شما را لمس کند، فرار کنید و فریاد بزنید، اگر می‌توانید او را بزنید یا آسیب برسانید، این کار را انجام دهید و از خود دفاع کنید.

- آموزش فریاد زدن (روش فریاد زدن با صدای بلند را به کودک خود آموزش دهید؛ خودتان در دورترین نقطه از کودک بنشینید، از پشت بام، زیر ساختمان، آخرین اتاق خانه یا آخرین بخش باغ، از او بخواهید که فریاد بزند تا صدای او را بشنوید) این صدایی است که کودک باید هنگام نزدیکی یک فرد مشکوک به او از خود صادر کند.

- در اتوبوس، مسجد، مدرسه، باشگاه، یا هر مکانی که ممکن است با فردی آزارگر روبه‌رو شوید، این نکات را رعایت کنید.

- هیچ‌گاه از شکایت کردن نترسید، بلافاصله به من بگویید تا به شما کمک کنم.

- از اذکار صبح و شام غافل نشوید و هنگام وارد شدن و خارج شدن از مکان‌ها، کودک خود را به خداوند سپرده و با او خداحافظی کنید.

اگر متوجه شدید کودکی مورد آزار جنسی قرار گرفته است، باید چه کرد؟

آمار آزار جنسی در حال افزایش است و آگاهی‌بخشی در این زمینه نه یک گزینهٔ لوکس، بلکه یک وظیفهٔ تربیتی برای هر پدر و مادری است که فرزندشان از مرز دو سالگی عبور کرده است.

اگر متوجه شدید فرزندان مورد آزار جنسی قرار گرفته:

- آرامش خود را حفظ کنید:

- هرچند ممکن است مضطرب و نگران باشید، سعی کنید تا حد ممکن آرامش خود را حفظ کنید. بر سر کودک فریاد نکشید و سعی نکنید فوراً جزئیات را از او بپرسید.

- با کودک با جدیت رفتار کنید:

- کودک معمولاً احساس گناه، ترس یا تمایل به محافظت از فرد آزاردهنده دارد، به‌خصوص اگر آن فرد از نزدیکان باشد. ممکن است کودک به دروغ‌گویی، اغراق یا تلاش برای زیبا جلوه دادن شرایط روی بیاورد؛ بنابراین، هرچه می‌گویید را جدی بگیرید.

- زیاد وارد جزئیات نشوید.

- پرسیدن سوالات زیاد از سوی والدین مانند «چطور اتفاق افتاد؟»، «چه شد؟» می‌تواند کودک را بترساند و او را وادار به سکوت کند. بهتر است اجازه دهید صحبت‌هایش را تمام کند. ضمن اینکه سوالات مکرر دربارهٔ جزئیات می‌تواند کودک را خسته کند و او را مجبور کند بارها و بارها موقعیت را به یاد آورد.

- کودک را سرزنش نکنید

- هرگز به او نگویید: «چرا زودتر به من نگفتی؟» یا «چرا فریاد نزدی و کمک نخواستی؟». این‌گونه سوالات کودک را در موقعیت متهم قرار می‌دهد، او را دچار احساس گناه می‌کند و آثار منفی بیشتری بر او خواهد داشت.

- عجلولانه و متهورانه رفتار نکنید:

- تمایل به اقدام عجلولانه و انتقام گرفتن طبیعی است، اما سعی کنید خود و اعصابتان را کنترل کنید. به‌جای این کار، اقدام قانونی انجام دهید تا آن فرد درس عبرتی برای دیگران شود.

- به کودک خود بگویید که دوستش دارید:

- باید با کودک صحبت کنید و به او بگویید که او یک «قربانی» است و مقصر نیست. به او اطمینان دهید که شجاع و قوی است و با اطلاع دادن به شما کار درستی انجام داده است.

- از یک متخصص کمک بگیرید:

اگر تجربه‌ای که کودک پشت سر گذاشته دردناک است، حتماً از یک متخصص کمک بگیرید تا با ارائهٔ راهکارهای مناسب و درمان روان‌شناختی از وخیم‌تر شدن مشکل جلوگیری کند.

نشانه‌هایی که می‌تواند نشان دهندهٔ آزار جنسی کودک داشته باشد:

این‌ها علائم و تغییرات ظاهری و آشکاری هستند که افرادی که ارتباط مستقیم و نزدیک با کودک دارند، مانند والدین، خواهر و برادرها یا معلمان، می‌توانند متوجه آن‌ها شوند.

اگر خدای نکرده از این نشانه‌ها سه نشانه یا بیشتر در کودک شما دیده شد، نگران نباشید؛ این موضوع قابل درمان است و با مهربانی و آرامش می‌توان آن را مدیریت کرد.

تنها چیزی که لازم است، والدینی آگاه و فهمیده، معلم یا مربی همکاری کننده و همچنین یک مشاور یا متخصص روان‌شناسی خانواده است تا به کودک کمک شود این مرحله را پشت سر بگذارد.

از نشانه‌های آزار جنسی در کودکان:

- ترس از رفتن نزد برخی اقوام و ماندن در کنار آن‌ها .
- ترس از مکان‌هایی که این اتفاق در آنجا رخ داده است.
- ترس قابل توجه از برخی افراد.
- ترس از پوشش‌ها یا لباس‌های خاص، چون ممکن است آزاردهنده چنین لباسی بر تن داشته است.

- شناخت کلمات جنسی که برای سن کودک غیرمنتظره است.
- آگاهی از موقعیت‌های جنسی، چه آن‌ها را دیده باشد یا بر او اعمال شده باشد.
- واکنش غیرعادی و نشان دادن اضطراب هنگام سؤال «آیا کسی ناحیهٔ خصوصی بدنت را لمس کرده است؟»
- بازگشت به برخی رفتارهای گذشته مانند: انزوا پس از اجتماعی بودن، فعالیت بیش از حد پس از آرام بودن، خشونت پس از رفتار ملایم، بی‌اختیاری ادرار، مکیدن انگشت یا جویدن ناخن‌ها.
- کابوس دیدن و صحبت کردن در خواب.
- تغییرات شدید خلق و خو: شامل فریاد زدن، گریه کردن، ضربه زدن و شکستن اشیاء، سپس انزوا، خواب زیاد و امتناع از صحبت یا بازی.
- شروع بازی‌های جنسی با دیگر کودکان: هدایت بازی‌ها به سمت تجربهٔ اتفاقی که برای او رخ داده است.
- نقاشی‌های حاوی نشانه‌های جنسی: حتی اگر رنگ‌های شاد داشته باشند، ممکن است شامل تمرکز غیرمعمول بر ترسیم اندام‌های جنسی یا نمایش واضح آن‌ها باشند.
- اعتراف به تجربهٔ آزار جنسی و ارائهٔ جزئیات مربوط به آن.
- تمایل ناگهانی به بوسیدن دیگران از دهان، حتی اگر این رفتار در خانواده غیرمعمول باشد.

- نمایش اندام‌های خصوصی خود به دیگران به‌عنوان شوخی یا برای جلب توجه.
- تغییر در اشتهای کودک: یا خوردن بیش از حد و غیرمعمول یا امتناع از غذا خوردن مگر در مواقع ضروری.
- آشکار شدن آثار جسمی قابل توجه برای والدین، مانند کبودی یا زخم در گردن، ران‌ها، سینه یا باسن.
- بازی مکرر با اندام‌های جنسی خود.
- لمس بدن مادر، خواهر، خدمتکار یا نزدیکان به شکلی مشکوک و ناراحت‌کننده.

مراجعةٔ استاد فاطمه شمندی

مقدمه

دین اسلام بر پرورش متعادل و هماهنگ انسان تأکید زیادی دارد تا به رشد و کمالی برسد که با طبیعت و فطرتی که خداوند در وجودش نهاده است سازگار باشد. این ویژگی برجستهٔ دین اسلام آن را از سایر ادیان متمایز می‌کند؛ چرا که بر تعادل در امور بدون افراط و تفریط تأکید دارد.

در این میان، والدین نقش اصلی را در تربیت کودکان، چه در زمینه فرهنگ عمومی و چه در تربیت جنسی، بر عهده دارند. نباید آموزش مسائل مرتبط با جنسیت را به دیگران واگذار کرد، زیرا تربیت جنسی تنها شامل سخنرانی یا آموزش‌های مستقیم نیست. بلکه مجموعه‌ای از توصیه‌ها، اطلاعات و احکام شرعی است که به‌صورت تدریجی از زمان تولد تا ازدواج فرد باید به او ارائه شود.

خداوند متعال غریزهٔ جنسی را در انسان برای تداوم نسل و بقا قرار داده است. این غریزه در سن مشخصی فعال می‌شود تا انسان برای باروری و تولیدمثل آماده گردد. در شریعت، این مرحله سن تکلیف نامیده شده است، یعنی سنی که نوجوان مسئول رفتارها و اعمال خود می‌شود و بابت آن‌ها مورد بازخواست قرار می‌گیرد.

برای اینکه این غریزه در وجود انسان به‌صورت طبیعی و بدون تحریکات بیرونی رشد کند و او را از مسیر درست منحرف نسازد، اسلام دستورات و توصیه‌هایی ارائه داده است. این دستورات با هدف حفظ تعادل، پاکی و

سلامت روانی کودک مسلمان طراحی شده‌اند تا گزینه جنسی او به شکلی درست و سالم هدایت شود.

برخی بر این باورند که صحبت دربارهٔ مسائل مربوط به جنسیت و آموزش درست آن به فرزندان حرام است، اما حقیقت در اسلام برخلاف این تصور است. تربیت جنسی نه تنها جایز است، بلکه آموزش موضوعات مرتبط با آن که احکام شرعی بر آن مترتب می‌شود، یک وظیفه است.

هدف اصلی تربیت جنسی در اسلام بسیار روشن و مهم است و آن عبارت است از: از بین بردن افکار منفی در مورد جنسیت در کودکان از همان روزهای نخست بلوغ، بلکه حتی قبل از آن. از جمله اهداف برجستهٔ تربیت جنسی:

پیشگیری از انحرافات و خطرات مرتبط با زندگی، به‌ویژه روابط جنسی.

پاسخ به سوالات کودکان از طریق ارائهٔ اطلاعات علمی و درست و مرتبط با احکام شرعی.

بسیاری از مربیان تصور نمی‌کنند که ممکن است از یک کودک رفتارهای صریح جنسی سر بزند. این افراد قطعاً بین توانایی باروری که پس از بلوغ رخ می‌دهد و توانایی انجام عمل جنسی تفاوت قائل نمی‌شوند. واقعیت این است که کودک ده‌ساله نیز دارای شهوت جنسی است و اگر در معرض محرّمات قرار گیرد یا به خودارضایی بپردازد، دچار تحریک جنسی و نعوظ می‌شود.

هرکس فقه را به‌طور گسترده مطالعه کرده باشد، جزئیات دقیقی دربارهٔ احکام زنا که کودکان نابالغ نیز در آن دخیل هستند، می‌یابد. این موضوع را در جلسات و مشاوره‌های تربیتی که به مادران در کشورهای عربی ارائه داده‌ام، مشاهده کرده‌ام. از ده سالگی به بعد، شهوت جنسی در کودکان وجود دارد و اگر در معرض تحریکات خارجی قرار بگیرند، این شهوت فعال می‌شود.

اینجا وظیفهٔ ما به‌عنوان مربیان مشخص می‌شود: اینکه بدانیم هدف اصلی قواعد تربیت جنسی در اسلام، اصلاح و تهذیب این غریزه مطابق دستورات الهی است، نه سرکوب و از بین بردن آن، زیرا چنین کاری کاملاً برخلاف فطرت انسانی است.

لازم است فرزندان خود را آگاه کرده و درک جنسی آن‌ها را بر این اساس بنا کنیم که غریزهٔ جنسی، برخلاف تنفس و ضربان قلب که اعمالی غیرارادی هستند، تحت کنترل ارادهٔ آن‌ها قرار دارد، مانند غذا خوردن و نوشیدن. این آگاهی باعث می‌شود که آن‌ها به توانایی خود در شناخت خویشتن و کنترل رفتار جنسی باور پیدا کنند و بتوانند این رفتار را مهار و اصلاح کنند، به گونه‌ای که مطابق رضایت خداوند باشد.

وظیفهٔ ما به‌عنوان مربیان این است که با آن‌ها صحبت کرده و بفهمانیم که کسی که از هوس‌های خود پیروی کند و تسلیم شهوات و خواسته‌های نفسانی شود، در نهایت لذت را از دست می‌دهد و به دنبال چیزهای بزرگتر و خطرناکتری می‌رود. گناه، گناه دیگری را به دنبال می‌آورد و از اینجا ممکن است به پرتگاه انحراف و رفتارهای ناپسند سقوط کند. اما کسی

که از هوس‌های نفسانی خود سرپیچی کند، بر نفس و شهواتش تسلط پیدا می‌کند و آن‌ها را مطابق ارادهٔ الله متعال کنترل و اصلاح می‌کند.

بیاید محبت الله را در دل فرزندانمان بکاریم و به آن‌ها بگوییم که جوانی که از لغزش‌ها و انحرافات دوری می‌کند، بندهٔ کمیابی است که خداوند از او راضی می‌شود. با این نگاه، انرژی و تفکر او را به این سمت هدایت کنیم که او همان جوانی باشد که خالقش به او افتخار می‌کند. با این روش، در دل او ویژگی بازگشت‌کنندگان به خدا را می‌کاریم؛ یعنی اگر به گناهی گرفتار شد یا خطایی مرتکب شد، مثلاً چشم خود را فرو نبست یا به گناهی مشابه دچار شد، به سوی خدا بازگردد، توبه کند و از خداوند طلب آمرزش نماید.

به او بیاموزیم که از تلاش برای اصلاح خود ناامید نشود و به خداوند خوش‌بین باشد که دلش را هدایت می‌کند. چنان که خداوند فرموده است: ﴿وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ﴾ [العنکبوت: ۶۹] «و کسانی که در راه ما (کوشش و) جهاد کنند؛ قطعاً به راه‌های خویش هدایتشان می‌کنیم، و یقیناً الله با نیکوکاران است».

مهم‌ترین نکات در آموزش تربیت جنسی به فرزندان

مهم‌ترین نکات آموزش تربیت جنسی عبارتند از:

یک: از زمان تولد:

۱. نباید اجازه بدهیم هیچ شخصی لب‌های کودک را ببوسد.

۲. کودک را همانطور که خودمان روی صندلی می‌نشینیم، بنشانیم و اجازه ندهیم که به صورت مشابه با سوار شدن بر اسب بنشیند.

۳. باید از نوازش کودک در نواحی تناسلی به منظور خنداندن او خودداری کنیم، زیرا این کار موجب جلب توجه او به این اعضا و تشویق به دست‌کاری آن‌ها می‌شود.

۴. نباید کودک را بدون لباس و به‌طور برهنه بدون پوشش مناسب بگذاریم.

۵. لباس‌های زیر کودک باید گشاد و از جنس پنبه (نخی) باشد.

۶. اگر کودک در سال اول زندگی‌اش سعی کرد به اعضای تناسلی‌اش دست بزند، باید او را از این کار منصرف کنیم.

۷. به او بیاموزیم که هر عضو بدن وظیفه خاص خود را دارد؛ همانطور که چشم برای دیدن و گوش برای شنیدن است، اعضای نواحی تناسلی برای دفع مواد زائد از بدن استفاده می‌شود و بعدها، اندکی پیش از بلوغ به او بیاموزیم که این اعضا وظیفهٔ دیگری هم دارند که مربوط به تولید مثل است. همانطور که وارد کردن چیزی به چشم یا گوش مجاز نیست، نباید چیزی را وارد نواحی مخرج بدن کرد. برای پسران نیز باید یادآوری کنیم که نباید آلت تناسلی وارد هیچ چیزی شود.

۸. به سوالات کودک در مورد این مسائل پاسخ می‌دهیم و هیچگاه او را در ابهام نگه نمی‌داریم.

دو: هنگام تعویض لباس:

۱. باید در مکانی دور از چشم دیگران باشد.
۲. در سن دو سالگی به او بیاموزیم که از نگاه کردن به دیگران خودداری کند و به مادر نیز وقتی او در حال تعویض لباس است، نگاه نکند.
۳. پس از سه سالگی، توجه او را جلب کنیم که مادر نیز از نگاه کردن به او خودداری می‌کند، جز در مواقعی که نیاز به تمیز کردن یا بررسی علائم درد باشد.
۴. اگر کودک قادر به تعویض لباس‌های خود شد، به او آموزش دهیم که باید بدن خود را از دید دیگران بپوشاند.

سه: هنگام تعویض لباس‌های بیش از یک کودک به طور همزمان:

۱. به آن‌ها یاد دهیم که وقتی چند کودک بطور همزمان لباس تعویض می‌کنند و جای جداگانه وجود نداشته باشد، به همدیگر پشت کنند.
۲. با توجه به احتمال اینکه ممکن است برخی از آن‌ها به طور مخفیانه نگاه کنند، با ملایمت و قاطعیت به آن‌ها یادآوری کنیم که باید از خداوند بترسند و فرو بستن چشم، کنترل نگاه و حیا را رعایت کنند، به ویژه اگر فاصلهٔ سنی زیادی بین آن‌ها باشد و در مواقعی که مجبور به سپردن مراقبت از کودک کوچک به کودک بزرگتر هستیم، که ممکن است نیاز به تعویض پوشک کودک کوچک باشد.
۳. قطعاً پرورش تقوا در دل‌های کودکان، اولین دژ محافظتی آن‌ها در برابر هر نوع آسیب است.

چهار: هنگام استحمام کودک:

۱. از سه سالگی به او بیاموزیم که هنگام کمک مادر در حمام، شلوارک کوتاه بپوشد و به او بگوییم که با دست خود، خودت را تمیز کن و پس از پایان استحمام شلوارک را درآور.

۲. مادر سریعاً از تمیزی کامل کودک مطمئن شود و به او بگوید که چشم‌هایش را می‌بندم و تنها به اندازهٔ نیاز برای تمیز کردن تو نگاه می‌کنم.

۳. حمام‌های گروهی خواهر و برادرها ممنوع است، مگر با ضوابط خاص. باید در حمام بسته نباشد و هر کودک باید از لباس‌هایی استفاده کند که عورت او را بپوشاند و شفاف نباشد. همچنین باید مراقب آن‌ها بود و به آن‌ها آموخت که لمس عورت دیگران و نگاه به آن‌ها جایز نیست و این امر ناخوشایند است. شوخی و مزاح با عورات دیگران نیز ممنوع است.

پنج: قبل آموزش او برای انجام نیازهای شخصی به تنهایی:

۱. به او تفاوت بین مکان عمومی و مکان خصوصی را یاد دهیم. بنابراین؛ باید از تعویض لباس کودک در مقابل دیگران یا در مکان‌های عمومی خودداری کنیم و به او توضیح دهیم که باید از نگاه دیگران پنهان باشیم و برای تعویض لباس به مکان خصوصی برویم.

۲. از سن یک و نیم تا دو سالگی به او بیاموزیم که فقط در مواقع ضروری باید به اندام مخصوص خود دست بزند و تنها برای تمیزکردن این کار را انجام دهد. اگر کودک دست خود را به آن ناحیه بزند، باید دست او را بشوییم و توجه او را جلب کنیم که مادر نگاه خود را پایین می‌اندازد و فقط به اندازهٔ نیاز نگاه می‌کند. همچنین، فقط برای هدف تمیز کردن یا بررسی، به آن ناحیه دست می‌زند.

۳. از افراط در تمیز کردن اعضای حساس پس از قضای حاجت خودداری کنیم تا کودک احساس نکند که باید به آن‌ها دست بزند و بازی کند.

شش: ورود کودک با مادر به توالت:

ممکن است مادر به خاطر گریهٔ کودک، او را با خود به توالت ببرد. در این صورت، باید عورت خود را از او بپوشاند و به او دستور دهد که پشت به مادر کند.

مناسب است که مادر کودک را قبل از رسیدن به دو سالگی از این عادت جدا کند.

اگر قادر به انجام این کار نباشد، باید همچنان عورت خود را بپوشاند و از کودک بخواهد که پشت به او کند.

هفت: تعویض پوشک کودک در حضور کودکان بزرگتر:

طبیعی است که کودک بزرگتر در تعویض پوشک و شستن کودک کوچکتر به ما کمک کند. در این صورت باید از او خواسته شود که تا حد امکان از نگاه کردن به عورت کودک خودداری کند.

با توجه به حکم شرعی که نگاه کردنِ کودکانِ غیرممیز (کودکانی که هنوز خوب و بد را کاملاً تشخیص نمی‌دهند) به این بخش‌ها را حرام نمی‌داند، نباید حساسیت بیش از حد یا هاله‌ای از ابهام دور اندام جنسی کودک کوچکتر ایجاد کنیم؛ زیرا این کار باعث می‌شود کنجکاوی فرزند بزرگتر تحریک شده و بخواهد خودش آن را کشف کند. همچنین نباید به او حس گناهکار بودن القا کرد، چون این نوع برخورد اثر منفی بر روحیهٔ او می‌گذارد و باری بیش از حد تحملش بر دوش او قرار می‌دهد. بنابراین،

کافی است در هر بار، با آرامش و تا جایی که در توانمان هست، ضرورت چشم‌پوشی را به او یادآوری کنیم.

هشت: هنگام آموزش تعویض پوشک:

از گذشته‌های دور، شاهد بوده‌ایم که مادران ما رسم آموزش دادن به کودکان برای استفاده از لگن (قصری) را از همان زمانی که کودک توانایی نشستن پیدا می‌کرد، سینه به سینه نقل کرده‌اند. آن‌ها معمولاً کودک را بعد از شیر خوردن یا به‌طور کلی پس از غذا خوردن روی لگن می‌نشاندند؛ چرا که در این مرحله از رشد، عمل دفع به صورت یک واکنش غیرارادی (رفلکس) بلافاصله پس از خوردن یا نوشیدن انجام می‌شود. پزشکان امروزی توصیه می‌کنند که آموزش نباید قبل از ۱.۵ تا ۲ سالگی آغاز شود، بنابراین می‌توانید بر اساس شرایط خود شروع کنید و به نظر مردم اهمیتی ندهید.



مهم است که این آموزش را در تابستان شروع کنید تا کودک در طول زمان نشستن روی دستشویی کودک بیمار نشود.

برخی از مادران ترجیح می‌دهند که مستقیماً آموزش استفاده از توالت را با استفاده از صندلی کوچک مخصوص توالت (توالت فرنگی کودک) که از افتادن کودک در داخل آن جلوگیری می‌کند، آغاز کنند.

آموزش برداشتن پوشک معمولاً با جمع کردن قالی‌ها همزمان می‌شود تا فرایند تمیز کردن زمین راحت‌تر باشد.

می‌توان لباس‌های زیر پلاستیکی خریداری کرد که مانع از نشت رطوبت شوند و کودک آن‌ها را متفاوت از پوشک‌ها می‌بیند.

شرعاً، جایز نیست که کودک را هنگام دفع در مکان غیر مناسب سرزنش کنیم. داستان آن مردی را به یاد بیاوریم که در مسجد ادرار کرد. در صحیح بخاری آمده است: «بادیه‌نشینی در مسجد ادرار کرد و مردم به سوی او رفتند تا با او برخورد کنند، پیامبر ﷺ به آن‌ها گفت: بگذارید (یعنی اجازه دهید تا ادرار خود را تمام کند) و بر روی ادرارش آب بریزید، زیرا شما برای تسهیل امور فرستاده شده‌اید و نه برای سخت‌گیری».^۱

اگر سرزنش کردن شخص جاهل بزرگسال جایز نیست، پس برای کودک که ناتوان‌تر است، من باب اولی درست نیست. همچنین وقتی سرزنش کردن کودک جایز نیست، ضرب و شتم او از این جهت به مراتب نادرست‌تر است. چرا که سرزنش کردن و زدن باعث لجبازی کودک و طولانی‌تر شدن فرایند آموزش می‌شود و شاید کودک از نشستن بر روی لگن بترسد. بنابراین نباید او را مجبور به این کار کرد.

^۱ صحیح البخاری: ۶۱۲۸

برای جلوگیری از ترس کودک از نشستن بر روی دستشویی کودک، بهتر است پیش از شروع آموزش، مدتی قبل از آن برای او مقدمه‌چینی کنیم. می‌توانیم داستان‌هایی برایش تعریف کنیم یا تصاویر کودکانی که به خوبی بر روی این فرنگی کودک نشسته‌اند را نشان دهیم. همچنین می‌توانیم برای تشویق کودک، عروسک مورد علاقه‌اش را بر روی لگن کوچکی کنار او بنشانیم.

اگر چند کودک داریم، باید از کودک بزرگتر خواسته شود که تا حد امکان چشم خود را ببندد و از کودک کوچکتر خواسته شود که خود را تا حد توان بپوشاند.

در صورتی که دوقلو داشته باشیم، آن‌ها را در دو جهت مختلف بنشانیم تا به تدریج آموزش کنترل نگاه و پایین‌انداختن چشم و نگاه را یاد بگیرند.

نه: کودک قبل از مرحلهٔ مهدکودک:

برای حفاظت کودک از آنچه که ممکن است در مهدکودک به او آسیب برساند، ضروری است که ابتدا به او نحوهٔ استنجا و تمیز کردن خود را آموزش دهیم.

همچنین باید کودک را با مرزهای بدنی خود و دیگران آشنا کرده و تفاوت‌های بدنی بین دو جنس را به او توضیح دهیم. پاسخ دادن به تمام سوالات او به منظور جلوگیری از کنجکاوی‌های بی‌جا و کشف بدن دیگران اهمیت دارد.

آموزش رفتار جنسی مناسب و نادرست نیز ضروری است. برای مثال، پذیرفتن و در آغوش گرفتن همکلاسی‌ها یا لمس بدن آن‌ها به طور مکرر

یا بیشتر از حد طبیعی که در روابط با کودکان خانواده یاد گرفته است، صحیح نیست. باید بر ممنوعیت این رفتارها به ویژه در ارتباط با جنس مخالف تأکید شود.

همچنین به کودک باید یادآوری شود که از درآوردن لباس‌های خود در جمع یا اجازه دادن به دیگران برای این کار جلوگیری کند و نباید این کار را در حضور دیگران انجام دهد.

ده: آموزش استنجاء و تمیزکردن خود:

ما این آموزش را از سن ۳ تا ۵ سالگی شروع می‌کنیم؛ البته این موضوع از کودکی به کودک دیگر و بسته به ساختار بدنی و میزان درک او متفاوت است. زمانی که کودک توانست به‌خوبی تعادل خود را روی توالت حفظ کند، به او یاد می‌دهیم که چگونه شلنگ آب را بردارد و چطور با دست خود، هر دو موضع دفع را تمیز کند؛ درست همان‌طور که ما اکنون برای او انجام می‌دهیم. همچنین می‌توانید این کار را در حالی که لباس به تن دارید، به صورت نمادین روی خودتان به او نشان دهید. به او بیاموزید که شستشو را از سمت جلو به عقب انجام دهد و در نهایت برای اطمینان از پاکی کامل و خشک کردن موضع، از دستمال کاغذی استفاده کند.

اگر کودک نسبت به تماس دست برای نظافت اکراه داشت و از این کار بدش آمد، می‌توانیم به او یاد بدهیم که فقط با فشار آب و سپس دستمال، و یا صرفاً با دستمال خودش را تمیز کند. در صورت استفاده از دستمال، شرط این است که تعداد دفعات پاک کردن (مسح) کمتر از سه بار نباشد، حتی اگر نظافت با دفعات کمتر حاصل شده باشد.

در هر صورت، باید انتظار داشته باشید که کودک تا ۱ یا ۲ سال بعد هم نتواند به تنهایی نظافت کامل را انجام دهد. بنابراین او را زیر نظر داشته باشید و اگر دیدید خودش را می‌خاراند، به او پیشنهاد دهید که دوباره او را تمیز کنید.

باید لباس‌های داخلی کودک را نیز بررسی کرد و به کودک گوشزد کرد که اگر در آن‌ها اثری از فضولات (بو یا رنگ) مشاهده کرد، باید لباس‌هایش را بعد از تمیز کردن دوباره عوض کند و دست‌هایش را به دقت با آب و صابون بشوید، به ویژه بعد از هر بار که به اندام‌های تناسلی خود دست می‌زند.

مادر می‌تواند برای تمیز کردن کودک، به بدن او دست بزند یا مسیر ادرار را تنظیم کند. اگر مادر نخواهد به طور مستقیم به بدن کودک دست بزند، می‌تواند فشار ملایمی به پایین شکم وارد کند.

کودک تفاوت میان لمس به منظور آزار و لمس‌های ضروری را تشخیص می‌دهد، بنابراین نباید نگرانی از لمس کردن مادر برای تمیز کردن کودک وجود داشته باشد.

یازده: پس از آموزش قضای حاجت به کودک:

پس از آنکه کودک به خوبی توانست به تنهایی نیاز خود را برطرف کند، باید به او بگوییم که حالا دیگر بزرگ شده است و باید از بدن خود محافظت کند و اجازه ندهد کسی بدون نیاز به آن دست بزند. همچنین باید به او خصوصیت حمام را بیاموزیم، به طوری که نباید بدون اجازه وارد حمام شود. باید در حمام را بزند و منتظر بماند تا از خالی بودن آن مطمئن شود.

به کودک بیاموزیم که در حمام را ببندد (بدون قفل داخلی تا در بر روی خودش بسته نشود) یا نیمه باز نگه دارد. به او بفهمانیم وقتی در حمام است، به هیچ کس اجازه ندهد وارد آن شود و هرکس در حمام را زد، با صدای بلند بگوید: «حمام مشغول است». اگر یکی از فرزندان وارد حمام شد، باید او را توبیخ کنیم به طوری که همه بشنوند، زیرا حمام جای شوخی نیست.

مدت زمانی که کودک در حمام می ماند را باید تحت نظر داشته باشیم و به او آموزش دهیم که نباید در حمام زیاد وقت بگذراند. اگر بیش از حد معمول در حمام بماند، باید به آرامی در را بزنیم و از او بخواهیم که سریع تر بیرون بیاید و از او بپرسیم که چرا تأخیر کرده است. اگر به ما بگوید که دلیل تأخیرش این است که به فکر فرو رفته یا آواز می خوانده، باید به او بیاموزیم که در محل نجاسات نباید بمانیم، چرا که نمی توانیم ذکر خدا را انجام دهیم.

همچنین باید او را از طولانی کردن لمس اندام تناسلی خود بدون نیاز بازداریم و اگر در حین این کار احساس خارش یا بی حسی کرد، باید به مادر اطلاع دهد.

برای دختران باید مراقب شدت جریان آب شستشو باشیم، زیرا فشار زیاد آب هنگام تماس با اعضای خارجی تناسلی دختران ممکن است احساس عجیبی از قلقلک ایجاد کند که تکرار آن اعتیادآور شود.

سؤال: اعضای تناسلی را چه می نامیم؟

روش پیامبر اکرم ﷺ در ذکر نام اعضای خصوصی بدن، تصریح به اسم واقعی آن‌ها بود. چنانچه فرمودند: «هر کس «ذکر» (آلت مردانه) خود را لمس کرد، باید وضو بگیرد».^۱

علمای تربیت اسلامی معتقدند که عدم تصریح به نام‌های واقعی اعضای خصوصی که در کتب فقهی مانند (قضیب = آلت مردانه، ذکر = آلت، خصیه = بیضه، إلیه = باسن، دبر = مقعد، فرج = آلت زنانه) ذکر شده است، حالتی از ابهام ایجاد می‌کند که ممکن است کودک را به جستجو و کنجکاوی دربارهٔ این اعضا وادارد.

اگر مادر از بیان مستقیم این نام‌ها احساس سنگینی می‌کند، می‌تواند آن‌ها را «عورت» بنامد. مثلاً بگوید: «ابتدا عورت خود را از جلو بشو، سپس از پشت تمیز کن». همچنین اگر به جای آن از اصطلاح «محل خصوصی» استفاده می‌کند، می‌تواند به کودک بیاموزد که این عبارت مترادف با کلمه «عورت» است.

لازم است به کودک گوشزد کنیم که ما از بیان نام اعضای خصوصی بدون ضرورت، حیا می‌کنیم و آن‌ها را در جمع ذکر نمی‌کنیم. اگر کودک نیاز به کمک مادر در ارتباط با این موضوع داشت، باید به صورت محرمانه و در خلوت بیان کند. همین قاعده درباره نام‌های رمزی اعضای خصوصی نیز صدق می‌کند.

برای مثال، قابل قبول نیست که در جمع بگوییم: «توتا (نام رمزی) درد می‌کند». باید با حیا و وقار با این موضوعات برخورد شود. همچنین بهتر

^۱ صحیح ابن حبان: ۱۱۱۶

است از نام‌های کودکانه مثل «توتا» یا «بوبو» یا نام برخی پرندگان که باعث خجالت یا سوءاستفاده در میان همسالان می‌شود، اجتناب شود.

عادات عجیب کودکان قبل از خواب:

کودکی که هنگام شیر خوردن یا خوابیدن درخواست وضعیتی خاص و عجیب دارد، نباید به آن بخندیم. ممکن است در ابتدا این رفتار جالب به نظر برسد، اما وقتی به یک عادت یا حتی حقی برای کودک تبدیل شود، ترک آن بسیار دشوار خواهد بود. بنابراین، بهتر است از همان ابتدا از شکل‌گیری این عادت جلوگیری کنیم.

نمونه‌ای از شکایت‌های رایج مادران:

- کودکم هنگام خواب دستش را روی موهایم، دستم، گوشم و بینی‌ام می‌گذارد. اگر مانعش شوم، گریه می‌کند، جیخ می‌زند، یا موهایش و گوشش را می‌کشد و از خوابیدن امتناع می‌کند.

- کودکم انگشتش را در چشم یا بینی‌ام می‌گذارد، به صورتم ضربه می‌زند، موها، بینی، یا گوشم را می‌کشد، یا من را نیشگون می‌گیرد در حالی که شیر می‌خورد. اگر مانعش شوم، جیخ می‌زند، گریه می‌کند و از شیر خوردن امتناع می‌کند.

راه حل چیست؟

از پاسخ دادن به این درخواست او خودداری کنید.

به او توضیح دهید که این کار به شما آسیب می‌رساند و دردناک است.

دستانش را ماساژ دهید، او را در آغوش بگیرید، ببوسید و آرامش کنید. همچنین باید از آسیب زدن به خودش جلوگیری کنید و با صبر و حوصله ادامه دهید تا این عادت را فراموش کند.

دوازده: مسئلهٔ پوشش و حیا در کودکان خردسال:

هیچ نص صریحی از قرآن یا سنت درباره تعیین محدودهٔ عورت برای کودک وجود ندارد و در این زمینه بین فقیهان اختلاف نظر است. برخی از فقها بر این باورند که نباید به عورت کودکی که به سن تمییز رسیده نگاه کرد یا آن را لمس نمود.

شیخ ابن عثیمین می‌گوید: «برای کودکان زیر هفت سال، از نظر فقها، عورت به معنای احکام مربوط به بزرگسالان وجود ندارد؛ عورت این کودکان در حکم دست آنها است، بنابراین نگاه کردن به آن یا لمس کردنش اشکالی ندارد».

برخی از اهل علم استثناهایی را مطرح کرده‌اند، از جمله اینکه نگاه کردن یا لمس کردن اندام‌های جنسی کودکان جایز نیست، مگر برای مادر یا کسی که مسئول مراقبت و تربیت کودک است. بر این اساس، پدر نیز اگر مسئولیت مراقبت و نظافت فرزندان زیر هفت سال را بر عهده داشته باشد، مشمول این استثنا می‌شود. این نظر به‌ویژه در مذهب شافعی مورد توجه است.

ابن حجر رحمه الله می‌گوید: «صحیح‌تر این است که نگاه کردن به کودک خردسالی که تحریک کننده نیست، جایز است، مگر ناحیهٔ اندام‌های خصوصی که نگاه کردن به آن حرام است. البته نگاه کردن و لمس کردن

آلت کودک، برای مادر در دوران شیردهی و تربیت، به دلیل ضرورت، جایز است.»

برای آموزش حیا و عادت دادن کودک به حفظ عورت، لازم است از زمانی که کودک قدرت درک پیدا می‌کند، او را عادت دهیم که بدنش را بپوشاند و عورتش را تنها در مواقع ضروری و برای نیازهای مشخص آشکار کند. همچنین باید از عکاسی از کودک در حالت برهنه اجتناب شود.

سیزده: آموزش آداب نگاه به کودک:

از سن ۵ تا ۷ سالگی باید به کودک آموزش داد که به چه کسانی از زنان می‌تواند نگاه کند و چه کسانی از نظر شرعی برای او محرم نیستند.

محرم‌های نسبی:

این گروه شامل هفت زن می‌شوند که خداوند در قرآن کریم فرموده است: ﴿حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ الْأَخِ وَبَنَاتُ الْأُخْتِ﴾ «حرام شده است بر شما: مادرانتان، دخترانتان، خواهرانتان، عمه‌هایتان، خاله‌هایتان، دختران برادر و دختران خواهر» [النساء: ۲۳].

پس محرمات نسبی عبارتند از:

مادر، دختر، خواهر، عمه، خاله، دختر برادر و دختر خواهر.

محرم‌ها به دلیل رابطهٔ سببی:

این گروه شامل چهار زن می‌شوند:

همسر پدر، همسر پسر، مادرِ همسر و دخترِ همسر.

خداوند می‌فرماید: ﴿وَأُمَّهَاتُكُمُ اللَّاتِي أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَاتُكُم مِّنَ الرَّضَاعَةِ وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ وَرَبَائِبُكُمُ اللَّاتِي فِي حُجُورِكُم مِّن نِّسَائِكُمُ اللَّاتِي دَخَلْتُم بِهِنَّ فَإِن لَّمْ تَكُونُوا دَخَلْتُم بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ وَحَلَائِلُ أَبْنَائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلَابِكُمْ﴾ «(حرام شده است بر شما): ... و مادرانتان که به شما شیر داده‌اند، خواهران رضاعی شما، مادران زنانتان، دختران همسرانتان که در دامن شما پرورش یافته‌اند از همسرانی که با آن‌ها همبستری کرده‌اید، پس اگر با آن‌ها همبستری نکرده‌اید؛ بر شما گناهی نیست (که با دختران‌شان ازدواج کنید) و (همچنین) زنان پسرانتان که از پشت و صلب خوتان هستند» [النساء: ۲۳].

محرم‌ها به دلیل رضاع (شیرخوارگی):

هر آنچه به دلیل نَسَب حرام می‌شود، به دلیل رِضَاع نیز حرام است. پیامبر ﷺ فرمودند: «آنچه به سبب وجود نَسَب حرام است، به سبب شیر خوردن نیز حرام می‌شود».^۱

فقها درباره تعداد دفعات شیردهی که موجب حرمت می‌شود اختلاف نظر دارند: برخی بر این باورند که مقدار کم یا زیاد شیر خوردن، هر دو موجب حرمت می‌شود.^۲ برخی معتقدند تنها سه بار شیر خوردن یا بیشتر موجب

^۱ صحیح مسلم: ۱۴۴۵

^۲ این دیدگاه فقه حنفی است که: برای اثبات حرمت رضاعت کافی است در دوره شیرخوارگی شیر به معده کودک برسد چه کم باشد چه زیاد. (مترجم)

حرمت است. نظر راجح نزد بسیاری از علما این است که پنج بار شیر خوردن موجب حرمت می‌شود.

(با این آموزش، کودک یاد می‌گیرد که با رعایت حریم نگاه و شناخت محارم خود، آداب و حدود شرعی را از سنین کم تمرین کند).

برای کودک ممیز (کودکی که قدرت تشخیص پیدا کرده) مجاز است که به جاهایی از بدن محارم خود نگاه کند که معمولاً در خانه آشکار است، مانند: سر، گردن، بازوها و ساق پا اما اگر نگاه او ناخواسته به نقاط دیگر بدن محارمش بیفتد، به او آموزش داده می‌شود که نگاه خود را برگرداند و چشم خود را فرو بیندازد.

سایر زنانی که امکان ازدواج با آنها وجود دارد، مانند دخترعمو یا دخترخاله، از نظر شرعی برای او بیگانه هستند. به کودک آموزش داده می‌شود که نگاه به این افراد حتی بدون انگیزه شهوانی نیز جایز نیست.

به کودک آموزش می‌دهیم که فرو انداختن نگاه، راهی برای حفظ پاکدامنی است. همان‌طور که خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: ﴿قُلْ لِّلْمُؤْمِنِيْنَ يَخْضُوْنَ مِنْ اَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوْا فُرُوْجَهُمْ ذٰلِكَ اَزْكٰى لَهُمْ اِنَّ اللّٰهَ خَبِيْرٌۢ بِمَا يَصْنَعُوْنَ﴾ «(ای پیامبر!) به مردان مؤمن بگو چشم‌های خود را (از نگاه به نا محرم) فرو گیرند، و شرمگاهشان را حفظ کنند، این (کار) برای آنها پاکیزه‌تر است، بی‌گمان الله به آنچه انجام می‌دهند؛ آگاه است» [النور: ۳۰].

به دختران نیز باید آموزش دهیم که نگاه خود را از افراد غیر محرم فروبندند و به آنها بیاموزیم که محارم چه کسانی هستند. همچنین باید اهمیت پوشاندن زینت‌ها و رعایت حجاب را به آنها توضیح دهیم.

به دختران یادآوری کنیم که فرو بستن نگاه، راهی برای حفظ پاکدامنی است، همان طور که خداوند در قرآن کریم می فرماید: ﴿وَقُلْ لِّلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ آبَاءَ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءَ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنَاتِ أَخَوَاتِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولِي الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَىٰ عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ «و به زنان مؤمن بگو چشم های خود را (از نگاه به نامحرم) فرو گیرند، و شرمگاه شان را حفظ کنند، و زینت خود را آشکار نکنند؛ جز آنچه از آن که (طبعاً خودش) نمایان است، و باید (اطراف) مقنعه های خود را بر گریبان هایشان بیفکنند (تا چهره و گردن و سینه با آن پوشیده گردد) و زینت خود را آشکار نسازند؛ مگر برای شوهرانشان، یا پدرانشان، یا پسران شوهرانشان، یا پسرانشان یا پسران شوهرانشان، یا برادرانشان یا پسران برادرانشان، یا پسران خواهرانشان یا زنان (هم کیش) شان یا بردگانشان یا مردان (سفیه) خدمتکاری که رغبتی (به زنان) ندارند، یا کودکانی که بر شرمگاه زنان آگاهی نیافته اند، و (زنان) نباید (هنگام راه رفتن) پاهای خود را (به زمین) بکوبند، تا آنچه از زینتشان را که پنهان کرده اند، دانسته شود، و ای مؤمنان! همگی به سوی الله توبه کنید، تا رستگار شوید» [النور: ۳۱].

به پسران و دختران باید آموخت که هدف از دستورات شرعی، خیر و رستگاری مؤمن در دنیا و آخرت است. فرو بستن چشم از نگاه به آنچه حرام است، انسان را از تحریک شهوات و افتادن در گناهان کبیره و بزرگ و مشغول شدن به کارهای بی فایده محفوظ می دارد. اگر انسان چشم خود

را فرو ببندد، قلب او متمرکز خواهد شد و قادر خواهد بود آنچه برای دنیای او و آخرتش مفید است را بیاموزد.

همچنین به آن‌ها یاد می‌دهیم که در اسلام چیزی به نام «نگاه بی‌غرض»، «گفتگوی دوستانه بین دو جنس»، «بحث‌های آزاد»، «لمس پاک» یا «دست دادن زن و مرد نامحرم» وجود ندارد؛ و چیزی تحت عنوان «عشق پاک» (خارج از چارچوب) تعریف نشده است. اطاعت از فرمان خدا در دوری از این گناهان، برخلاف ادعای باطل برخی، هرگز منجر به سرکوب امیال یا بیماری‌های روانی نمی‌شود؛ بلکه مایهٔ سعادت، آرامش، پیروزی و نجات انسان است. این گناهان در واقع قدم‌های شیطان برای کشاندن انسان به سمت فحشا و زیان در هر دو جهان هستند.

پیامبر ﷺ فرموده‌اند: «نصیب آدمی‌زاد از زنا نوشته شده است که ناگزیر به آن دچار می‌شود: زنای چشم، نگاه کردن است و زنای گوش، گوش دادن است و زنای زبان، سخن گفتن و زنای دست، گرفتن و زنای پا، گام برداشتن است؛ و دل - به سوی حرام - میل و آرزو پیدا می‌کند و این شرمگاه است که آن را تصدیق یا تکذیب می‌نماید».^۱

در نهایت، باید «چشم‌پوشی از نگاه به نامحرم» را از طریق الگو بودن (عمل خودمان) به فرزندان یاد دهیم.

^۱ صحیح مسلم: ۲۶۵۷

باید مدام برای آن‌ها تکرار کنیم که ما از خداوند بینا، آگاه، دانا پروا داریم. خداوندی که: ﴿يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ﴾ «او از نگاه‌های خیانت‌آمیز و آنچه در سینه‌ها پنهان است، آگاه است» [غافر: ۱۹].

همچنین به آن‌ها عملاً نشان می‌دهیم که چطور هنگام صحبت با نامحرم، اگر ضرورتی نباشد، مستقیماً به چشمان طرف مقابل خیره نمی‌شویم.

به کودک عملاً نشان می‌دهیم که چگونه هنگام راه رفتن در مسیر، چشمان خود را از دیدن افراد یا تبلیغاتی که نگاه به آن‌ها جایز نیست، باز می‌داریم.

ما می‌توانیم چهره‌های خود را بگردانیم اگر ببینیم که فرزندانمان در حال نگاه به چیزی هستند که نباید نگاه کنند، مانند کاری که پیامبر ﷺ انجام دادند زمانی که دختر جوانی از قبیله «خثعم» از ایشان سؤال پرسید و ایشان صورت «فضل» را به سمتی دیگر گرداندند. وقتی عباس پرسید: «ای رسول خدا، چرا صورت پسرعمویت را گرداندی؟»، ایشان فرمودند: «جوانی و دختر جوانی را دیدم و از [وسوسه] شیطان بر آن‌ها آسوده‌خاطر نبودم».^۱

به فرزندان خود باید بیاموزیم که از نشستن سر راه مردم پرهیز کنند و در صورتی که لازم است، دوستانشان را به خانه دعوت کنند تا در آنجا جمع شوند و با یکدیگر آشنا شوند. اما اگر اجتناب از نشستن سر راه غیرممکن باشد، باید به آن‌ها حقوق راه را آموزش دهیم. پیامبر اکرم ﷺ فرمودند: «از نشستن بر سر راه‌ها [و معابر عمومی] بپرهیزید». اصحاب -

^۱ سنن ترمذی: ۸۸۵

رضی الله عنهم - عرض کردند: ای رسول خدا، چاره‌ای جز این نداریم؛ زیرا می‌نشینیم و با هم صحبت می‌کنیم. رسول الله ﷺ فرمود: «حال که چنین است، پس حقّ راه را رعایت کنید». پرسیدند: حقّ راه چیست؟ فرمود: «حفاظت چشم‌ها، اجتناب از اذیت و آزار رهگذران، دادن جواب سلام و امر به معروف و نهی از منکر».^۱

باید به فرزندان بیاموزیم که اگر چشم یکی از آن‌ها به کسی که محرم نیست افتاد، باید فوراً از نگاه کردن دست بردارد. خداوند آنان را بابت نگاه نخست که غیرعمدی بوده مؤاخذه نمی‌کند، اما ادامهٔ آن و نگاه دوم که عمدی باشد، محاسبه خواهند شد. پیامبر ﷺ فرمودند: «ای علی! پس از نگاه اولی [که به صورت ناگهانی چشمت به نامحرم می‌افتد] دوباره نگاه نکن زیرا بابت نگاه نخستین مؤاخذه نمی‌شوی (زیرا ناگهانی و بدون اختیار بوده است) اما نگاه دوم را حق نداری».^۲

برای کمک به فرزندان در حفظ و کنترل نگاه، باید از وارد کردن منکرات به خانه جلوگیری کنیم. باید از خرید مجلاتی که تصاویر مستهجن یا عورات مردان و زنان را نشان می‌دهند پرهیز کنیم. همچنین فیلم‌ها، سریال‌ها و موارد مشابه را تماشا نمی‌کنیم و آن‌ها را از میزان مخالفت‌های شرعی موجود در این آثار آگاه می‌سازیم.

^۱ صحیح مسلم: ۲۱۲۱

^۲ سنن أبي داود: ۲۱۴۹

به آن‌ها هشدار می‌دهیم که از سوراخ کلید در به داخل نگاه نکنند. همچنین آن‌ها را از نگاه کردن به درون خانهٔ همسایگان از طریق درها یا پنجره‌های باز، چه به صورت اتفاقی و چه از روی عمد، باز می‌داریم.

همچنین اجازه می‌دهیم فرزندان بشنوند که ما برای تبریک گفتن به عروس و داماد در خانه‌شان برنامه‌ریزی می‌کنیم؛ تا بدانند که ما در جشن‌های عروسی مختلط که در آن‌ها پوشش‌های نامناسب و برهنگی زیاد است، شرکت نمی‌کنیم.

اضطراب هویت جنسی کودک

علائم و درمان

انتخاب رفتارهایی که با جنسیت کودک مغایرت دارد توسط او تا زمانی که کودک زیر هفت سال باشد و این رفتارها شامل تمام رفتارهای کودک نباشد، نگران‌کننده نیست. پس از شش سالگی باید تفاوت‌های بین دختران و پسران را برای او توضیح دهیم و او را در انتخاب بازی‌ها و رنگ‌های مناسب با جنسیتش یاری کنیم.

مهم است که با کودک صحبت کنیم و توجه او را به مسائلی که مناسب جنسیتش است جلب کنیم، مثل گفتن داستان‌ها و حکایاتی که باعث تقویت افتخار او به جنسیتش می‌شود. همچنین باید محیطی را فراهم کنیم که او بتواند با همجنس‌های خود بازی کند.

غربی‌ها با هنجارسازی جنسی (الگو دادن به هر جنس برای انتخاب بازی‌ها و رنگ‌ها) مخالف هستند، به این معنا که معتقدند کودک باید جنسیت خود را بر اساس اعضای جنسی خارجی‌اش شناسایی کند، نه بر اساس

الگوهای رفتاری خاص. برخی از فمینیست‌ها معتقدند که هدایت دختران به سمت بازی‌های عروسکی و بازی‌های آشپزی، قبل از اینکه به سن مدرسه برسند تخیل و خلاقیت آنان را می‌کشد و آن‌ها را از علوم و مهندسی دور می‌کند.

اما اگر کودک گهگاهی بازی‌هایی انجام دهد که با جنسیتش متناسب نیست، جای نگرانی ندارد. نگرانی زمانی ایجاد می‌شود که کودک به طور مداوم و با جزئیات، جنسیت دیگری را تقلید کند.

سؤال: پسر بچه‌ام تماماً به همه چیزهایی که مختص دختران است علاقه دارد؛ به چیزهایی مانند پوشیدن لباس‌های صورتی و نقش‌دار، عروسک‌ها، شانه زدن موهایش مثل دختران، بلند کردن موها و نیز تمایلی به بازی با پسران ندارد، یا دوست ندارد موهایش کوتاه شود، یا بازی با ماشین‌ها و اسلحه را نمی‌پسندد. چه بکنم؟

پاسخ: این کودک از لحاظ رفتاری دچار اختلال هویت جنسی است که ناشی از غفلت خانواده در آماده‌سازی روانی او می‌باشد، اما همچنان که کودک شما کوچک است، می‌توانید ان‌شاءالله این مشکل را حل کنید. باید روش تربیت فرزند خود را از زمان تولد بازنگری کنید و ببینید که آیا در او مردانگی و ویژگی‌های مردانه را تقویت کرده‌اید یا خیر.

تأثیر محیط اطراف را نیز بررسی کنید؛ محیطی فراهم کنید که در آن الگویی از مردان وجود داشته باشد. پدر باید نقش مؤثری در تربیت فرزند داشته باشد و اگر پدر به هر دلیلی نبود، بهتر است یکی از دایی‌ها یا عموهای او مسئولیت تربیت را بر عهده بگیرد. اگر هیچ مردی در خانواده وجود نداشته باشد، باید به یاد بیاورید که امام شافعی، امام احمد بن

حنبل و امام بخاری رحمهم الله یتیم بودند و مادرانشان آنها را تربیت کردند. او را ستایش کنید که پسر است و اینکه به زودی تبدیل به یک مرد خواهد شد.

اجازه ندهید که در پوشش، کلام یا رفتار شبیه زنان شود.

با مهربانی و قاطعیت با او صحبت کنید و به او بفهمانید که رفتارهای خاص زنان توسط او قابل قبول نیست، کوتاهی نکنید، اما از مسخره کردن او بپرهیزید.

اجازه ندهید که کارتون‌های شاهزاده‌ها، فیلم‌هایی که آزادی جنسی را ترویج می‌کنند، یا سریال‌ها و آهنگ‌هایی که با اصول و ارزش‌ها هم‌خوانی ندارند، تماشا کند.

اجازه ندهید که با شما و زنان خانواده یا دوستانتان بنشینند یا سخنان شما با آنان را گوش دهد. همچنین از فرستادن او به مدارس و مکاتب مختلط پرهیز کنید.

اگر ممکن است برای او معلم قرآنی، عقیده، سیرت، حدیث و تفسیر فراهم کنید و به معلم او سفارش کنید که در او روح مردانگی را تقویت کند.

اگر ممکن است او را به جلساتی بفرستید که در آن مضامین شرعی تدریس می‌شود و همچنین در ورزش‌هایی مانند فوتبال که ورزش‌های دفاعی است، شرکت کند.

به او داستان‌های انبیا و سیرهٔ پیامبر صلی الله علیه و سلم و داستان‌های دلاوری‌های صحابه و فتوحات را تعریف کنید. او را تشویق کنید که یکی

از قهرمانانی باشد که مسجد الاقصی را فتح خواهند کرد. او را تشویق کنید که در مورد آرزوهایش در آینده صحبت کند، چگونه خود را در آینده می‌بیند و او را به سمت نقش‌های مردانه هدایت کنید.

اجازه ندهید بازی‌های مخصوص دختران را انجام دهد؛ بازی‌هایی که شامل انجام نقش دختران می‌شود، خواه در راه رفتن باشد یا نحوهٔ صحبت کردن یا لباس پوشیدن.

بازی‌های مانند حالت دادن به مو، یا درخواست او برای حالت دادن به موهایش مانند دختران و استفاده از دستبند و... مخصوص دختران و بازی‌های آرایشی، یا درخواست او برای استفاده از لوازم آرایش و رنگ‌های صورت.

همچنین برای دختران: باید روش تربیت را بررسی کرد که آیا والدین در تقویت جنسیت دخترشان موفق بوده‌اند و او را به اینکه به زن بودن خود افتخار کند، تشویق کرده‌اند؟ آیا والدین یا یکی از آن‌ها ترجیح می‌دهند که پسر داشته باشند یا آرزو دارند که پسر به دنیا آورند؟

آیا مادر از اینکه زن است یا از مادر بودن ناراضی است؟ آیا مادر با دخترش به صورت خشن رفتار می‌کند؟

آیا دختر تنها در کنار مردان قرار دارد؟

مادر باید هر یک از رفتارهای ذکر شده را اصلاح کرده و محیطی برای دختر فراهم کند تا در آن با دوستانش ملاقات کند و در بازی‌های مخصوص دختران شرکت کند. مادر باید در بازی‌های دخترانه با دخترش مشارکت کند. همچنین مادر باید به جنسیت خود و نقش مادری که دارد،

افتخار کند و از دخترش تمجید کرده و به او بگوید که از داشتن او به عنوان دختر و دوست او خوشحال است.

مادر باید با دخترش در مهمانی‌های خانگی که در آن هر دو زیبا آرایش می‌کنند و بهترین لباس‌ها را می‌پوشند و چای و شیرینی می‌خورند، شرکت کند.

مادر باید داستان‌هایی برای دخترش تعریف کند که زن بودن او را تقویت کند. با او در مورد آرزوهایش صحبت کند و او را به سمت کارهایی هدایت کند که با زن بودنش همخوانی دارد. دختر باید در مدارس غیرمختلط ثبت‌نام شود.

ممنوعیت بازی‌های مخصوص پسران برای دختران شامل انجام نقش مردان به هر طریقی از جمله در راه رفتن، صدا و لباس پوشیدن است.

آیا برای تقویت هویت جنسی باید رنگ‌های خاصی برای هر جنس انتخاب شود؟

از نظر شرعی، برای هر دو جنس مرد و زن پوشیدن هر رنگی جایز است. تنها در مورد رنگ قرمز خالص اختلاف وجود دارد که برخی آن را برای مردان ناجایز می‌دانند. اما قرمز در ترکیب با هر رنگ دیگری، پوشیدن آن جایز است. بنابراین، هیچ تاثیری در پسر ندارد که هر رنگی را بپوشد، مادامی که والدین او را در تمام جنبه‌های زندگی‌اش به سمت جنسیت خودش هدایت کنند و همین‌طور برای دختران نیز صدق می‌کند.

از عواملی که باعث می‌شود کودک جنس مخالف را تقلید کند:

- اگر یکی از والدین کودکش که از جنس او است را مورد خشونت یا آزار قرار دهد، کودک به سمت تقلید از جنس مخالف که با او با محبت برخورد می‌کند، گرایش پیدا می‌کند.

- اگر والدین یا یکی از آن‌ها از جنسیت کودک نفرت داشته باشد، این ممکن است باعث شود کودک از جنس مخالف تقلید کند تا محبت و رضایت آن‌ها را جلب کند. برای مثال، اگر کسی دختر را دوست نداشته باشد و به داشتن پسر تمایل داشته باشد یا پسرها را بر دخترها ترجیح دهد، این ممکن است باعث شود دختر به رفتارهای مردانه گرایش پیدا کند و بالعکس نیز ممکن است رخ دهد.

- عدم حضور فرد همجنس در زندگی کودک.

- سوءاستفاده جنسی.

باید به عواملی که ممکن است کودک را به این رفتار سوق دهد فکر کرد و آن‌ها را تحلیل کرده و از آن‌ها جلوگیری یا درمان کرد.

اگر پس از اقدامات قبلی رفتار کودک اصلاح نشد، باید به متخصصین مراجعه کرد و مهم است که متخصص فرد مسلمان، پایبند به دین و فرد مورد اعتمادی باشد، نه کسی که آزادی جنسی را ترویج می‌کند یا انحرافات جنسی را توجیه می‌کند.

پوشیدن چیزی که برای مردان حرام است، نباید توسط ولی و سرپرست کودک به او اجازه داده شود، مانند: پوشیدن ابریشم، پوشیدن طلا، حنا برای زینت در دست‌ها و پاها، جواهرات مانند دستبند، زنجیر، گوشواره و گردنبند، مگر انگشتر [از غیر طلا] که جایز است.

والحمد لله رب العالمین

ربنا تقبل منا إنك أنت السميع العليم وتب علينا إنك أنت التواب الرحيم

پایان ترجمه: ۲۲ جمادی الثانی سال ۱۴۴۶ هجری قمری

عبدالجمیل جابر غفر الله له

منابع و مراجع

- حقوق الطفل في الإسلام (حقوق کودک در اسلام)؛ دکتر محمود بن ابراهیم الخطیب، ۲۰۰۴.
- التربية الجنسية للأبناء: رؤية إسلامية (تربیت جنسی فرزندان: دیدگاهی اسلامی)؛ دکتر علی احمد مدکور، انتشارات سفیر.
- التربية الجنسية (تربیت جنسی)؛ عبدالله ناصح علوان.
- علم نفس النمو: الطفولة والمراهقة (روان‌شناسی رشد: کودکی و نوجوانی)؛ حامد زهران، انتشارات عالم الكتب.
- مفهوم الثقافة الجنسية: دراسة نقدية في ضوء الإسلام (مفهوم فرهنگ جنسی: مطالعه‌ای انتقادی در پرتو اسلام)؛ حمد بن راشد.
- وبسایت دکتر جاسم المطوع.
- النمو الإنساني: الطفولة والمراهقة (رشد انسانی: کودکی و نوجوانی)؛ محمود عطا حسین عقل، انتشارات دار الخریجی.
- التأصيل التربوي للأبناء (مبانی تربیتی فرزندان)؛ احمد المخزنجی، سازمان کتاب مصر (الهیئة المصرية للكتاب)، قاهره.
- التربية الجنسية للأطفال حق لهم.. وواجب علينا (تربیت جنسی برای کودکان؛ حق آن‌ها و وظیفهٔ ما)؛ دکتر عبلة مرجان.